

Jaunieši

ar nepabeigtu pamatzglītību: situācija un risinājumi
Gulbenē

2007. gads

Šis pētījums ir realizēts ar 75% Eiropas Savienības finansiālu atbalstu no Eiropas Sociālā fonda un 25 % Latvijas valsts finansiālu atbalstu. Par pētījuma ziņojuma saturu atbild SIA „Baltic Project Consulting”. Eiropas Kopiena un Latvijas valsts nav atbildīga par pētījuma ziņojuma saturu un iespējamo izmantošanu.

Pētījuma ziņojums

Dokumentu sagatavoja un par to atbild:

SIA „Baltic Project Consulting”
Skolas iela 11-210, Rīga
Tel.: 7333092 e-pasts: bpc@bpc.lv

Pētījumu veica :
Sanita Vanaga
Anna Selecka
Linda Ziverte

Satura rādītājs

Tekstā izmantotie saīsinājumi un termini	4
Kopsavilkums	5
1. Ievads.....	7
2. Latvijā īstenoto pētījumu par pamatizglītību neieguvušajiem skolēniem kopsavilkums	10
3. Statistikas datu apkopojums par jauniešiem bez pamatizglītības Latvijā un Gulbenē	14
4. Ekspertu interviju rezultāti	17
5. Jauniešu bez pamatizglītības, viņu vecāku aptaujas rezultāti	33
6. Skolu pedagoģiskā personāla aptaujas rezultāti	49
7. Dziļo interviju un fokusa grupu diskusiju rezultāti	57
8. Labās prakses piemēri citās Latvijas pašvaldībās	66
9. Secinājumi	73
10. Rekomendācijas	78
Izmantotās literatūras saraksts	85
Pielikums 1 Jauniešu aptaujas anketa	86
Pielikums 2 Pedagogu aptaujas anketa	103

Tekstā izmantotie saīsinājumi un termini

IZM – Izglītības un zinātnes ministrija

KIM - Latvijas Kopējais sociālās iekļaušanas memorands

NVA – Nodarbinātības valsts aģentūra

ESF – Eiropas Sociālais fonds

Riska jaunieši – pētījuma kontekstā ar šo terminu tiek saprasti tie jaunieši, kuri neapmeklē stundas, ir nesekmīgi vairākos mācību priekšmetos, pabeidz 9.klasi ar liecību vai tiek atskaitīti.

Kopsavilkums

Makroekonomiskie rādītāji gan Eiropas Savienībā kopumā, gan Latvijā, uzrāda pozitīvas tendences vispārējā nodarbinātības līmeņa paaugstināšanās jomā. Šie rādītāji galvenokārt raksturo vispārējo situāciju, taču neatspoguļo sabiedrību veidojošo indivīdu raksturojumu tādos rādītājos kā izglītība, sociālā nevienlīdzība, labklājība, līdzdalība¹. Valsts kopējā ekonomiskā izaugsme vēl nenodrošina visiem tās iedzīvotājiem augstu labklājības līmeni. Tāpēc ir svarīgi nodrošināt mehānismu, kurš līdzsvaros sociālo un ekonomisko attīstību. Tas ir valsts politikas uzdevums.

2000. gadā ES valstu augstākā līmeņa vadītāju apspriedē Lisabonā tika panākta vienošanās par ES ekonomikas konkurētspējas celšanu, kas nodrošinātu nepārtrauktu ekonomisko izaugsmi. Viena no ES un arī Latvijas nodarbinātības politikas prioritātēm ir aktīvās nodarbinātības veicināšana, tajā skaitā sociālās atstumtības riska grupām. Strādājošo kvalifikācijas neatbilstība darba tirgus prasībām un augsts bezdarba līmenis jauniešiem ir Latvijas darba tirgum būtiskāko problēmu vidū².

Latvijas Valdības un Eiropas Komisijas kopējā deklarācijā par Latvijas nodarbinātības politikas prioritātēm minēts, ka nepieciešams turpināt izglītības reformas īstenošanu, īpašu uzmanību pievēršot atskaitīšanas gadījumu samazināšanai pamatizglītības iestādēs, nepieciešams organizēt aktīvās nodarbinātības pasākumus, iesaistot tajos arī jauniešus bezdarbniekus. Latvijas Kopējā sociālās iekļaušanas memorandā (KIM) kā viens no galvenajiem politiskajiem mērķiem minēts ar izglītības iegūšanas iespējām un izglītības kvalitāti saistīto problēmu pārvarēšana, akcentējot nepieciešamību risināt skolēnu atbiruma problēmu un skolas beigšanu ar nesekmīgām atzīmēm vai zemām sekmēm. Kā viens no prioritārajiem politiskajiem mērķiem minēts iekļaujoša darba tirgus izveide un nodarbinātības veicināšana, akcentējot nepieciešamību palielināt resursus nodarbinātību veicinošiem pasākumiem sociāli atstumtajām grupām un attīstīt sadarbības tīklus un partnerības vietējā līmenī starp valsts un pašvaldību institūcijām, NVO un uzņēmējiem. Jaunieši bezdarbnieki minēti kā viena no sociālās atstumtības grupām, kurai nepieciešams pievērst īpašu uzmanību.

Pētījuma mērķis bija iegūt un apkopot informāciju par 15-24 gadus veciem jauniešiem ar nepabeigtu pamatizglītību situāciju Gulbenes rajonā, izglītību un nodarbinātību ierobežojošiem subjektīviem un objektīviem faktoriem, izvērtēt esošo situāciju, kurā viņi patlaban atrodas. Tika noskaidrots arī speciālistu, kuru profesionālā darbība ir saistīta ar šo mērķa grupu – skolotāji, sociālie darbinieki, psihologi – viedoklis. Ņemot vērā situācijas izpētes rezultātus ir izstrādāti ieteikumi pašvaldībai un tās

¹ EM Prog_131005_Inlp_ar_pielikumiem.doc; Latvijas nacionālā Lisabonas programma 2005. - 2008. gadam.

² Latvijas nacionālā Lisabonas programma 2005. - 2008. gadam, LR EM Programma ar pielikumiem

institūcijām, Izglītības pārvaldei, skolām kā veiksmīgāk mazināt jauniešu ar zemām pamatprasmēm sociālo atstumtību, veicinot viņu iekļaušanos izglītības sistēmā un darba tirgū.

Lai sasniegtu pētījumā izvirzītos mērķus, tika izmantotas un kombinētas gan kvalitatīvās, gan kvantitatīvās informācijas ieguves metodes. Analizējot Latvijā jau veikto pētījumu datus, apkopojot labās prakses piemērus, ekspertu interviju, fokusa grupu diskusiju un aptauju rezultātus tika izdarīti secinājumi attiecībā uz jauniešiem, kuri neiegūst pamatizglītību, kā arī izvērtēta starpinstitucionālā sadarbība šī jautājuma risināšanā Gulbenes rajonā. Secinājumi aplūko galvenos cēloņus, kādēļ daļa no jauniešiem neiegūst pamatizglītību. Cēloņi tiek iedalīti iekšējos (piemēram, jauniešu grūtības mācībās, interešu trūkums, mērķu un motivācijas trūkums, saskarsmes prasmju trūkums) un ārējos cēloņos (piemēram, izglītības devalvācija sabiedrībā, vecāki pasīvi iesaistās bērnu izglītošanas procesā, skolās trūkst psihologu, sociālo pedagogu, modernas infrastruktūras, pedagogiem trūkst zināšanu par darbu ar riska jauniešiem, trūkst daudzveidīgu brīvā laika pavadīšanas iespēju).

Tā kā pētījuma ietvaros nav iespējams tieši ietekmēt jauniešu iekšējo motivāciju, tādēļ tiek meklēti veidi un risinājumi kā institūcijas varētu uzlabot riska jauniešu situāciju. Balstoties uz pētījumā iegūto informācijas analīzi un secinājumiem, izstrādātās rekomendācijas ir vērstas uz konstatēto problēmu iespējamajiem risinājuma veidiem, piemēram, kā pašvaldība un tās institūcijas, izglītības pārvalde un skolas varētu veiksmīgāk strādāt ar riska jauniešiem, lai perspektīvā samazinātu pamatizglītību neieguvušo skaitu, kā arī veicinātu esošo pamatizglītību neieguvušo jauniešu integrāciju gan izglītības sistēmā, gan darba tirgū. Piedāvātās rekomendācijas vērstas uz divām mērķa grupām – riska skolēniem, kuri vēl apmeklē skolu un jauniešiem, kuri jau ir ārpus izglītības sistēmas.

1. Ievads

Jaunieši ir būtiska sabiedrības daļa un tieši viņi tie, kas tuvākajā nākotnē veidos tādu sabiedrības modeli, kurā mēs visi dzīvosim. Visās Eiropas valstīs tiek uzskatīts, ka izglītība un mācības kā galvenā jauniešu nodarbošanās ir viens no centrālajiem elementiem, kas atšķir jauniešus no pieaugušajiem. Izglītībai ir būtiska nozīme jauno cilvēku līdzdalībai sabiedrības attīstības, demokrātijas, pilsoniskajos un ekonomiskajos procesos, līdz ar to izglītībai ir svarīga loma ne tikai konkrētā indivīdā, bet arī visas valsts sociālajā un ekonomiskajā attīstībā. Šajā kontekstā ir pamats uzskatīt, ka tas, ja bērni vai jaunieši nepabeidz skolu, ietekmē ne tikai pašu jauniešu individuālās dzīves iespējas, bet arī atstāj negatīvu ietekmi uz sabiedrības un valsts attīstību. Indivīdu līmenī sliktas sekmes, skolas kavēšana un tās pamešana samazina iespējas iekļauties sabiedrībā. Nepabeigta izglītība saistāma ar sociālo atstumtību, sliktākām iespējām darba tirgū, ar veselības problēmām, nabadzību. Tā var veicināt tādas problēmas kā kriminalitāti, atkarību izraisošo vielu lietošanu un sociālās atstumtības pārmantošanu nākamajās paaudzēs. Sabiedrības līmenī nepabeigta izglītība atstāj negatīvu ietekmi uz sabiedrību kopumā, jo mazina visas sabiedrības ekonomiskās iespējas un sociālo attīstību.

Līdz šim veiktie pētījumi bijuši vairāk orientēti uz jauniešiem kā atsevišķu sociālu grupu kopumā, bet iztrūkst aptverošas informācijas par kādas konkrētas jauniešu daļas, piemēram, pamatizglītību neieguvušo jauniešu situāciju. Vispieejamākais datu avots līdz šim ir statistika, taču tā neatklāj tikai šai grupai raksturīgo, kas izpaužas vērtībās, uzskatos un dzīves veidā.

Projekta pētījuma „Jaunieši ar nepabeigtu pamatizglītību: situācija un risinājumi Gulbenē” **vispārējais mērķis** ir mazināt jauniešu ar zemām pamatprasmēm sociālo atstumtību, veicinot viņu iekļaušanos izglītības sistēmā un darba tirgū. Projekta **tiešais mērķis** ir iegūt un apkopot informāciju par 15-24 gadus veciem jauniešiem ar nepabeigtu pamatizglītību situāciju Gulbenes rajonā, izglītību un nodarbinātību ierobežojošiem subjektīviem un objektīviem faktoriem.

Lai sasniegtu pētījumā izvirzītos mērķus, tika izmantotas vairākas savstarpēji papildinošas kvantitatīvās un kvalitatīvās socioloģisko pētījumu datu ieguves **metodes** – Latvijā veikto **pētījumu datu analīze, ekspertu intervijas, fokusa grupu diskusijas**, kvantitatīva Gulbenes pilsētas un rajona **pedagogu aptauja un jauniešu aptauja**, kuri no 1998./1999. mācību gada līdz 2005./2006. mācību gadam neieguva pamatizglītību apliecinošu dokumentu. Katra no šīm metodēm tika lietota, lai iegūtu atšķirīgas datu kopas, kuras atspoguļo problēmas gan kvantitatīvi, gan kvalitatīvi.

Latvijā veikto pētījumu datu analīzes uzdevums bija apzināt jautājumus, kas jau ir pētīti un iegūtu padziļinātas papildus zināšanas pētāmajā jomā, kā arī ļautu salīdzināt iegūtos rezultātus.

Ekspertu intervijas tika veiktas pētījuma sākumposmā, kopumā aptaujājot **6** amatpersonas Rīgā un Gulbenes rajonā. Rīgā tika intervētas amatpersonas, kas pārstāv valsts līmeņa pārvaldes institūcijas - Izglītības un zinātnes ministriju un Nodarbinātības valsts aģentūru. Gulbenes rajona eksperti pārstāvēja šādas institūcijas: Gulbenes rajona Izglītības pārvaldi, Gulbenes pilsētas domes sociālās palīdzības dienestu, Gulbenes pilsētas Bāriņtiesu, jauniešu klubu „Dēms”. Ekspertu interviju mērķis bija noskaidrot situāciju valsts līmenī pamatizglītības neiegūšanā un jauniešu bez pamatizglītības nodarbinātībā, kā arī Gulbenes rajona specifisko situāciju un problēmas šajā jomā. Ekspertu intervijas nodrošināja pētījumam nepieciešamo informāciju par Gulbenes rajona institūciju iesaisti jauniešu bez pamatizglītības un skolu neapmeklējošu jauniešu problēmu risināšanā, dažādu institūciju atbildības jomām un sadarbības veidiem, pastāvošajām problēmām un nepieciešamajiem uzlabojumiem esošajā izglītības un sociālo pakalpojumu sistēmā. Ekspertu intervijas sniedza priekšstatu arī par profesionāļu viedokļiem, kāpēc daļa jauniešu neiegūst pamatizglītību.

Fokusa grupu diskusijas tika izmantotas gan pirms, gan vienlaicīgi ar jauniešu un pedagogu aptaujas metodi. Fokusa grupās tika noskaidrots gan pašu jauniešu, gan speciālistu attieksme, vērtējumi un padziļināts viedoklis par pamatizglītības neiegūšanas dažādajiem iemesliem. Iegūtie rezultāti palīdzēja izstrādāt aptaujas anketas jauniešiem, kā arī skolu pedagoģiskajam personālam un izmantoti savstarpēji papildinošā analīzē kopā ar kvantitatīvo aptauju datiem. Kopumā tika veiktas **3** fokusa grupu diskusijas, no kurām **2** ar speciālistiem (pedagogi, psihologi, skolu direktori un direktoru vietnieki mācību un audzināšanas darbā, nepilngadīgo lietu inspektors) un **1** ar pamatizglītību neieguvušajiem jauniešiem Gulbenes pilsētā un rajonā.

Reprezentatīva pamatizglītību neieguvušo jauniešu un skolu pedagoģiskā personāla aptauja bija galvenā kvantitatīvās informācijas ieguves metode. Aptaujas uzdevums bija iegūt atbildes uz visiem projekta mērķos formulētajiem jautājumiem. Aptaujas anketas jautājumi jauniešiem tika grupēti saturiski atšķirīgos blokos, kuros tika noskaidroti šādi problēmas aspekti: mācību procesa, savstarpējo attiecību izvērtējums pamatskolas periodā, esošais izglītības, nodarbinātības un sadzīves raksturojums, nākotnes plāni un vērtības, sociāli demogrāfiskais raksturojums. Pētījuma ģenerālais kopums bija visi jaunieši, kuri no 1998./1999. mācību gada līdz 2005./2006. mācību gadam neieguva pamatizglītību. Kopējais jauniešu skaits tika apzināts, apkopojot Gulbenes pilsētas un rajona skolu iesūtīto informāciju par pamatizglītību neieguvušajiem skolēniem minētajā laika periodā. Kopumā **145** jaunieši šajā laika posmā nebija ieguvuši pamatizglītību. Visi šie jaunieši tika iekļauti pētījuma izlasē, taču informācija tika iegūta par **130** jauniešiem, jo par 15 jauniešiem netika uzrādīta aptaujas veikšanai nepieciešamā kontaktinformācija. Tiešajai intervijai tika uzrunāti konkrētie, sarakstos uzrādītie jaunieši, taču gadījumā, ja vajadzīgais respondents bija grūti vai vispār nebija sastopams uzrādītajā dzīves vietā, aptaujāti tika viņa tuvākie ģimenes locekļi.

Skolu pedagoģiskā personāla kvantitatīvā aptauja tika īstenota pa pastu. Aptaujas anketas tika nosūtītas uz visām Gulbenes pilsētas un rajona skolām, kurās iespējams iegūt pamatizglītību. Kopumā tika izsūtītas **130** aptaujas anketas uz **21** skolu. Skolu pedagoģiskā personāla aptaujas anketas tika adresētas tiem klašu audzinātājiem, kuru klasēs kādreiz mācījušies pamatizglītību neieguvušie skolēni, skolu direktoriem, direktoru vietniekiem mācību un audzināšanas darbā, kā arī psihologam vai sociālajam darbiniekam, ja tāds skolā pieejams. Atpakaļ tika saņemtas **73** pilnīgi aizpildītas tālākai analīzei derīgas aptaujas anketas. Aptaujas anketu pedagogiem līdzīgi kā jauniešiem veidoja saturiski dažādi jautājumu bloki par riska jauniešu raksturīgākajām iezīmēm, galvenajām grūtībām strādājot ar šiem jauniešiem, institūciju esošo un vēlamo savstarpējo sadarbību, risinot ar skolēnu sekmēm un skolu neapmeklēšanu saistītos jautājumus.

Pašvaldību un jauniešu sadarbība ir divpusējs process, kas prasa aktivitāti un iniciatīvu no jauniešiem un atsaucību un izpratni no pašvaldību pārstāvjiem. Jauniešu grupas, kuras nav sociāli aktīvas, negrib un nespēj paust savas vajadzības, tad pašvaldībai trūkst padoma, kā sasniegt un palīdzēt šai iedzīvotāju daļai aktīvi līdzdarboties pašvaldības dzīvē. Pētījumā iegūtie secinājumi un rekomendācijas orientētas uz pasākumiem un aktivitātēm, ar kuru palīdzību pašvaldība varētu izstrādāt rīcības plānu jauniešu bez pamatizglītības sociālās atstumtības mazināšanai un integrācijas darba tirgū veicināšanai.

2. Latvijā īstenoto pētījumu par pamatizglītību neieguvušajiem skolēniem kopsavilkums

Lai apzinātu galveno problemātiku, kas līdz šim iekļauti Latvijā īstenotajos pētījumos, tika apkopoti un analizēti vairāki pētījumi par jauniešiem, kuri priekšlaicīgi pamet mācības un nepabeidz pamatskolu. Svarīgākie kritēriji, pēc kuriem tika atlasīti šie pētījumi bija: apskatīti un analizēti skolu neapmeklēšanas subjektīvie un objektīvie faktori, zinātniski pamatota metodoloģija, datu salīdzinošās analīzes veikšanai, reprezentatīva pētījuma subjektu izlase.

§ Sabiedriskās politikas centra „Providus” pētījums „Savlaicīgu pamatizglītības apguvi traucējošo faktoru kopums” (2004) ir vērts uz faktoru izpēti, kas ietekmē obligāto pamatskolas zināšanu savlaicīgu neapgūšanu un sniedz ierosinājumus situācijas uzlabošanai. Pētījuma dati iegūti, intervējot skolēnus, viņu vecākus un skolotājus Rīgā, Jelgavā, Daugavpilī un Jēkabpilī, kopumā 569 respondentus.

Galvenie pētījuma secinājumi: pētījumā analizēti ārējie un iekšējie faktori, kuri visbūtiskāk ietekmē atbiršanu no obligātās pamatskolas izglītības.

Ārējie faktori:

- Audzināšanas prasmju trūkums vecākiem,
- Nepietiekoša skolas un vecāku sadarbība,
- Skolotāju profesionalitātes ierobežojumi (piemēram, neprasmē mācīt maz motivētus skolēnus),
- Mācību programmu, grāmatu un metožu neatbilstība šodienai,
- Mediju attieksme, veicinot priekšstatu, ka izglītība nedod ienākumus.

Iekšējie faktori:

- Izglītības vieta skolēna vērtību sistēmā,
- Skolēna apmierinātība ar sevi,
- Skolēna prasme mācīties.

Pētījumā secināts, ka skolēni un viņu vecāki atbiršanas cēloņus no skolas saskata *mācīšanās motivācijas trūkumā*, savukārt, skolotāji kā galveno iemeslu izvirza *skolēna ģimenes apstākļus*.

Kā būtisku faktoru, lai situāciju uzlabotu, autori *min skolu gatavību strādāt ar mācīties nemotivētu vai maz motivētu pusaudzi* un sniedz konkrētus ieteikumus Izglītības un zinātnes ministrijai, izglītības pārvaldēm, skolām, citiem izglītības pakalpojumu sniedzējiem, kā arī Izglītības satura un eksaminācijas centram un pašvaldībām.

§ „Providus” pētījumā „Izglītības reformas Latvijas sabiedrības integrācijai un labklājībai. Pārskats par izglītību 2003/2004.gadā”³

³ Ziņojuma „Izglītības reformas Latvijas sabiedrības integrācijai un labklājībai. Pārskats par izglītību 2003/2004.gadā” sadaļa „Pamatizglītības iegūšanas iespējas bērniem ārpus izglītības sistēmas”, A.Vilciņa, G.Kurlovičs, S.Vīksna, I.Muraškovska, 51.-61.lpp., Providus, 2004

analizētas pamatizglītības iegūšanas iespējas un problēmas bērniem ārpus izglītības sistēmas. Pētījumā intervēti skolēni, kuri pametuši skolu, kā arī pedagogi.

Galvenie pētījuma secinājumi: Pētījumā atklāti cēloņi un nosacījumu mehānisms, kas noved skolēnu līdz skolas pamešanai. Kā viens no galvenajiem faktoriem, kas ietekmē skolēnu sekmes un panākumus skolā ir *ģimene*.

Bērni, kas pametuši skolu, nosacīti nāk no divu veidu ģimenēm:

1) *nelabvēlīgās* (riska vai augsta riska ģimenes) – maznodrošinātas ģimenes, kurās vecāki bieži ir bez darba, vecākiem ir alkoholisma problēmas un par bērniem viņi interesējas maz. Šajās ģimenēs vecāku dzīvesveids noteic, ka izglītībai nav īpašas lomas, tā netiek uzskatīta par vērtību. Vecāku destruktīvais dzīvesveids, viņu attieksme pret izglītību, sirsnības trūkums ģimenē, bērna vajadzību un interešu pamešana novārtā, - visu šo faktoru kopums, pēc pētījuma autoru domām, kļūst par pietiekamu pamatu skolas pamešanai.

2) *ārēji labvēlīgās ģimenes*, kurās vecāki strādā, un bērnu skolas gaitas vecākiem nav vienaldzīgas. Taču vecāki ir vai nu pārāk aizņemti darbā vai viņu uzmanības lokā ir citas intereses, bet rezultātā bērni izjūt uzmanības deficītu vai arī – uzmanība pret bērniem ir formāla. Vecākiem neizdodas atrast kopīgu valodu ar bērniem, panākt uzticēšanos un nodrošināt regulāru kontroli pār bērnu mācību pienākumu izpildi.

Nesaņemot pietiekamu vecāku uzmanību, abu veidu ģimenēs bērni atsvešinās.

Pētījuma ietvaros intervētajiem skolēniem gandrīz visiem ir bijušas *grūtības mācībās*. To cēloņi ir dažādi – psihiskās attīstības aizture, zems spēju līmenis, konflikti ar pieaugušajiem un vienaudžiem, vāja griba, lai pārvarētu radušās grūtības mācībās.

Pētījuma autori uzsver lielo skolas nozīmi skolēnu problēmu risināšanā, uzsverot, ka svarīga ir skolotāja ieinteresētība un profesionalitāte nestandarta pedagoģisko problēmu risināšanā, kā arī skolā valdošā vērtību sistēma – vai noteicošais ir zināšanas vai skolēns un viņa pašsajūta.

Pētījuma autori sniedz virkni ieteikumu situācijas uzlabošanai, lai mazinātu skolēnu atbirumu no pamatskolas, kuri ir adresēti valsts līmeņa politikas veidotājiem, pašvaldībām, kā arī skolām.

Abi šie pētījumi pamatā ir vērsti uz izglītības problēmu izpēti un ieteikumu izstrādi izglītības sistēmai un politikas veidotājiem situācijas uzlabošanai, taču šajos pētījumos nav pētīti jauniešu ar zemu pamatizglītību nodarbinātības jautājumi.

§ 2006.gadā starptautiska projekta ietvaros „**Pamatizglītību nepabeigušu monitorings**” ir tapusi Latvijas situācijas analīze šajā jomā „**Pamatizglītību neapguvušie cilvēki: Latvijas konteksts**”. To sagatavojusi Solvita Lazdiņa. Starptautiskā projekta ietvaros sniegts pārskats par Albānijā, Kazahstānā, Latvijā, Mongolijā, Slovākijā un Tadžikistānā pastāvošajām tendencēm un problēmām, kas saistītas ar neregistrēšanos pamatskolās, pamatizglītības

neiegūšanu un tā sekām. Pētījumā tiek aplūkoti faktori un pašreizējā politika, analizēti citu pētījumu secinājumi un sniegti ieteikumi politikas veidotājiem.

Galvenie pētījuma secinājumi: izvērtējot skolēnu atbiruma iemeslus pamatskolas posmā, pētījuma autori ir nonākuši pie secinājuma, ka pētījumā iesaistītajās valstīs obligātā izglītība pārsvarā tiek uztverta kā skolēna pienākums, bet ne vienmēr pastāv skolēnam draudzīga vide un atbilstošs materiālais nodrošinājums, lai īstenotu tiesības uz izglītību. Skolas izvairās no atbildības, norādot uz skolēnu vai skolēna ģimeni kā atbildīgo pusi, un rezultātā cieš vājākie – skolēni no maznodrošinātām ģimenēm vai no ģimenēm, kur vecākiem pašiem ir zems izglītības līmenis.

Latvijas situācijas analīzē identificētas tādas būtiskas nacionāla līmeņa problēmas kā nepilnīga bērnu uzskaitē, resursu trūkums pašvaldībās, informācijas trūkums par skolēnu mācību motivācijas zuduma patiesajiem cēloņiem, nepietiekoša pedagogu sagatavotība skolās darbā ar grūti risināmām situācijām un riska skolēniem, kā arī ar zemu skolēnu motivāciju un mācību programmu sarežģītību saistītas problēmas.

Pētījums sniedz ieteikumus Izglītības un zinātnes ministrijai, pašvaldībām, skolām un sabiedrībai.

Pētījumi, kuros analizētas jauniešu ar zemām pamatprasmēm (izglītību) iespējas darba tirgū

§ 2003.gadā **pētījumu par jauniešiem bezdarbniekiem bez pamatizglītības un ar pamatizglītību** ir veikusi **Nodarbinātības valsts aģentūra**⁴. Pētījumā tika aptaujāti 633 jaunieši bezdarbnieki, no tiem 17,2% bija bez pamatizglītības.

Galvenie secinājumi: galvenie iemesli, kādēļ jaunieši bezdarbnieki nevar atrast darbu ir *profesionālās izglītības, darba pieredzes trūkums un ģimenes apstākļi* (bērna kopšana, rūpes par mājāsaimniecību). Kā galvenie iemesli, kāpēc mērķa grupas bezdarbnieki nav ieguvuši pamatizglītību vai pēc pamatizglītības ieguves nav turpinājuši mācīties ir: *naudas trūkums*, kas ierobežoja iespējas mācīties (16,1%), *ģimenes apstākļi*, kas nedeva iespēju mācīties (15,1%), *bērna piedzimšana* (14%), *darba uzsākšana* (9,4%), *grūtības apgūt mācību programmu* (9%) un *nevēlēšanās mācīties* (8,1%). Pētījumā analizēta arī Nodarbinātības valsts aģentūras piedāvāto pakalpojumu izmantošana pētījuma mērķgrupas vidū, kā arī mērķgrupas informētība par piedāvātajiem pakalpojumiem. Pētījums sniedz konkrētus ieteikumus NVA piedāvāto pakalpojumu uzlabošanā.

- 2006.gadā ESF atbalstu nodibinājums „Baltic Institute of Social Sciences,, realizēja projektu „**Mazizglītoto mazākumtautību jauniešu integrācija darba tirgū**”. Projekta ietvaros veikts pētījums, kurā tika noskaidroti faktori, kas kavē mazizglītoto mazākumtautību jauniešu iekļaušanos darba tirgū un integrāciju sabiedrībā. Īpaša uzmanība šajā pētījumā tika pievērsta latviešu valodas zināšanām un tam, kā tās ir ietekmējušas jauniešu izglītības iegūvi un iespējas iesaistīties darba tirgū. Pētījuma mērķa grupas: mazākumtautību

⁴ „Jauniešu –bezdarbnieku, kuri nav pabeiguši pamatizglītības apguvi vai ieguvuši tikai pamatizglītību, aptaujā iegūto datu analīze”, NVA, 2003

jaunieši vecumā no 15-35 gadiem – bezdarbnieki, darba meklētāji, kuri ir reģistrējušies NVA, vakarskolēni un pusaudži, kuri neregulāri apmeklē skolu. Kā vēl viena pētījumam nozīmīga grupa tika iekļauti darba devēji.

Galvenie pētījuma secinājumi: pētījuma ietvaros aptaujātie un intervētie mazākumtautību jaunieši – vakarskolas apmeklējošie jaunieši, bezdarbnieki, neregulāri skolu apmeklējošie pusaudži galvenokārt ir nodarbināti mazkvalificētās darba vietās. Jauniešiem ir darba tirgum atbilstoši priekšstati attiecībā uz prasībām, ko sagaida no darbiniekiem darba devēji.

Kā norādījuši pētījuma laikā intervētie darba devēji, izvēloties darbiniekus, būtiskākās lietas, kam tiek pievērstas uzmanība, ir *izglītība* un *darba pieredze*. Par jauniešu līdz 25 gadiem nodarbinātības iespējām darba devēju vidū dominē viedoklis, ka jauniešu pašvērtējums ir pārlietu augsts, ka tas nereti neatbilst viņu izglītībai, kvalifikācijai un prasmēm. Jaunieši vēlas saņemt augstu atalgojumu, kas nesakrīt ar darba devēja priekšstatiem par pretendenta – jaunieša spējām veikt darba pienākumus attiecīgā līmenī. Vienlaikus tiek atzīts, ka tieši pēc jauniešiem ir pieprasījums darba tirgū. Darba devēju skatījumā jauniešiem ir darba iespējas un to izmantošana atkarīga, galvenokārt, no viņiem pašiem. Ņemot vērā darbaspēka trūkumu, vairāk tiek kritizēti paši jaunieši par viņu vāji izkoptajām spējām.

Visapdraudētākā jauniešu grupa darba tirgū ir tie, kuri ir ieguvuši pamata vai vispārējo izglītību un par bezdarbniekiem kļuvuši atkārtoti. Būtiski norādīt, ka vairākumā gadījumu jauniešu bezdarbnieku izglītība ir līdzvērtīga vecāku iegūtajai izglītības pakāpei. Pētījumā secināts, ka *vecāku iegūtajai izglītībai ir liela ietekme uz jauniešu priekšstatiem par izglītības iegūšanu* – tā piemēram, pētījumā realizētās vakarskolas audzēkņu aptaujas rezultāti liecina, ka turpināt mācības pēc vakarskolas beigšanas visbiežāk vēlas jaunieši, kuru vecāki ir ieguvuši augstāko izglītību.

3. Statistikas datu apkopojums par jauniešiem bez pamatizglītības Latvijā un Gulbenē

Šajā nodaļā mēs esam aplūkojuši valstī pieejamo statistiku par jauniešiem bez pamatizglītības, pastiprinātu uzmanību pievēršot viņu situācijai darba tirgū. Tādēļ tika aplūkoti Izglītības un zinātnes ministrijas dati, Nodarbinātības Valsts aģentūras un Gulbenes rajona Izglītības pārvaldes un skolu sniegtos dati. Tomēr šos datus, īpaši attiecībā uz jauniešu nodarbinātības statusu, jāvērtē piesardzīgi, jo eksperti pieļauj, ka reāli šo jauniešu skaits ir lielāks nekā uzrāda oficiālā statistika.

Pamatizglītību neieguvušo jauniešu skaits Latvijā

Precīzus datus, cik īsti Latvijā ir jauniešu (vecumā no 15-24 gadiem) bez iegūtas pamatizglītības, ir grūti atrast. 2000.gada tautas skaitīšanas rezultāti liecina, ka 2000.g. Latvijā 13,9 % jauniešu vecumā no 15-19 g. bija bez pabeigtas pamatizglītības.

Izglītības un zinātnes ministrijas (turpmāk tekstā IZM) dati liecina, ka 2003./2004.m.g. 9,5% (3238 skolēni) no 9.klašu skolēniem nespēja sekmīgi pabeigt pamatizglītību un saņēma liecību, nevis apliecību par pamatizglītību. 2004./2005.m.g. šādu skolēnu skaits bija samazinājies līdz 6,9% (2321 skolēni)⁵. Reālais skolēnu skaits, kuri nav ieguvuši pamatizglītību Latvijā pēc citu iepriekš veikto pētījumu datiem (piemēram, Providus veikto pētījumu par pamatizglītību neieguvušajiem skolēniem Latvijā) varētu būt lielāks nekā šie skaitļi, jo šiem oficiālajiem datiem ir jāpieskaita klāt tie skolēni, kuri no skolām tiek atskaitīti skolas neapmeklēšanas un nesekmības pēc, kuri nepilnīgas datu uzskaites dēļ neparādās skolu sarakstos un skolu neapmeklē vispār.

1.tabula

Pamatizglītību neieguvušo skolēnu skaits 1998/1999 m.g – 2005/2006 m.g Gulbenes rajona skolu sniegtie dati:

Mācību gads	1998/ 1999	1999/ 2000	2000/ 2001	2001/ 2002	2002/ 2003	2003/ 2004	2004/ 2005	2005/ 2006
Pamatizglītību neieguvušo skolēnu skaits	14	3	9	14	15	39	24	27

Tā kā Gulbenes rajona Izglītības pārvaldes rīcībā bija dati tikai par pamatizglītību neieguvušo skolēnu skaitu laika periodā no 2002./2003.māc.gada – 2004./2005.māc.gadam, šī pētījuma sākumposmā Gulbenes pilsētas dome nosūtīja vēstules 22 Gulbenes rajona vispārizglītojošām skolām, lai noskaidrotu pamatizglītību neieguvušo jauniešu skaitu rajonā laika periodā no 1998./99. māc.gada – 2005./2006.māc. gadam.

No Gulbenes rajona skolām saņemtā informācija par skolēniem, kuri laika periodā no 1998./99. māc. gada līdz 2005./2006. māc. gadam nav ieguvuši pamatizglītību (9.klasi

⁵ IZM, „Pārskats par pamatizglītības pedagoģiskās korekcijas (izlīdzinošās izglītības programmas 9.klasei) izglītības programmu īstenošanu 2005./2006.mācību gadā”

nav pabeiguši, pabeiguši ar liecību, no skolas atskaitīti). Kopējais skolēnu skaits, kuri šajā laika periodā nav ieguvuši pamatizglītību – **145**.

2.tabula

Pamatizglītību neieguvušo skolēnu skaits 2002/2003 m.g – 2004/2005 m.g Gulbenes rajona Izglītības pārvaldes dati

Mācību gads	Kopējais skolēnu skaits	Skolēnu sk., kuri saņēma apliecību	Skolēnu sk., kuri saņēma liecību
2002/2003	445	410	35
2003/2004	434	402	32
2004/2005	449	413	36

No skolām saņemtie dati liecina, ka par pēdējiem gadiem (2002./2003. māc.g. – 2004/2005.māc.g.) skolu sniegtie dati un Izglītības pārvaldes rīcībā esošie dati atšķiras. Saskaņā ar skolu sniegto informāciju, šajos gados pamatizglītību neieguvušo jauniešu skaits ir **78**, saskaņā ar Izglītības pārvaldes datiem – **103**. Skolu sniegtie dati liecina, ka vislielākais pamatizglītību neieguvušo jauniešu skaits ir 2003./2004.māc. gadā. Tas varētu būt izskaidrojams ar faktu, ka 2002.gada 31.oktobrī izdarīti grozījumi Vispārējās izglītības likuma 39.pantā, kas nosaka, ka 9.klases skolēniem, kuri saņēmuši nepietiekamu vērtējumu trīs vai vairāk mācību priekšmetos, pamatizglītības programmas apguves noslēgumā tiek izsniegtas liecības. Līdz 2002.gadam skolēni varēja pabeigt pamatizglītību ar lielāku nesekmīgo atzīmju skaitu.

Jauniešu bez pamatizglītības bezdarbs un nodarbinātība

3. tabula

Jauniešu vecumā no 15-24 g. bezdarbnieku skaits Latvijā no 2000.-2006.gadam⁶

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kopējais bezdarbnieku skaits	93283	91642	89735	90551	90800	78482	68944
No tiem jaunieši bezdarbnieki	13713	13374	12507	12011	11611	11058	9671
No tiem jaunieši bezdarbnieki ar izglītību zemāku par pamata	818	838	744	609	608	489	361
No tiem jaunieši bezdarbnieki ar pamata izglītību	5207	4745	4279	3975	3999	3595	3181

Dati liecina, ka reģistrēto jauniešu bezdarbnieku bez pamatizglītības skaitam pēdējo piecu gadu laikā valstī ir tendence samazināties. Tā, 2000.gadā NVA bija reģistrēti 818 šādi bezdarbnieki, 2006.gadā – tikai 361. Turpretī Gulbenes rajonā NVA dati par reģistrētajiem jauniešiem bezdarbniekiem bez pamatizglītības liecina, ka šādu jauniešu skaitam pēdējo gadu laikā ir tendence pieaugt, lai gan oficiāli reģistrēto bezdarbnieku skaits šajā grupā tāpat ir salīdzinoši neliels, kas iespējams neatbilst reālo situāciju. Tā piemēram, šī projekta ietvaros veiktās jauniešu aptaujas dati liecināja, ka 58% aptaujāto jauniešu nekur nestrādāja un nemācījās. No aptaujātajiem 100

⁶ NVA Stratēģiskās plānošanas un analīzes departamenta dati

jauniešiem tikai 18 atbildēja, ka ir bijuši kādreiz reģistrējušies kā bezdarbnieki NVA. Tas liecina, ka jauniešiem ir zema interese reģistrēties NVA kā bezdarbniekiem. Iespējamie iemesli – darba pieredzes un stāža trūkums, kas liedz iespēju saņemt bezdarbnieka pabalstu, mazas iespējas jauniešiem bez pamatizglītības iesaistīties NVA piedāvātajos aktīvās nodarbinātības pasākumos (profesionālās apmācībasursos u.c.).

4.tabula

Bezdarbnieku (jaunieši vecumā no 15 – 24g.) skaits Gulbenes rajonā no 2000. – 2006.g.⁷

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Kopējais bezdarbnieku skaits	1071	1156	1048	1169	1150	926	840
No tiem jaunieši bezdarbnieki	176	193	183	160	135	140	154
No tiem jaunieši bezdarbnieki ar izglītību zemāku par pamata	3	4	4	7	6	8	9
No tiem jaunieši bezdarbnieki ar pamata izglītību	83	76	76	56	51	49	59

Saskaņā ar NVA sniegto informāciju, aģentūras rīcībā nav datu par jauniešu bez pamatizglītības nodarbinātību. Kā liecina šī pētījuma dati (jauniešu aptaujas rezultāti un ekspertu teiktais) daļa jauniešu bez pamatizglītības strādā nelegāli. Aptaujātie Gulbenes rajona jaunieši bez pamatizglītības pārsvarā strādā mazkvalificētos darbos (par strādniekiem gaterī, par mežstrādniekiem, pārdevējiem u.c.).

⁷ NVA Stratēģiskās plānošanas un analīzes departamenta dati uz katra gada 31. decembri.

4. Ekspertu interviju rezultāti

Ekspertu interviju mērķis bija noskaidrot situāciju valsts līmenī pamatizglītības neiegūšanā un jauniešu bez pamatizglītības nodarbinātībā, kā arī Gulbenes rajona specifisko situāciju un problēmas šajā jomā. Ekspertu intervijas nodrošināja pētījumam nepieciešamo informāciju par Gulbenes rajona institūciju iesaisti jauniešu bez pamatizglītības un skolu neapmeklējošu jauniešu problēmu risināšanā, dažādu institūciju atbildības jomām un sadarbības veidiem, pastāvošajām problēmām un nepieciešamajiem uzlabojumiem esošajā izglītības un sociālo pakalpojumu sistēmā. Ekspertu intervijas sniedza priekšstatu par profesionāļu viedokļiem, kāpēc daļa jauniešu neiegūst pamatizglītību. Tika konstatēts, ka parasti kombinējas dažādi individuālie faktori – jaunieša ģimene, personiskās vērtības, kā arī atbildīgo institūciju darbiniekiem bieži pietrūkst zināšanu, prasmju un resursu darbam ar šiem jauniešiem.

Projekta ietvaros tika veiktas 6 ekspertu intervijas: 2 intervijas ar ekspertiem Rīgā, kas pārstāv valsts līmeņa pārvaldes institūcijas (Izglītības un zinātnes ministriju un Nodarbinātības valsts aģentūru) un 4 ar Gulbenes rajona iestādes pārstāvošiem ekspertiem. Gulbenes rajona eksperti pārstāvēja šādas institūcijas: Gulbenes rajona Izglītības pārvaldi, Gulbenes pilsētas domes sociālās palīdzības dienestu, Gulbenes pilsētas Bāriņtiesu, jauniešu klubu „Dēms”. Ekspertu intervijas tika veiktas 2006.gada decembrī.

Situācija valsts līmenī pamatizglītības neiegūšanā

Informācijas iegūšanai par Latvijas kopainu pamatizglītības neiegūšanā un problēmas risināšanā iesaistītajām institūcijām tika intervēta Izglītības un zinātnes ministrijas Vispārējās Izglītības departamenta speciāliste. Saskaņā ar ekspertes sniegto informāciju, 2003./2004.māc. gadā Latvijā 9,5% skolēnu pamatskolu beidza ar liecību, 2005./2006.m.g. – 5,7% skolēnu. Dati liecina, ka skolēnu skaitam, kas neiegūst pamatizglītību, ir tendence samazināties.

Skolēniem, kuri nav ieguvuši pamatizglītību Latvijā ir vairākas iespējas turpināt izglītību: pašlaik Latvijā ir 22 arodvidusskolas, kurās var iegūt pamatizglītību, pedagoģiskās korekcijas (izlīdzinošās klases), vakarskolas, pamatizglītības ieguvu var turpināt, mācoties arī vispārizglītojošās skolās.

Runājot par institūcijām un speciālistiem, kas ir iesaistīti pamatskolu nebeigušo un skolu neapmeklējošo bērnu problēmas risināšanā, eksperte, pirmkārt, minēja **Izglītības un zinātnes ministriju**, kura atbild par izglītības procesa nodrošināšanu, **Labklājības ministriju** un **Bērnu un ģimenes lietu ministriju**, kuras atbild par sociālajiem apstākļiem, kas bieži vien ir saistīti ar skolu neapmeklējošiem, sociālās atstumtības riskam pakļautiem bērniem. Kā nākamo atbildīgo eksperte minēja **pašvaldības**, kuras saskaņā ar „Likumu par pašvaldībām” ir atbildīgas par to, lai viņu

teritorijā dzīvojošie bērni apmeklētu skolu. Trešā atbildīgā institūcija, kurai būtu jāiesaistās problēmas risināšanā, ir **skola**, kurā, pēc ekspertes teiktā, vajadzētu pastāvēt sadarbības modelim: klases audzinātājs - sociālais pedagogs - priekšmetu skolotāji - vecāki. Kā problēmu eksperte atzina faktu, ka ne katrā Latvijas skolā ir sociālais pedagogs un/vai psihologs. Runājot par ārvalstu pozitīvo pieredzi skolu kavētāju un neapmeklējošo bērnu problēmas risināšanā, eksperte minēja, ka daudzās Eiropas valstīs skolās strādā atsevišķs algots darbinieks, kas seko skolas kavējumiem, zvana bērnu vecākiem un sadarbībā ar pedagogiem mēģina risināt šo problēmu.

Lai veicinātu vairāk jauniešu iegūt pamatizglītību, eksperte informēja, ka Izglītības un zinātnes ministrija ir izstrādājusi ieteikumus, kuros tiek noteikts *atbalsta personāls skolās* (psihologs, sociālais pedagogs, skolotāja palīgs u.c.). To nosaka arī Izglītības attīstības pamatnostādnes 2007.-2013.gadam, kuras ir apstiprinātas 2006.g. septembrī. Saskaņā ar ekspertes teikto, viena no šī dokumenta prioritātēm ir vērsta uz izglītības pieejamības nodrošināšanu sociālās atstumtības riskam pakļautajām grupām.

„Ir paredzētas 3 aktivitātes šajā jomā: skolotāja palīga amats 1.-6.klasē ar mērķi palīdzēt bērniem, kam ir grūtības mācībās, 7.-9.klasē skolās ir paredzētas individuālas konsultācijas bērniem, kuriem ir problēmas noteiktos mācību priekšmetos. Skolotājiem par šo konsultāciju sniegšanu tiks maksāts no valsts budžeta. Vēl ir paredzēta atbalsta personāla stiprināšana skolā – priekšmetu skolotāji māca savus priekšmetus, un skolā ir atbalsta personāls (psihologs, sociālais pedagogs, sociālais darbinieks, karjeras konsultants), kas strādā ar „riskā skolēniem””.

Eksperte akcentē, ka no valsts puses *akcents ir uz preventīvo darbu*, notiek akcenta maiņa no cīņas ar sekām uz problēmu cēloņu risināšanu (sākt risināt šos jautājumus jau no sākumskolas, sākt strādāt ar ģimenēm). Izglītības un zinātnes ministrijas eksperte informē, ka preventīvā darba attīstībai 2007.-2013.g. ir paredzēts arī struktūrfondu finansējums (ESF aktivitāte preventīvajam darbam ar sociālās atstumtības riska grupām), kur projektus varēs pieteikt arī pašvaldības. No struktūrfondu tiks finansēta arī pedagogu tālākizglītība. Eksperte piebilst, ka Izglītības un zinātnes ministrija varētu noteikt prioritātes pedagogu apmācībā ar dažādām mērķa grupām, tajā skaitā arī ar sociālās atstumtības riskam pakļautiem jauniešiem.

Situācija valsts līmenī jauniešu bez pamatizglītības nodarbinātības jomā

Lai noskaidrotu, cik daudz jauniešu bez pamatizglītības Latvijā ir reģistrējušies kā bezdarbnieki un darba meklētāji, kādas ir iespējas piedāvāt viņiem aktīvās nodarbinātības pakalpojumus, griezāties pie ekspertes no Nodarbinātības valsts aģentūras (turpmāk tekstā NVA) Stratēģiskās plānošanas un analīzes departamenta.

Saskaņā ar ekspertes sniegto informāciju, uz 2005.g. 31.decembri Latvijā no 11058 reģistrētajiem jauniešiem bezdarbniekiem vecumā no 15-24g., 489 jaunieši bija ar izglītību zemāku par pamatizglītību. Salīdzinājumam, 2000.g. 31.decembrī no 13713

jauniešiem bezdarbniekiem 818 jaunieši bija ar izglītību zemāku par pamatizglītību, 2003.g. 31.decembrī 609 jaunieši ar izglītību zemāku par pamatizglītību no 12011 jauniešiem bezdarbniekiem. Pēc ekspertes teiktā, NVA dati liecina, ka jauniešu bez pamatizglītības skaitam reģistrēto bezdarbnieku vidū pēdējo 5 gadu laikā ir tendence samazināties.

Eksperte uzskata, ka šie dati tomēr neatspoguļo reālo situāciju, jo ne visi jaunieši, kas ir bez pamatizglītības un bez darba, griežas Nodarbinātības valsts aģentūrā. Kā iespējamus iemeslus, kādēļ jaunieši nenonāk NVA, eksperte min vairākus faktorus:

„Es domāju, ka daļa jauniešu vienkārši ne uz ko tā īsti necer vai arī strādā – lielajās pilsētās nelegāli, bet lauku apvidos jauniešiem varētu būt problēmas nokļūt uz NVA filiāli. Viņš īsti neredz, kāds viņam būs labums braukt kaut kur 30 km, ja arī tu neesi pārlicināts, kas tas dos kādus augļus... Diezgan daudziem jauniešiem mēs redzam, ka nav darba pieredzes. No 15-17 gadiem 81% jauniešu ir bez darba pieredzes, no 18-24 gadiem 38%, nu 40% ir bez darba pieredzes. Tas nozīmē, ka viņam nav darba stāža, viņš reāli bezdarbnieka pabalstu neiegūst. Nu, arī ar mācībām mums ir samērā grūti viņiem palīdzēt, jo viens no pamatnosacījumiem, lai iesaistītu šos cilvēkus apmācībā, ir faktiski, pamatizglītība.”

Runājot par NVA iespējām piedāvāt šiem jauniešiem aktīvās nodarbinātības pakalpojumus, eksperte min, ka, pirmkārt, NVA speciālisti šos jauniešus motivē iegūt pamatizglītību, iesaista pasākumos konkurētspējas paaugstināšanai vai grupu nodarbībās, lai motivētu turpināt izglītību. Papildus mācībām, piemēram, vakarskolā, jauniešiem ir iespējams strādāt algotos pagaidu sabiedriskos darbos vai apgūt profesiju darba vietā, kļūstot par kāda speciālista palīgu.

„Profesiju var apgūt, strādājot darba vietā. Protams, mēs nerunājam par ļoti kvalificētām profesijām, piemēram, atslēdzniekiem. Viņš varētu būt reāli kādas profesijas palīgs – pavāra palīgs, piemēram, vai teiksim, remontatslēdznieka palīgs. Bet tikai palīgs, jo nav šīs te pamatizglītības.”

Eksperte piebilst, ka iespējams, apmācība darba vietā ir stimuls jauniešiem, lai viņš turpinātu izglītību, jo jauniešis redz, ka labu atalgojumu ar savu izglītību viņš nevar dabūt.

NVA eksperte atzīst, ka faktiski pamatizglītības trūkums ierobežo jauniešu apmācības iespēju izvēli un NVA iespējas piedāvāt šiem jauniešiem iesaistīties kādos aktīvās nodarbinātības pasākumos.

„Ir ļoti maz profesijas, kas neprasa pamatizglītību. Pamatizglītība ir kā pamatnosacījums, lai kaut ko apgūtu. Lai kļūtu par atslēdznieku, metinātāju, ir kaut kas jāzina no fizikas, ķīmijas un, ja tas nav, tad ir ļoti sarežģīti apgūt tās prasmes.”

Runājot par jauniešiem bezdarbniekiem, eksperte kā vienu no galvenajām problēmām min zemu jauniešu motivāciju mācīties, strādāt. Eksperte min, ka NVA veiktajā reģionālajā pētījumā par bezdarbnieku sociālpsiholoģisko portretu, jaunieši līdz 24

gadu vecumam parādās kā īpaši nemotivēta grupa⁸. Motivācijas trūkums veicina bezdarbnieku paaudžu veidošanos.

„Vistrakākais ir šīs te bezdarbnieku paaudzes – mamma ir bezdarbniece, tētis bezdarbnieks, bērns arī un viņa bērni būs bezdarbnieki. Ja cilvēks pats sev negrib palīdzēt, neviens viņam nevar palīdzēt. Šis te motivācijas jautājums ir pats, pats svarīgākais”.

Saskaņā ar ekspertes sniegto informāciju, NVA nākotnē ir paredzējusi vairākas jaunas aktivitātes, lai palielinātu jauniešu bez pamatizglītības nodarbinātības iespējas:

Ū NVA īpašu vērību pievērsīs pašvaldību vietējās nodarbinātības plānos minētajai informācijai par cilvēkiem bez pamatizglītības.

„Runājot par pašvaldībām, pašvaldību plāniem, mēs esam ļoti ieinteresēti risināt šo problēmu par jauniešiem bez pamatizglītības. Jo, ja viņš sāk darbu ar bezdarbu un ja viņu neizdodas izkustināt uz augšu, tas draud ar to, ka veidojas bezdarbnieku paaudzes. Viņš nevar sev atrast pastāvīgu darbu vislaik”

Jaunajā struktūrfondu periodā ir paredzēts atbalsts vietējo nodarbinātības veicināšanas plānu ieviešanai. Pašvaldībām būs iespēja saņemt finansiālu atbalstu 5000 LVL apmērā konkrētu projektu, plānu ieviešanai noteiktas mērķgrupas (-u) stāvokļa uzlabošanai darba tirgū.

Ū NVA lielāku uzmanību veltīs individuālam darbam ar klientu.

„...nākotnē katram bezdarbniekam tiks izstrādāts individuālais darba meklēšanas plāns. Nākotnē šīs bezdarbnieku grupas mūsu speciālista vadībā arī darbosies kopā un paši strādās pie plāna, kā iekļūt darba tirgū. Kā pierāda mūsu pieredze, ka bezdarbnieki viens otram ar savu pozitīvo pieredzi var palīdzēt un psihologa vadībā var ne tikai izstrādāt plānu, bet arī iesaistīties. Mēs tagad skatāmies uz cilvēka individuālajām vajadzībām, kas viņam ir vajadzīgs, lai atrastu darbu. Virzība uz NVA individuālu darbu ar klientu, klientus pēc interesēm mēģinot apvienot grupās. No savas puses varam piedāvāt psihologa, profes. orientāc. speciālista palīdzību, mūsu speciālisti palīdz izstrādāt šo te plānu, palīdz sagatavoties tikšanās ar darba devēju.”

Ū Jaunajā struktūrfondu periodā ir paredzēts finansēt arī kompleksos atbalsta pakalpojumus mērķgrupu integrēšanās iespēju uzlabošanai. Pēc ekspertes teiktā, šo pasākumu ietvaros ilgstošie bezdarbnieki, kā arī cilvēki, kas ir strādājuši gadījuma darbus, varēs saņemt dažāda veida atbalsta pakalpojumus (piemēram, iziet ārstēšanās kursu, lai atbrīvotos no alkohola, narkotiku atkarības, saņemt psihologa konsultācijas u.c.), lai atrisinot personīgās problēmas, veiksmīgāk varētu iekļauties darba tirgū.

⁸ ESF Nacionālās programmas „Darba tirgus pētījumi” 2005.g. un 2006.g. veiktais pētījums „reģionālie pētījumi par bezdarbnieku sociālpsiholoģisko portretu”

Ū Vēl paredzēti *atbalstītie nodarbinātības pasākumi* (līdzīga veida pasākums kā subsidētā nodarbinātība) un *motivācijas paaugstināšanas pasākumi bezdarbniekiem* (4 dienas darbs, 1 diena psihologa konsultācijas).

Kā veiksmīgu pasākumu jauniešu motivēšanā mācīties NVA eksperte atzīst skolēnu nodarbinātību vasarā.

„Faktiski, jauniešu nodarbinātība vasarā ir labākais profesionālās orientācijas pasākums, kas var būt. Kad mēs dodam iespēju pastrādāt un paskatīties, kas tas ir par darbu. Un no jauniešiem mēs esam saņēmuši atsauksmes, piemēram, nu jā, jāmācās būs, negribas visu mūžu plauktus krāmēt! Tas ir viens no svētīgākajiem pasākumiem, kas ir bijis. Ja jūs pajautāsiet rajonu cilvēkiem, tie atzīs, ka tas ir palīdzējis cilvēkiem izšķirties par mācībām.”

Nākotnē arī šo pasākumu NVA ir paredzējis turpināt, plānojot vairāk orientēties uz jauniešu specifiskajām interesēm. NVA eksperte uzsver, ka šo pasākumu ieviešanā svarīgs ir pašvaldības atbalsts un sadarbība ar NVA.

Gulbenes rajona institūciju un speciālistu iesaiste jauniešu bez pamatizglītības un skolu neapmeklējošo jauniešu problēmu risināšanā

Tā kā intervētie eksperti pārsvarā pārstāvēja Gulbenes pilsētas institūcijas, ekspertu sniegtā informācija pamatā attiecas uz situāciju Gulbenes pilsētā. Plašāka informācija par situāciju Gulbenes rajonā tika iegūta fokusgrupu diskusiju laikā, kurās piedalījās speciālisti arī no Gulbenes rajona pagastu skolām un citām institūcijām.

Gulbenes rajonā ir vairākas institūcijas un speciālisti, kuri ir iesaistītas skolu neapmeklējošo jauniešu problēmu risināšanā:

1. Galvenā atbildība situācijās, kad bērns/jaunietis neapmeklē skolu un pienākums sazināties ar bērna/jaunieša vecākiem, lai kopīgi risinātu problēmu, ir **skolai** un konkrētāk - **klases audzinātājam**.

Pēc ekspertu vērtējuma, Gulbenes pilsētā ir skolas, kas aktīvi strādā ar skolu kavējošiem skolēniem un ir tādas, kurās uzmanība šim jautājumam tiek pievērsta salīdzinoši maz.

„Reizēm ir tā - kā klašu audzinātājs, viņš uzskata, ja bērns nav bijis 3 dienas, viņš ziņo, bet reizēm ir tā, ka bērns nav bijis jau 3 nedēļas un skola neko nezina, kur viņš ir un tikai tad ziņo.”

Kā pozitīvo piemēru savlaicīgai problēmas risināšanai un skolas sadarbības veidošanai ar vecākiem un ģimeni, atsevišķi eksperti min *Gulbenes Bērzu pamatskolu*.

2. **Gulbenes pilsētas sociālās palīdzības dienestā** strādā sociālais pedagogs, kura galvenos darba pienākumus ietilpst sadarbība ar Gulbenes pilsētas

vispārizglītojošām skolām, darbs ar skolu kavējošiem un neapmeklējošiem bērniem/jauniešiem, izglītojošas un informējošas aktivitātes skolās.

Eksperte, kas strādā par sociālo pedagogi, par savu darbu saka tā: „*Bet būtībā tur ir vairāk arī tāds, kā uz pieprasījuma... varētu teikt kā tādi ugunsdzēsēji, kas iet un dzēš, kur nu iesāpas. Ja tur parādās kāds klaiņotājs, tad viņš tiek meklēts, ar viņu tiek strādāts. Vai nu atkal ir kāda problēmklase, tad tieku izsaukta. Tāds... un informējošais, protams, visas aktuālās problēmas, kas saistās ar pusaudžiem, uz vecāku sapulcēm jāiet, individuālais darbs arī, būtībā tajā posmā visvairāk, vidusskolā un sākumskolā mazāk.*”

Saskaņā ar ekspertes sniegto informāciju, viņa strādā kā sociālais pedagogs 4 Gulbenes pilsētas vispārizglītojošās skolās un vakarskolā. Lai gan precīzu audzēkņu skaitu šajās skolās eksperte nevarēja pateikt, kopējais audzēkņu skaits skolās, ar kurām sociālajam pedagogam ir jāstrādā, pārsniedz 1500-2000.

Eksperte stāsta, ka ir izstrādātas anketas klašu audzinātājiem, kurās ir jāsniedz informācija par skolas kavētājiem, nesekmīgajiem skolēniem. Skolas nosūta aizpildītās anketas sociālajai pedagoģei, kura, balstoties uz saņemto informāciju, dodas apsekot ģimenes, kurās bērni kavē vai vispār neapmeklē skolu. Kopā ar vecākiem tiek pārrunāti skolas neapmeklēšanas iespējamie cēloņi un meklēti risinājumi (skolas maiņa, privātskolotāji u.c.).

Divas reizes gadā sociālais pedagogs izsūta skolām lielāku aptaujas anketu, kurā skolām ir jāsniedz informācija par skolēnu skaitu, atskaitītajiem skolēniem, nesekmīgajiem skolēniem u.c. Balstoties uz šo informāciju, sociālais pedagogs var izsekot, kas notiek ar atskaitītajiem skolēniem, kur viņi paliek. Sociālā pedagoģe atzīst, ka šie jaunieši līdz 18 g. vecumam, kuri skolu neapmeklē un nav ieguvuši pamatizglītību, nav viņas uzmanības lokā, jo pamatā darbs notiek ar tiem jauniešiem, kas vēl skaitās skolu sarakstos.

„-Kas notiek ar tiem, kas ir beiguši ar liecību?

-Mums ir proftehniskās skolas, ir Jaungulbene, Ērgļi, Ranka, kur uzņem skolēnus ar liecību, ir specgrupas tur. Ir jau tā, ka dokumentus viņi sniedz tur iekšā, bet ne visi. Ir piemēra, tādi, kas strādā mežā, viņš varbūt strādā kādā skolā vai neskaitās. Ir piemēram, 17 gadi, iet ar tēvu mežā, nopelna kaut ko, turpat darās, vēl ir uz vietas. Citi atnāk uz Rīgu un normāli tur celtniecībā strādā, nopelna. Ja viņam kādreiz ievajadzēsies, viņš mācīsies, ja nē, tad nekā.

-Bet no iestāžu viedokļa – kā viņš no skolas ir ārā, kā pienākums nav par viņu likties zinis?

Kā pienākums, es domāju, nav! Pienākums paliek uz vecākiem. Un ar vecākiem, es zinu, pagastos vairāk vai mazāk strādā sociālie, vismaz pajautā: „Tu ar to bērnu savu kaut ko dari, vismaz ieliec vakarskolā”. Viņam nav tas kā pienākums, bet viņi to dara. Un es domāju, ka mūsu sociālie vairāk vai mazāk, kad nāk pie viņiem tā ģimene vai bezdarbnieki, ir jau tās sarunas par bērnu. Bet kā pienākums nav, kad būtu ierakstīts: „Mums ir jā rūpējas un jārunā par to!”, nav, bet darbs notiek. Vairāk vai mazāk. Vienkārši, man nu tiešām nav sakara ar viņiem kā sociālam pedagogam.”

3. Sociālais pedagogs cieši sadarbojas ar sociālās palīdzības dienesta **sociālo darbinieku darbam ar ģimenēm un bērniem**, kopīgi apsekojot un strādājot ar ģimenēm, kurās bērniem ir problēmas skolā (daudz skolas kavējumi, nesekmība u.c.).

„Pirmais ir sazināties ar šīm ģimenēm un noskaidrot, kas ir par iemeslu. Jā, ko nu tai dzīvoklī atrodam – ja ir bērns, jauniešs, tad runājamies ar viņu pašu. Ja nesastopam vecākus, rakstam viņam, lai ierodas, uzaicinām, lai ierodas pārrunāt šo jautājumu. Ja mēs netiekam galā, ja tiešām nekas netiek darīts, tad tiek rakstīts ziņojums policijai un it kā ietekmēt cenšas no likumiskās puses, ar sodiem. Tad policija, savukārt, raksta pieteikumu pilsētas domei, lai tiktu administratīvi sodīts vecāks par bērna neaudzināšanu, konkrēti – skolas kavēšanu. Reizēm ir tā, ka sods tiek nomaksāts, bet bērns tik un tā neapmeklē skolu, tad tiek runāts ar klases audzinātāju. Varbūt šis bērns nav spējīgs apgūt programmu, ir iespējams skolu maiņu piedāvāt. Ir jau vecāki, kas dara vis kaut ko, bet, ja vecāki nedara neko, tad šis jautājums tiek skatīts bāriņtiesā ar domu, ka bērna pamešana novārtā ir bāriņtiesas kompetencē, līdz pat aprūpes tiesību atņemšanai vecākiem”

4. Bāriņtiesa.

Ekspertu sniegtā informācija liecina, ka bāriņtiesas speciālisti parasti tiek piesaistīta gadījumos, kad ne skola, ne sociālās palīdzības dienesta darbinieki nevar atrisināt radušos situāciju, visbiežāk tas notiek gadījumos, kad bērna vecāki neiesaistās problēmas risināšanā, nevēlas sadarboties ar speciālistiem, pietiekoši nerūpējas par saviem bērniem. Šajā gadījumā bāriņtiesa var izskatīt jautājumu par bērna aprūpes tiesību pārtraukšanu.

„Tad, kad sociālais pedagogs jūt, ka viņai ir vajadzīga mana palīdzība, tad mēs aicinām šos vecākus uz bāriņtiesu uz pārrunām, un ieteikumu veidā mēs mēģinām viņiem palīdzēt. Psihologs, kādreiz mēs piedāvājam pamainīt klases kolektīvu, ja ir 3 paralēlklases, varbūt vajag pamainīt klasi, jo kādreiz bērns negrib iet uz skolu, jo ir konfliktsituācija klasē...”

Bāriņtiesas uzmanība lokā ir arī audžuģimenes, ģimenes, kurās ir aizbildņi, kā arī bērni bāreņi, kas dzīvo internātskolās, bērnu namos.

Bāriņtiesas darbu raksturo ekspertes stāstītie gadījumi: *„Pagājušā gadā mums bija viens tāds puisis, kurš dzīvo kopā ar mammu un atklāti sakot, tur bija ļoti daudz citādas problēmas, mamma lietoja alkoholu, un mēs jutām, ka bērns var neiegūt pamatizglītību. Mēs iecēlām aizbildni ar noteikumu uz laiku un kā prioritāti mēs ielikām māti atvērto programmu, lai bērns iegūtu pamatizglītību. Un tad, kad pamatizglītība tika iegūta, tad šo aizbildni atbrīvojām, protams, tur bija arī citādi aspekti, arī mamma labojās.”*

Kā liecina bāriņtiesas ekspertes teiktais, pārsvarā bāriņtiesa strādā ar tā sauktajām sociālā riska ģimenēm, nelabvēlīgajām ģimenēm.

„Mums bija arī viena māmiņa, kurai mēs esam atņēmuši aprūpes tiesības un pašlaik ir tiesā lieta par aprūpes tiesību atņemšanu, viņai ir 6 klašu izglītība. Bet mēs viņai

Ļoti palīdzējām, viņa nāca uz sociālo dienestu, mēs viņai uzdevumus risinājām. Bāriņtiesas locekle pati strādā skolā, viņa viņai latviešu valodā palīdzēja, bet nu īsti, piespiest pieaugušu cilvēku, to mēs vienkārši nespējam un nevaram. Viņai pašlaik ir 24-25 gadi. Viņa dzemdēja ļoti agri, viņai bija 16 gadi, kad viņa pirmo bērniņu dzemdēja un viņai tā izglītība nebija iegūta. Mēs centāmies viņai palīdzēt, izglītību iegūt un darbiņu atrast, bet tā arī ir palicis, un šobrīd viņa no vakarskolas ir atskaitīta. Tātad mums ir māmiņa, kurai nav pamatizglītības.”

- 5. Bērnu tiesību aizsardzības inspektori** tiek piesaistīti līdzīgos gadījumos kā bāriņtiesa. Saskaņā ar Gulbenes pilsētas sociālās palīdzības dienesta speciālistes sniegto informāciju, bērnu tiesību aizsardzības inspektori tiek pieaicināti gadījumos, kad vecāki uz citu institūciju teikto nereaģē un nevēlas sadarboties skolu neapmeklējošo bērnu problēmu risināšanā. Bērnu tiesību aizsardzības inspektoriem reizēm ir lielāks iespaids un ietekme uz bērna vecākiem.

Gadījumos, kad vecāki nereaģē uz sociālo darbinieku teikto un nevēlas risināt jautājumus, kas ir saistīti ar viņu bērnu skolas kavējumiem/neapmeklēšanu, sociālā palīdzības dienesta speciālisti raksta iesniegumu **policijai**, kura izskata jautājumu par vecāku administratīvu sodīšanu.

Ekspertiem tika jautāts, vai Gulbenē pastāv kāda starpinstitucionāla speciālistu komanda (padome), kas risina skolu neapmeklējošo/kavējošo bērnu jautājumus. Visi intervētie eksperti atzina, ka šāda speciāla padome Gulbenē nepastāv, sadarbība starp dažādām institūcijām un profesionāļiem notiek ikdienas darbā, katra gadījuma risināšanā tiek iesaistīti nepieciešamie speciālisti.

Eksperti atzīst, ka speciālu atbalsta pakalpojumu tieši jauniešiem, kas nav ieguvuši pamatizglītību, Gulbenē nav.

Gulbenes sociālās palīdzības dienests sadarbībā ar Probācijas dienesta speciālistiem realizē atbalsta programmu 12-16 g. veciem pusaudžiem, kas ir administratīvi sodīti un ir nonākuši policijas uzskaitē. Starp šīs programmas apmeklētājiem ir arī skolu neapmeklējoši jaunieši. Programmas mērķis ir pusaudžu pašapziņas celšana, motivējot pusaudžus arī atgriezties skolā. Sākotnēji programmu apmeklēja 17 pusaudži, vēlāk aptuveni 12 jaunieši. Kā stāstīja Gulbenes sociālās palīdzības dienesta eksperte, programmā ir iesaistīti daži pusaudži, kuri vēl nav policijas uzskaitē, bet kuriem ir problemātiska uzvedība (problēmas skolā, konflikti ar vienaudžiem u.c.).

Gulbenes sociālās palīdzības dienests jau vairāk kā gadu piedāvā arī brīvā laika pavadīšanas grupu pusaudžiem, kur tie var nodarboties ar datoriem, spēlēt galda spēles u.c. Kā pozitīvu šīs aktivitātes rezultātu, Gulbenes sociālās palīdzības dienesta speciāliste min 5 puīšus, kas regulāri apmeklē brīvā laika pavadīšanas grupu un kuriem pirms tam ir bijusi saistība ar policiju, taču gada laikā, kopš viņi grupu apmeklē, tie ne reizi nav nonākuši policijas uzmanības lokā.

Lai gan Gulbenē darbojas divas jauniešiem domātas organizācijas – NVO jauniešu klubs „Dēms” un jauniešu centrs „Bāze”, intervētie eksperti secina, ka šīs

organizācijas pamatā apmeklē aktīvie skolu jaunieši. Speciālas aktivitātes, programmas „problēmjauniešiem”, kuri neapmeklē skolu, šīs organizācijas nepiedāvā.

Lūk, kādas ekspertes teiktais: „*Es uzskatu, ka šiem izkritušajiem jauniešiem īsti nav savu organizāciju, nav kas piesaista, kas organizē. Jo, piemēram, Jauniešu iniciatīvas centrā tur jau darbojas tie aktīvie jaunieši, tie, kas kaut ko grib un vēlas, bet tie, kas ir atbirušie, tie tādās kompānijās, bandās lasās kopā un kas viņiem interesē, tas ir aliņi un dzeršana, līdz ar to likumpārkāpumi rodas.*”

Institūcijas, kuras ir pastarpināti iesaistītas problēmas risināšanā:

Izglītības pārvalde 3 reizes gadā ievāc datus no skolām par skolēnu skaitu, sekmību u.c., organizē skolotāju tālākizglītības kursus, nodrošina metodisko darbu ar skolām un pedagogiem. Runājot par Izglītības pārvaldes īstenotajām aktivitātēm, eksperte, kas pārstāv šo institūciju, min apmācību pedagogiem „Nevaldāmā klase”, apmācību darbā ar indigo bērniem, kursus skolu vadītājiem par atbalsta sniegšanu skolēnam un skolotājiem, dažāda veida kursus klašu audzinātājiem. 2007.gadā notiks kursi par neformālās izglītības darba metodēm audzinošajā un izglītības darbā, kursi, kā tikt galā ar klasi, kā pielietot interaktīvas darba metodes, kā strādāt ar vecākiem.

Izglītības pārvaldes eksperte atzīst: „*No Izglītības pārvaldes mēs saprotam, ka šī te problēma ir tā samilzusi, ka skola to nevar atrisināt, jo trūkst šo te kompetenču, jo tā ir, ka skolotājiem ir ļoti daudz satura kursu (ko mācīt) un trūkst zināšanu, kā tikt galā ar klasi, kā runāt ar vecākiem, un šie te ir pilnīgi citi instrumenti.*”

Ekspertu viedokļi, kāpēc daļa jauniešu neiegūst pamatizglītību

Runājot ar ekspertiem tika noskaidroti vairāki iespējamie iemesli, kāpēc daļa jauniešu neiegūst pamatizglītību.

Ū Vairāki eksperti min, ka *problēmas skolā bērniem bieži sākas 5.klasē.*

„*...mazajās klasēs viņi cenšas, tur ir cita pieeja, jo tur ir klases audzinātāja uz vietas, viņi vairāk ir kopā, viņi vairāk runā, mācības vairāk saista ar kaut kādu sabiedrisko dzīvi, var teikt prasmēm. Piemēram, viņš mācās par tauriņu – viņš to uzzīmē, veido. No tās 5.klases viņam iedod grāmatu un tagad strādā, bet viņš māk izlasīt grāmatu, viņš iegūst kaut kādas zināšanas, bet, ka viņš liktu tās lietā, viņš neuzskata šīs te sakarības.*”

„*5.klasē viņam šī pāreja pēc tā, kad viņam vislaik audzinātājs ir bijis klāt mazākās klasēs, notiek kā notiek. Nu, kas nu ir spēcīgi bērni, tie jā jau... Un tajā brīdī viņi lūst, tad viņiem pazeminās sekmes. Un tad ir padsmiit gadi... Pašā, pašā izglītībā, skolas sistēmā, tajā ir kaut kas. Mazākās klasēs jau bērniem ļoti patīk, 5.klase...*”

Eksperte, kas pati cieši sadarbojas ar skolām, uzskata, ka 5.klasē bērniem samazinās kontakts gan ar klases audzinātāju, gan ar citiem pedagogiem, jo mācību procesā

vairāk jāstrādā paša skolēnam. Pāreja pēc sākumskola ne visiem bērniem padodas un tāpēc daļai rodas grūtības mācībās un pasliktinās sekmes.

Ū *Skolu mācību programmas ir pārāk sarežģītas, iegūtās zināšanas skolēni nemāk pielietot praktiskajā dzīvē.*

Lūk, kādas ekspertes teiktais:

„...es tāpat uzskatu, ka programmas ir daudz par sarežģītu šajā vecumā, viņi nespēj ņemt, viņš netiek ar sevi galā. Bet viņam ir jāņem šīs zināšanas pretī, jo, ja viņš neņems, viņš netiks tālāk. Un it sevišķi, ja šis pašvērtējums padsmiņnieku vecumā vēl vairāk krīt, ja viņš neatrod kādu, kas viņam palīdz, ja ģimenē nav, skolā nav, nu, viņam ir grūti kaut kā motivēt sevi un uzturēt, kāpēc tas ir vajadzīgs.”

„... mums ir zināšanas un es uzskatu, ka tādas, ka padsmiņnieki netur līdzīgu programmu ziņā, bet pielietot to, ko uzzina, nemāk. Viņš nemāk pielietot to, ko zina. Ne jau 100 %, bet ļoti daudzi. Un tur rodas šīs te problēmas.”

Eksperte uzskata, ka būtu jāmaina priekšmetu pasniegšanas metodika, cenšoties skolēniem teorētiskās zināšanas izskaidrot ar praktisku piemēru palīdzību, sniedzot skolēniem iespēju pašiem veikt dažādus eksperimentus, kas mācību saturu skolēniem padarītu interesantāku un vieglāk uztveramu.

Ū *Sarežģītas un nesaprotamas mācību programmas skolēniem bieži vien rada intereses trūkumu un nepatiku pret mācībām, kas noved pie zemas motivācijas mācīties.*

To raksturo kādas ekspertes teiktais: *„...reizēm, runājot ar jauniešiem, viņi man saka: „Kaut ātrāk tās mocības beigtos!” Nu, nepatīk bērniem iet uz skolu, diezgan daudziem, sevišķi mūsu klienti. Vispār ir daļa bērni un jaunieši, kas ir ļoti depresīvi, viņi neredz jēgu tādai kā izglītībai. Viņi saka: „Nu, un kas, ka es beigšu to skolu!”*

Savukārt, cita eksperte min, ka padsmiņniekiem nav saistoša skolas dzīve kā tāda, ne tikai mācības.

Ū *Daudzi bērni un jaunieši nesaskata izglītības nozīmi un nepieciešamību, neuzskata izglītību par vērtību.*

To spilgti raksturo citāts no kādas ekspertes teiktā: *„Nu, būtībā viņiem vajag tā – šodien un uzreiz, pēc tāda principa. Un ko man tā izglītība dos tajā nākotnē! Ja es šodien tirgošu šaibītes, es nopelnīšu jau šodien un pēc gadiem vēl vairāk nopelnīšu. Nu, kam man tā augstākā izglītība?! Ko es nopelnīšu ar to augstāko izglītību? Ko skolotājs nopelna ar augstāko izglītību? Nu neko nenopelna ...”*

Ū *Kā vienu no problēmām, kāpēc skolēniem zūd interese par skolu, atsevišķi eksperti min saskarsmes problēmas ar skolotājiem.*

„Ļoti bieži problēma skolā nav par mācību saturu, bet par saskarsmi, kas ietekmē šo te mācību saturu. Mūsu situācijā paaudžu konflikta situācija saasinās, jo mums ir ļoti

veci skolotāji. Pedagogu īpatsvars Gulbenes rajonā ir 45-55 gadi, viņi ir mācījušies, auguši padomju sistēmā, lai kā viņi mācītos kursus, viņu pieredze ir tā laika pieredze. Pieaugušie viņam it kā pārmet, ka viņš ir daudz brīvāks, tik nestresains, varbūt neatbildīgāks, bet es dzīvoju brīvā valstī, es drīkstu runāt, ko es gribu, domāt, ko gribu. Te ir šis te paaudžu konflikts, jo te vēl nāk dažādi laiki, ideoloģijas. ... un kamēr nenomainīsies šis te paaudzes, būs visas šīs te problēmas.”

Ū Kā vēl viens no ekspertu minētajiem iemesliem, kāpēc daļa jauniešu neiegūst pamatizglītību, varētu tikt formulēts kā *pedagoģiskā ielaistība*.

Viena no intervētajām ekspertēm uzskata, ka:

„Tie, kas neiegūst to pamatizglītību ir ielaistie bērni, pirmkārt, un ielaistie bērni no tā, kad drīkstēja (tagad tās ir 6.-8.klasītes) pārcelt uz nākamo klasi, neskatoties uz to, ka ir bērnam ir vairumā šīs te nesekmīgās atzīmes. Tagad ir atgriezies tas, ka bērnu drīkst pārcelt uz nākamo klasi, ja viņam ir ne vairāk kā 3 nesekmīgas atzīmes. Nu, būtībā skatās uz to, lai bērnam šīs nesekmīgās atzīmes nav tik daudz. Ja ir tā, ka viņu vislaiku pārceļ, neskatoties uz to, ka ir šīs nesekmīgās atzīmes, 6., 7.klasē viņš sēž kā tukša bilde, viņš neko nesaprot, viņam ir garlaicīgi. Nu ko viņš darīs! Viņam protams, ir jautrāk iziet ārā ar kaut kādiem puīšiem un klaiņot apkārt. Un parasti nekļaiņo jau viens, jāpavelk ir līdzī vēl kāds, kas ir klaiņotājs.”

Ū Ir eksperti, kas uzskata, ka galvenais iemesls, kāpēc daļa jauniešu pamet skolu un neiegūst pamatizglītību, ir meklējams nevis skolā, bet gan *ģimenē*. Pēc ekspertes domām, mūsdienās vecāki bieži vien ir pārāk aizņemti darbā un viņiem pietrūkst laika saskarsmei ar bērniem. Zūdot emocionālai saiknei starp vecākiem un bērniem un nejutot vecāku atbalstu, jaunieši bieži vien atbalstu meklē ārpus mājas.

„...ja vecāki ir ļoti aizņemti darbā un varbūt nav tas laiks to pusaudzi līdz galam uzklaut, tad iela ir tie veicinošie apstākļi un liekas, man ir vienkāršāk, mani saprot, es aizeju, jūtos ļoti labi. Es domāju, ka tā ir viena no problēmām, kāpēc jaunieši atsakās iet uz šīm mācību stundām un vairāk kaut kur nobastot, iegriezties kaut kur citur.”

Reālajā dzīvē šie ekspertu minētie iemesli bieži vien kombinējas, un viens faktors var novest pie otra. Plašāka informācija par citiem iespējamiem iemesliem, kāpēc jaunieši neiegūst pamatizglītību ir atrodama jauniešu un pedagogu aptaujas rezultātu analīzē, kā arī fokusa grupu diskusiju analīzē.

Pastāvošās problēmas un nepieciešamie uzlabojumi atbalsta sistēmā jauniešiem, kuri neapmeklē skolu, nav ieguvuši pamatizglītību

Intervētie eksperti minēja vairākas Gulbenes rajonā pastāvošās problēmas izglītības sistēmā un atbalsta sistēmā, kas ietekmē darbu ar „problēmskolēniem” (skolu kavējošiem, nesekmīgiem skolēniem), kā arī skolu neapmeklējošiem jauniešiem, kuri nav ieguvuši pamatizglītību.

Kā viena no problēmām, kuru minēja vairāki eksperti, ir *sociālā pedagoga neesamība katrā Gulbenes pilsētas skolā*. Fakts, ka pašlaik Gulbenes pilsētā ir tikai viena sociālā pedagoģe uz visām Gulbenes pilsētas vispārizglītojošām skolām (kopā 5 skolas, kurās kopējais audzēkņu skaits pārsniedz 1500-2000 skolēnus) liedz sociālajai pedagoģei pietiekoši efektīvi strādāt ar „problemātiskajiem skolēniem”, kā arī veikt profilaktisko darbu šādu skolēnu skaita mazināšanai. Paralēli sociālā pedagoga pienākumiem skolās sociālajai pedagoģei ir jāiesaistās atsevišķu pienākumu veikšanā arī Gulbenes pilsētas sociālās palīdzības dienestā (strukturvienībā, kurā sociālā pedagoģe ir oficiāli nodarbināta). Lielais pienākumu apjoms un noslodze sociālajai pedagoģei liedz pietiekoši ilgu laiku veltīt darbam ar „problēmskolēniem” katrā skolā. Tā kā sociālā pedagoģe ikdienā nestrādā skolā (s) uz vietas, ar skolēniem ir grūtāk nodibināt kontaktu, skolēni pret speciālistu no ārpuses izturas ar piesardzību un negriežas pēc palīdzības.

Lūk, pašas sociālās pedagoģes teiktais:

„Paši bērni arī ir ļoti grūti dabūjami. Tad, kad es strādāju tikai skolā par psihologu, vieglāk bija nodibināt kontaktu, jo es gāju starpbrīžos koridorī, es viņus redzēju, stundās gāju, ar skolotājiem runāju, es biju savējā un uz vietas. Viņi nāca starpbrīžos pa diviem, pa trīs, sākumā pa bariņiem nāca, smējās, runāja, un tad arī viņš atrada, ka viņš viens var atnākt un runāt. Ja es būtu sociālais pedagogs vienā skolā, būtu šis pats – es būtu draugs un atbalsts, viņi nāktu, prasītu padomu, vai man, kā to darīt, kur darīt. Tagad viņi nenāk. Tad, kad es savā vecajā skolā aizeju, tie lielākie bērni, kas mani pazīst, viņi vēl nāk un runā, citreiz sarunājam, ka viņi atnāk pie manis uz dienestu, bet svešākā skolā...”

„-Tad Jūs uzskatiet, ka labāk būtu, ja sociālais pedagogs būtu katrā skolā, tur uz vietas?”

„Viennozīmīgi! Un arī tad, kad ar skolotājiem runā, viņi saprot, cik būtu izdevīgs tāds sociālais pedagogs uz vietas. Ja pirmajā stundā ir bijusi problēma tajā klasē, nu bērni piemēram, norauj to stundu vai otrādi piemēram, skolotājs aiziet sliktā garastāvoklī un vēl pusklasi nolamā, bērni atnāk, risina uzreiz. Nu tas ir tādās konfliktsituācijās, bet arī ikdienā. Ja tam bērnam ir mājās problēma, viņš neies kuras katram un nestāstīs. Bet, ja tas sociālais pedagogs būs uz vietas, viņš nāks un runās.”

Arī citi intervētie eksperti domā, ka sociālajam pedagogam ir jābūt katrā skolā.

„Principā, viss tiek vairāk risināts caur sociālo pedagogu. Un es domāju, ka tas ir ļoti labi. Un tas ir gan mans viedoklis, bet es domāju, ka šim sociālajam pedagogam būtu noteikti (uzsver) jābūt katrā pilsētas skolā, it īpaši lielajās skolās. Varētu apvienot mazās skolas, bet sociālam pedagogam noteikti katrā skolā vajadzētu būt.”

Eksperti uzskata, ka, ja sociālais pedagogs būtu katrā skolā, viņam būtu lielākas iespējas veikt *agrīnu profilaktisko darbu*, kas mazinātu iespējamību, ka daļa skolēnu pusaudžu vecumā sliktu sekmju dēļ un skolas neapmeklēšanas dēļ nepabeidz pamatskolu.

„Es, piemēram, uzskatu, ka, ja reāli tas darbs būtu darāms, ir ļoti daudz pūles jāieliek tieši jaunākajā skolas vecumā un tieši mazajās klasēs. Jo tas ir pamats, pirmkārt, tā bērna iejušanās skolā pamats un otrkārt, viņa paša attīstībā. Jo ir tāds klusais periods, kad tas bērns neko īpašu nedara, nekur tā neiesaistās, bet viņš ļoti daudz uzņem informāciju, un tad pusaudža vecumā tas darbs atvieglots. Pusaudža vecumā, ja ar viņu sāk strādāt, ir ļoti grūti, viņš neiet uz kontaktu. Ir tā norobežojies no visa, var tikai zīmēties, šie svešie netiek pieņemti.”

Pati sociālā pedagogs saka:

„Ja šis darbs būtu virzīts tā, ka var strādāt jau ar jaunākām klasēm, ar šo vecumu no 1.-4.klasei, ja viņš pie tevis pierod, ja tu esi cilvēks, pie kura viņš var atnākt, vai arī, ja es zinu, ka viņš tādas programmas apgūst, tajās audzināšanas stundās vai mēs kādus pasākumus kopā veidojam, ja es strādāju uz vietas skolā, es to varu. Ieskrienot skolā, es to nevaru.”

Ekspertu sniegtā informācija liecina, ka pašlaik darbs skolās un arī sociālajā darbā ir vairāk vērstas uz cīnīšanos ar problēmas sekām, nevis cēloņiem. Lai mazinātu jauniešu skaitu, kas nebeidz pamatskolu, ar skolēniem būtu nepieciešams strādāt jau pirms problēmu rašanās, sniedzot skolēnam nepieciešamo atbalstu jau jaunākajās klasēs (1.-4.klasē). Pēc ekspertu domām, agrīna profilaktiskā darba esamība skolās mazinātu skolēnu nesekmību un skolas neapmeklētību vēlākās klasēs, pusaudžu vecumā. Tas mazinātu arī iespēju, ka daļa jauniešu skolu nepabeidz un pamatizglītību neiegūst.

„Redziet, te man atkal ir jāatgriežas pie tā paša – ja mēs to sāksim darīt tikai tad, kad viņš ir dabūjis liecību, tad ir iespējams, bet ļoti smagi. Ja mēs to darīsim jau mazajās klasēs, ja viņu virzīs, ka skola ir jābeidz un tikai ar atestātu. Un ja šī te komanda strādās un redzēs, ka tas Jānim, pārejot no 4. uz 5.klasi, galīgi neiet, un psihologs strādās un teiks, ka viņam tur ar personību ir viss kārtībā, bet viņam ir tur piemēram, slinkums. Ja klases audzinātāja to visu pārrunā un laikus ierauga, tad jā. Bet es domāju, ka ir bezcerīgi, ja viņam šīs motivācijas nav bijis, nu teiksim 7.-8.klase, viņš nav pabeidzis, viņam ir 18 gadi, nu kur viņš atradīs motivāciju viņu beigt?! Es domāju, ka ne. Viņam ir 2 varianti – vai nu viņš pelnīs visādās citādās struktūrās vai nu viņš pelnīs naudu, godīgi strādājot, tur, kur nevajadzēs izglītību. Bet diez vai viņš tādā vecumā līdz kādiem 20-25 gadiem... Pēc tam varbūt, ka dzīve viņu piespiež iegūt to izglītību, varbūt...”

Vēl viena no ekspertu minētajām problēmām ir nepietiekošs darbs skolās ar skolēnu vecākiem, ģimenēm.

Lūk, kādas ekspertes teiktais: „Es domāju, ka tā ir problēma visā valstī, kā skolai sadarboties ar vecākiem, kā atrast šos te ceļus, kā ar viņiem komunicēt, normāli komunicēt, jo man liekas, ka ir ļoti izplatīts princips, ka vecāki bubina uz skolotājiem, kā viņi nesaprot, neiedziļinās un sapulcēs dod nejēdzīgu informāciju, un savukārt, skolotāji bubina, cik vecāki ir neieinteresēti un neliekas ne zinīs. Un šis te konflikts es zinu, ir ne tikai Gulbenē, tas ir visā valstī.”

„- *Kādi uzlabojumi, Jūsaprāt, ir nepieciešami izglītības sistēmā un atbalsta pakalpojumos Gulbenes rajonā, lai veicinātu vairāk jauniešu bez pamatizglītības turpināt izglītību?*

- *Es domāju, ka, pirmkārt, tas ir darbs ar vecākiem. Skolām tas nu tiešām būtu, ka būtu jāpārdomā šīs atvērto durvju dienas, atklātās stundas, kur vecāki nāk, konsultācijas, pārrunas ar pedagogiem, ka tieši darbiņš ir jāiegulda vecākos.”*

Viena no ekspertēm kā problēmu min *problemātisko skolēnu pārceļšanu korekcijas klasēs*, uzskatot, ka bieži vien, sniedzot nepieciešamo pedagogu atbalstu, skolēni varētu turpināt mācības arī iepriekšējā klasē.

„*Tas ir viens no risinājumiem, bet tur parādās viens no satraucošiem risinājumiem mums – reizēm skolas, lai celtu savu prestižu, ka bērni paliek šajā skolā un mācās, varbūt arī spējīgus skolēnus pārceļ uz šo te specklasīti. Vai tas bērnam ir labi pāriet uz specklasīti, ja viņš spētu apgūt šo vispārizglītojošo programmu, tikai viņam būtu vairāk jāstrādā ar klašu audzinātāju, pedagogiem, priekšmetu skolotājiem, protams, arī vecākiem.”*

Eksperte no sociālās palīdzības dienesta min, ka baidoties no skolas prestiža krišanās, *skolas bieži vien slēpj informāciju par skolu neapmeklējošiem audzēkņiem, kā arī cenšas tikt vaļā no neveiksmīgajiem skolēniem.*

Runājot par Gulbenes skolu darbu situācijās, kad skolēns neapmeklē skolu, eksperti min, ka ir skolas, ka ļoti operatīvi reaģē šādos gadījumos un sazinās gan ar skolēna vecākiem, gan citām atbildīgajām institūcijām (soc.dienestu), taču ir skolas, kas par skolēniem, kas neapmeklē skolu pat nezina un nav likušie zinīši ilgāku laiku.

Sociālā palīdzības dienesta eksperte saka, ka skolotāji kā problēmu min faktu, ka *vecāku apzvanīšanai viņiem ir jāizmanto savi personīgie telefoni*, jo vecāki visbiežāk sazvānāmi ir vakaros, pēc darba. Tā kā bieži vien klasē ir vairāki skolas kavētāji, skolotājiem ir jāapzvana vairākas ģimenes, bet telefona sarunu izmaksas ir jāsedz pašiem.

Runājot par nepieciešamajiem uzlabojumiem izglītības sistēmā, izglītības jomu pārstāvoša eksperte ir minējusi šādus jautājumus:

„*Pirmais liels – domāt, kā piesaistīt jaunus pedagogus, jo kamēr nebūs „jauno asiņu”, nebūs jaunās pieejas. Pēdējo 5 gadu laikā Gulbenes rajonā katru gadu ir atnākuši 2-3 skolotāji, pēdējo gadu laikā nebija neviena. Ja nesāks veidot jaunu motivācijas sistēmu – kā piedāvāt dzīvokļus, bonusus, tad viņus neatdabūs uz šejieni. Pašlaik mēs jūtam pietāti pret pieredzi, bet ne vienmēr tas garantē kvalitāti vai mūsdienīgumu. Manuprāt, tas ir pirmais, kā piesaistīt jaunus pedagogus.*

Otra lieta – izveidot ļoti spēcīgu, strukturētu stratēģiju pedagogu apmācībai, lai visi skolotāji un direktori izvērtētu darbinieku apmācību vajadzības. Tagad mēs tik močījam tos kursus, nepadomājot, vai pedagogam tos vajag. Nepieciešams analizēt skolotāji kompetenci, lai analizētu nepieciešamos kursus.”

Eksperti atzina, ka problēmas pastāv ne tikai izglītības sistēmā, bet arī atbalsta pakalpojumu neesamībā jauniešiem, kuriem ir problēmas skolā un tiem jauniešiem, kas skolu vairs neapmeklē, bet pamatizglītību nav ieguvuši.

Viena no ekspertēm kā problēmu minēja faktu, ka *Latvijā ir maz attīstīts darbs ar jauniešiem, it īpaši tā sauktajiem „riskā jauniešiem”*. Šiem jauniešiem bieži vien tiek automātiska uzstādīta sava veida diagnoze, kas viņus it kā iedala „sliktajos jauniešos”, taču pieaugušie un dažādu jomu profesionāļi bieži vien nemāk un/vai negrib palīdzēt šiem jauniešiem atrast pareizo ceļu.

„Latvijā ir ļoti neattīstīts darbs ar jauniešiem profesionālā izpratnē kā tas ir citās ES valstīs. Tik tikko man bija projekts ar Nīderlandes kolēģiem, kas strādā ar riskā jauniešiem. Tad viņa (Nīderlandes projekta pārstāve) pateica ļoti labu domu. Viņiem ir centri, kas strādā ar riskā jauniešiem. Kas tas ir? Tad, kad viņš stāv uz svītras un viņam ir jāizvēlas, vai spert soli pa labi vai pa kreisi. Un tad šis te darbs ar riskā jauniešiem ir tad, kad viņi stāv uz šīs te līnijas, nevis tad, kad viņiem ir iedota jau diagnoze „labais” vai „sliktais”. Un man liekas, ka šis ir tas veids, ka mums ir jāsāk veidot šī te sabiedriskā doma par to, ka mēs nevaram uzlikt uzreiz diagnozi, kas ir labs vai slikts tikai tāpēc, ka nāk no tādas vai tādas ģimenes, un ka šis te riskā jauniešiem nav diagnoze, tā ir šī te līnija, ko es kā pieaugušais viņam palīdzēju izvēlēties, kur būt.”

Ekspertes teiktais saskan ar citu ekspertu izteikto domu par agrīna profilaktiskā darba nepieciešamību ar bērniem, kuriem ir problēmas skolā (un ne tikai skolā). Profesionāla palīdzība pašā problēmu pirmsākumā novērstu iespēju, ka daļa skolēnu pusaudžu gados dažādu iemeslu dēļ (nesekmība, sliktas attiecības ar skolotājiem, zema motivācija mācīties u.c.) skolu nepabeidz un tā arī neiegūst pamatizglītību.

Eksperti atzīst, ka *Gulbenē nav speciālu atbalsta pakalpojumu jauniešiem, kas nav ieguvuši pamatizglītību*.

„ -Vai Gulbenē/ Gulbenes raj. ir kādi speciāli atbalsta pasākumi (motivācijas programma, interešu izglītība u.c.) jauniešiem bez pamatizglītības?

- Tieši šai skolēnu grupai speciāli pasākumi nav. Es tā neesmu dzirdējusi, ka būtu šī jauniešu grupa izdalīta. Individuāli jā, strādā vairāk ar ģimeni vai viņu pašu. Vienīgi varētu pielīdzināt šī probācijas dienesta programmas, bet tās jau ir notiesātajiem, bet ja viņš mierīgi strādā mežā un dzer un atkal strādā, es domāju, ka nē.”

Eksperti atzīst, ka arī Gulbenes pilsētās pastāvošās jauniešu organizācijas (piemēram, jauniešu klubs „Dēms”, jauniešu centrs „Bāze”) pamatā ir orientētas uz aktīvajiem skolu jauniešiem, un šo organizāciju aktivitātēs „problēmjaunieši” faktiski neiesaistās.

„Es uzskatu, ka šiem izkritušajiem jauniešiem īsti nav savu organizāciju, nav kas piesaista, kas organizē. Jo, piemēram, Jauniešu iniciatīvas centrā tur jau darbojas tie aktīvie jaunieši, tie, kas kaut ko grib un vēlas, bet tie, kas ir atbirušie, tie tādās kompānijās, bandās lasās kopā un kas viņiem interesē, tas ir aliņi un dzeršana, līdz ar to likumpārkāpumi rodas. Es pat nemāku pateikt, kādas aktivitātes viņiem varētu... Tur ir ļoti lielām prasmēm jābūt, kā uzrunāt tos jauniešus.”

Viens no iemesliem, kādēļ Gulbenē ir maz attīstīti atbalsta pakalpojumi tā sauktajiem „problēmjauniešiem” jeb „riskā grupas jauniešiem” pēc ekspertu domām, ir *speciālistu zināšanu trūkums kā strādāt ar šiem jauniešiem, kā nodibināt ar viņiem kontaktu.*

„Šī te Ingrīda no Nīderlandes apskatīja mūsu vietas un teica: „Jums jau nav šo te riska jauniešu”. Es teicu: „Mums ir, tikai mēs neprotam viņiem tikt klāt”. Jā, mums ir visādas ārpuskolas aktivitātes, ir jauniešu centrs, bet mēs nezinām, kā tikt klāt pie tā, kas sēž uz soliņa un divpadsmitos naktī bļautās. Mums nav instrumentu, zināšanu, kā pie viņa tikt klāt, lai viņš nāktu uz šādu centru.”

Zināšanu trūkumu un vēlmi pēc biežākām apmācībām, kā strādāt ar „problēmjauniešiem” min arī intervētā eksperte no Gulbenes sociālās palīdzības dienesta.

Kā vēl vienu problēmu, kāpēc šai grupai līdz šim nav radīti kādi atbalsta pakalpojumi, un kāpēc konkrēti Gulbenes pilsētas sociālās palīdzības dienests līdz šim ir tik maz izmantojis ES struktūrfondu piedāvātās iespējas šādu pakalpojumu ieviešanā (piemēram, ESF finansējuma piesaistes iespējas motivācijas grupu izveidē sociāli atstumtajiem jauniešiem), sociālā palīdzības dienesta eksperte min *speciālista trūkumu dienestā, kurš nodarbotos ar finansējuma piesaistes lietām sociālajiem projektiem un projektu izstrādi.* Eksperte uzskata, ka ņemot vērā esošo sociālā dienesta speciālistu lielo noslodzi darbā ar klientiem, dienestā būtu nepieciešams atsevišķs speciālists darbā ar projektiem. Līdzšinējā sadarbība ar Gulbenes pilsētas domes projektu speciālistu nav bijusi rezultatīva, jo domes projektu speciālists vairāk nodarbojies ar finansējuma piesaistes iespēju izzināšanu un projektu izstrādi infrastruktūras jomā.

5. Jauniešu bez pamatizglītības un viņu vecāku aptaujas rezultāti

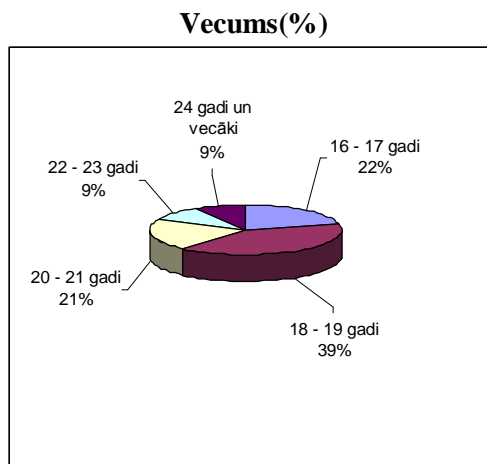
Aptaujājamo jauniešu grupu veidoja tie skolēni, kuri pamatizglītību nebija ieguvuši laika posmā no 1998/1999. mācību gada līdz 2005/2006. mācību gadam. Informāciju par konkrētajiem jauniešiem iesniedza Gulbenes pilsētas un rajona skolas. Jauniešiem tika jautāts par problēmām skolā, mācību procesā un savstarpējās attiecībās, viņu plāniem attiecībā uz tālāku izglītības iegūšanu, viņu vēlmēm attiecībā uz darbu un atalgojumu. Tika skarti arī tādi jautājumi kā vērtības un mērķi, informācijas pieejamība, kaitīgo ieradumu izplatība. Detalizētu informāciju par jautājumiem un respondentu atbildēm skatīt pielikumā Nr 1.

Pamatojoties uz skolu iesniegtajiem datiem, laika posmā no 1999. gada līdz 2006. gadam Gulbenes rajonā pamatizglītību nebija ieguvuši 145 jaunieši. No kopējā pamatizglītību neieguvušo jauniešu skaita informācija, kurās tika uzrādīta dzīvesvietas adrese vai telefons, saņemta par 130 personām, kuras tad arī veidoja pētījuma izlases kopumu. Aptaujas laikā informācija tika iegūta par 100 jauniešiem. Savukārt 30 jaunieši vai viņu tuvākie radnieki netika aptaujāti, jo daži jaunieši atteicās atbildēt uz jautājumiem, bet lielākā daļa jauniešu un viņu ģimenes laika periodā, kopš jaunieši mācījās pamatskolā līdz šī gada martam, bija mainījušas dzīvesvietu un fiziski nebija sasniedzamas aptaujai. Aptaujas rezultātos atspoguļotas 82 jauniešu personīgi sniegtās atbildes un 18 jauniešu tuvāko radnieku/vecāku sniegtās atbildes.

Jauniešu sociāli demogrāfiskais raksturojums

Lielākā daļa jeb 74 % pamatizglītības diplomu neieguvušie jaunieši bija zēni. Aptaujāto vidējais vecums ir 19 gadi, un visbiežāk 39% gadījumos jaunieši bija 18-19 gadus veci. Detalizētāks sadalījums pēc vecuma grupām atspoguļots 1. grafikā.

1. grafiks

84% aptaujāto jauniešu uz aptaujas momentu dzīves vieta bija rajona pagasts, bet 16% - Gulbenes pilsēta. 95% aptaujāto bija latviešu tautības, bet 5% - krievu tautības respondenti.

Raksturojot jauniešu pašu ģimenes stāvokli, var secināt, ka partnerattiecības oficiāli reģistrējuši 4% jauniešu, 24% ir neprecējušies, bet dzīvo kopā ar partneri, savukārt 72% aptaujāto nav iesaistīti pastāvīgās partnerattiecībās. Analizējot datus pēc jauniešu dzimuma, varēja secināt, ka meitenes ievērojami biežāk bija nodibinājušas gan oficiālas, gan neoficiālas partnerattiecības. Piemēram, precējušās bija 9% no visām meitenēm, kamēr zēnu vidū precējies bija tikai viens jaunietis. Ar partneri kopā dzīvoja 35% meiteņu, kamēr zēnu vidū tādi bija 19% jauniešu. Savukārt neprecējušās bija 56% meiteņu un 79% zēnu.

Dzīvesvieta un tās vide ir viens no svarīgākajiem dzīves apstākļu faktoriem. Vides un mājokļa labiekārtojums ir arī būtisks dzīves standarta rādītājs. Labi vai vismaz normāli sadzīves apstākļi, saskanīgas attiecības vecāku ģimenē vienmēr ir sekmējušas jauniešu vēlmi un iespējas mācīties un uzturēties savās mājās. Apskatot respondentu mājāsaiņniecības sastāvu, dati rāda, ka 67% jauniešu dzīvo kopā ar vecākiem. Patstāvīgi dzīvoja tikai 9% no aptaujātajiem. Tie jaunieši, kuri dzīvoja vieni paši bija sasnieguši 19 gadu vecumu un visi bija zēni. Savukārt ar vecākiem kopā dzīvoja 16 - 18 gadus vecie jaunieši.

Izglītība

Tā kā aptaujā piedalījās jaunieši, kuriem pamatizglītība bija jāiegūst laikā no 1999.gada līdz 2006.gadam, iegūtās izglītības līmenis 1998./1999. gada pamatskolas beidzējiem varēja mainīties. Atbildot uz jautājumu par iegūtās izglītības līmeni uz aptaujas momentu, tika saņemtas atbildes, kas uzrādīja tendenci, ka lielākā daļa 69% jauniešu pa šo laiku tomēr nav spējusi iegūt pamatizglītību. Savukārt 26% no aptaujātajiem respondentiem atbildēja, ka ir ieguvuši pamatizglītību apstiprināšu dokumentu. Taujājot par mācībām uz doto brīdi, atbildes rāda, ka 58 % jauniešu patlaban nekur nemācās, bet izglītošanos pamatskolā turpina 10% jauniešu, 7% jauniešu mācās vakarskolā. Interesanta tendence konstatējama skatot rezultātus dzimumu griezumā. 27% no visiem zēniem, kuri mācās, zināšanas apgūst arodskolās, savukārt meiteņu, kas mācības turpina minētajās iestādēs, ir uz pusi mazāk, proti, 13%. Meitenes ievērojami biežāk mācības atsāk vai turpina pamatskolā vai vakarskolā. Tā 3% zēnu uz aptaujas brīdi mācījās vakarskolā, kamēr meitenes – 17% gadījumu.

Lūdzot jauniešus novērtēt vēlmi mācīties, rezultāti apstiprināja esošo realitāti, proti, ka tie jaunieši, kuri izteica vēlmi mācīties, patlaban jau to dara. Turklāt meitenes pārliecinoši biežāk ir mācīties gribētāju vidū nekā zēni – 78% meiteņu un 45% zēnu

apstiprinoši atbildēja uz šo jautājumu. Tāpat meitenes divas reizes biežāk (61% meiteņu, salīdzinājumā ar 32% zēnu) pārliecinātākas, ka mācības reiz tiks turpinātas.

Jautājot jauniešiem par dažādiem apstākļiem, kuri ietekmētu lēmumu turpināt mācības, sniegtās atbildes uzrādīja, ka vislielākā ietekme ir ar darbu saistītajiem aspektiem. Vēlme iegūt labāku darbu, kā arī darba devēja prasība, lai jaunietim būtu iegūta noteikta līmeņa izglītība, gandrīz 70% no jauniešiem ļoti lielā mērā mudinātu turpināt mācības. Arī iespēja apvienot darbu ar mācībām būtu viens no aspektiem, kurš varētu veicināt atgriešanos skolā. Salīdzinot citu iespējamo motivatoru ietekmi uz jauniešu attieksmi un rīcību šajā jautājumā, jāsecina, ka draugu pamudinājumam (45%) būtu lielāka ietekme nekā vecāku izteiktam pamudinājumam (35%). Tāpat šajā jautājumā atšķiras zēnu un meiteņu viedokļi. Zēni, novērtējot dažādu apstākļu ietekmi uz iespēju turpināt mācības, ievērojami biežāk nekā meitenes izvēlējās atbilstošu variantu *itīn nemaz*. Tādējādi meitenes motivēt turpināt mācības būtu vieglāk nekā zēnus. Piemēram, darba devēja prasība pēc izglītības ļoti pamudinātu 61% meiteņu, savukārt zēnus šis apstāklis mudinātu 52% gadījumu. Toties nauda kā motivators vairāk ietekmētu meiteņu lēmumus. 35% meiteņu atzīmēja stipendiju kā apstākli, kas *ļoti* ietekmētu izšķiršanos par atgriešanos skolas solā, kamēr zēnus šis apstāklis *ļoti* ietekmētu 24% gadījumu. Līdzīga situācija vērojama izvērtējot dzimumu griezumā apstākli *iespēja apvienot darbu ar mācībām*, tā 57% meitenēm šis apstāklis būtu *ļoti* svarīgs, kamēr zēniem – 35% gadījumu. Tikai vienā apstākļi zēnu un meiteņu atbildes sakrita, proti, draugu mudinājums vienādā mērā ietekmētu abu dzimumu lēmumus.

Nodarbinātība

Ekonomiskie apstākļi ietekmē ne tikai jauniešu subjektīvo attieksmi un prasības pret darbu, bet arī reālo iesaistīšanos nodarbinātībā. Arvien biežāk pamatskolu jaunieši strādā algotu darbu un ne tikai vasaras brīvlaikā, bet arī paralēli mācībām. Daļa skolēnu strādā materiālu apsvērumu dēļ, citi – lai realizētu, pierādītu sevi, iegūtu lielāku patstāvību un neatkarību no vecākiem. Pētījumā noskaidrojām, kāda ir pamatizglītību neieguvušo jauniešu situācija nodarbinātības jomā. No aptaujātajiem jauniešiem 54% laikā, kad notika aptauja, nestrādāja. Nestrādājošo jauniešu vidū meiteņu bija vairāk nekā zēnu. No zēniem strādājošo un nestrādājošo īpatsvars bija proporcionāls, proti, 48% zēnu strādāja un 52% zēnu nestrādāja, kamēr meiteņu vidū nestrādājošo skaits sasniedz 70%. Analizējot nodarbinātību pēc vecuma grupām, var secināt, ka palielinoties gadu skaitam, pieaug strādājošo jauniešu skaits. Tā, piemēram, 16 - 17 gadus veco jauniešu vidū strādāja tikai viens jaunietis, savukārt 18 - 19 gadus veco vidū jau 41% bija strādājoši, bet 20 -21 gadu vecumā strādājošo skaits sasniedz 88%. Raksturojot strādājošo darba devējus, var secināt, ka lielākā daļa jeb 33 atbildējušie strādā privātajā sektorā. Savukārt 13 jauniešu nemaz nezināja atbildēt, kādu sektoru pārstāv viņa darba devējs. Valsts un pašvaldību sektorā darba vietas bija atraduši 5 jaunieši.

Lai noskaidrotu jauniešu bez pamatizglītības darba vietu mainību, jauniešiem tika vaicāts par darba vietu skaitu, kurās ir strādāts ilgāk kā 1 mēnesi kopš 15 gadu vecuma. Sniegtās atbildes rāda, ka aptaujātajiem darba vietu mainība nav izteikta, proti, 77% strādājuši ne vairāk kā 1-2 darba vietās.

Apskatot laika periodu, cik ilgi uz doto brīdi nenodarbinātie jaunieši ir bez darba, dati uzrāda, ka puse no nestrādājošajiem jauniešiem nekad nav bijuši darba attiecībās. Kādreiz strādājušo, bet patlaban nestrādājošo respondentu visbiežāk atzīmētais, uz doto brīdi esošais bezdarba periods ir 4 - 6 mēneši. Patreizējais statuss darba tirgū 5. tabulā.

5.tabula

Jauniešu bez pamatizglītības patreizējais nodarbinātības statuss

	%
1. Nodarbināts, ir patstāvīgs algots darbs	46
2. Nodarbināts, strādājot algotus gadījuma darbus	4
3. Pašnodarbinātais	-
4. Darba devējs/ uzņēmējs	-
5. Bezdarbnieks	6
6. Darba meklētājs	6
7. Skolnieks, students	35
8. Mājsaimniece	5
9. Invalīds	1
10. Bērna kopšanas atvaļinājumā	6
11. Ieslodzījumā	1
12. Nezinu/NA	1

Aptaujā tika jautāts par profesiju, kurā jaunietis patlaban strādā. Jauniešu atbildēs figurēja šādas profesijas: *pārdevēja, pavārs, ceļu strādnieks, mežstrādnieks, auto mehāniķis, strādnieks mēbeļu cehā, strādnieks maizes ceptuvē, kurinātājs, celtnieks, gatera strādnieks un lopkopējs*. Visvairāk jauniešu strādāja gaterī par strādniekiem (14 personas), par celtniekiem (9 personas), par pārdevējiem (5 personas) un mežstrādniekiem (4 personas).

Lai noskaidrotu jauniešu apmierinātību ar esošo darbu, anketā pēc 10 ballu sistēmas tika piedāvāts novērtēt darbu, ko patlaban strādā, kā arī to, cik vēl ilgi gribētu strādāt pašreizējā darba vietā. Iegūtās atbildes rāda, ka jaunieši kopumā ir apmierināti ar profesiju, kurā patlaban strādā. Neviens jaunietis savu darbu nenovērtēja zemāk par 6 ballēm, turklāt vairāk nekā puses respondentu dotais vērtējums bija 8 - 10 ballu robežās. Analizējot apmierinātību ar konkrētām profesijām, var secināt, ka ar viszemāko ballu skaitu – 6 ballēm - patiku pret savu darbu novērtēja mežstrādnieki. Visvairāk ar savu darbu bija apmierināti automehāniķi un celtnieki, kuri to novērtēja

ar 9 un 10 ballēm. Tāpat maksimālo novērtējumu savai apmierinātībai deva pavāri. Līdzīgs vērtējums tika iegūts, skatot atbildes uz jautājumu par laiku, cik ilgi vēl gribētu strādāt pašreizējā darba vietā, respektīvi, kā visbiežāk atzīmētais atbilžu variants figurēja *no 10 gadiem līdz pensijai*. Nedaudz mazāks skaits – trešdaļa atbildējušo – savu vēlmi būt ilglaicīgi nodarbinātam patreizējā darba vietā raksturoja *3-5 gadu* perspektīvā.

Gan uz doto brīdi strādājošajiem, gan nestrādājošajiem jauniešiem tika lūgts nosaukt profesiju, kurā viņi gribētu strādāt. 6.tabulā atspoguļotas tās profesijas, kurās aptaujātie izteica vēlmi strādāt.

6.tabulā

Profesija, kurā gribētu strādāt jaunieši bez pamatizglītības

	Absolūtos skaitļos
1. Celtnieks	15
2. Nezina	14
3. Pavārs	8
4. Strādnieks gaterī	7
5. Automehāniķis	6
6. Galdnieks	3
7. Šoferis	3
8. Pārdevējs	3
9. Dizaineris	3
10. Vienalga kādā	3
11. Negrib strādāt vispār	3
12. Uzņēmējs	2
13. Grāmatvedis	2
14. Ceļu strādnieks	2

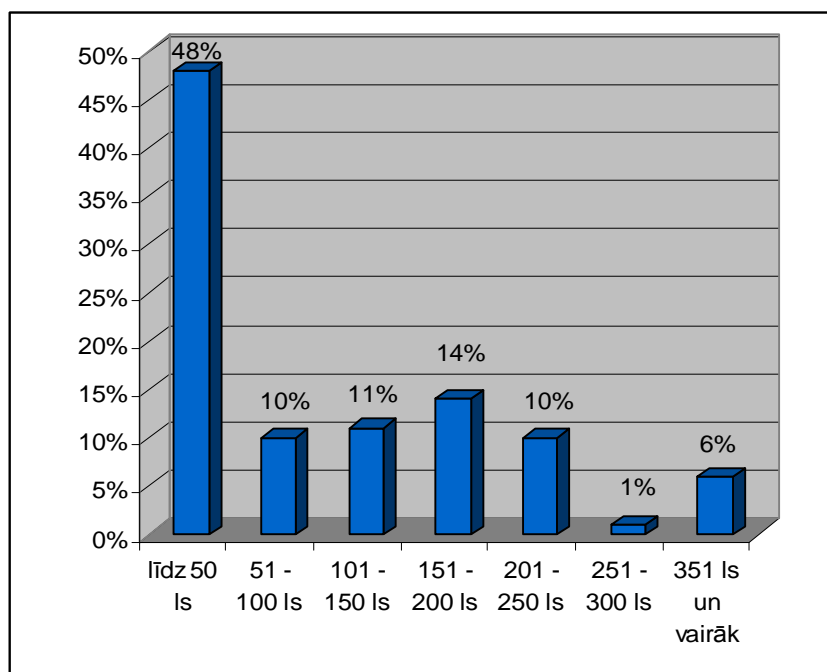
Tabulā iekļautas tās profesijas, kuras minēja vismaz divi jaunieši. Bez tām atbildēs parādījās vēl šādas profesijas: *šuvējs, ūdens sistēmas inženieris, frizieris, santehniķis, arhitekts, skolotājs, biologs, zemessargs*.

Aptaujā tika noskaidrots gan esošais, gan vēlāmais ienākumu līmenis, proti, kādi ir viņu personīgie ienākumi latos uz rokas, pēc nodokļu nomaksas un cik būtu nepieciešams naudas, lai varētu dzīvot pārtikušu dzīvi saskaņā ar saviem priekšstatiem. Rezultāti parāda, ka 46% jauniešu galvenais iztikas avots ir oficiāla darba alga, 11% - darba alga „aploksnē”, 26% atbildēja, ka pārtiek no citu ģimenes locekļu ienākumiem, 11% gadījumu iztiku nodrošina bērna kopšanas pabalsts. Skatot rezultātus dzimumu griezumā, aptaujas rezultāti parāda, ka oficiāla darba alga kā galvenais ienākuma avots zēniem (51%) ir biežāk nekā meitenēm (31%). Savukārt ienākumus „aploksnē” uzrādīja 15% zēnu atbilžu, bet meiteņu vidū šis ienākumu avots nefigurēja vispār. Meitenes savukārt biežāk (41%) nekā zēni (20%) bija

atkarīgas no citu ģimenes locekļu ienākumiem. Aptaujāto jauniešu personīgo ienākumu mēnesī sadalījums redzams 2.grafikā.

2.grafiks

Ienākumu līmenis mēnesī (%)

Meiteņu un zēnu atšķirīgā situācija tika konstatēta arī analizējot datus par ienākumu apjomu. 64% meiteņu ienākumi mēnesī ir līdz 50 latiem, savukārt zēni šādu naudas summu saņem 41% gadījumu. Tāpat naudas summu no 51 – 100 latiem saņem 18% meiteņu, kamēr zēnu vidū šādi ienākumi ir 7% aptaujāto. Ienākumus, kas pārsniedz 250 latus mēnesī uz rokas pelna tikai vīriešu dzimuma pārstāvji.

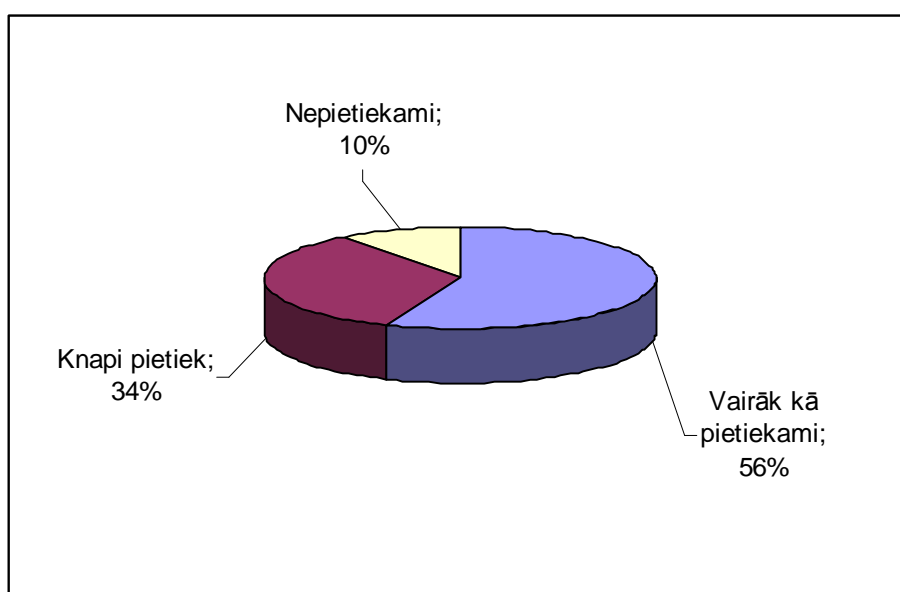
Skatoties ienākumu līmeni profesiju griezumā, dati parāda, ka vismazāk pelna pārdevējas. Šīs profesijas pārstāvju saņemtā minimālā summa ir līdz 50 latiem uz rokas, bet maksimālā - 150 latiem. Zems ienākumu līmenis – 51 – 100 ls pēc nodokļu nomaksas - ir kurinātājiem, strādniekiem mēbeļu cehā un strādniekiem maizes ceptuvē. Salīdzinoši lielāki ienākumi ir celtniekiem, kuru peļņa ir intervālā no 150 – 500 latiem mēnesī. Līdzīga apjoma naudas summas saņem gaterī strādājošie, proti, sākot ar 150 latiem līdz pat 400 latiem uz rokas mēnesī.

Parasti materiālās labklājības līmeni atspoguļo arī tas, cik lielā mērā ienākumi ļauj apmierināt ikdienas – eksistenciālās vajadzības, kā arī atvēlēt naudu garīgo, kultūras vērtību apguvei un ilglietošanas priekšmetu iegādei. Noskaidrojot pašu jauniešu novērtējumu ienākuma līmeņa atbilstībai esošajām vajadzībām, jāsecina, ka vairāk kā pusei aptaujāto ienākumi, viņuprāt, ir vairāk nekā pietiekami. Detalizētāks iegūto atbilžu sadalījums šai jautājumā skatāms 3. grafikā.

Atšķirīgi vērtējumi tiek iegūti atbildes skatot dzimumu griezumā. 65% vīriešu dzimuma jaunieši savus ienākumus definējuši kā vairāk nekā pietiekamus, kamēr meiteņu vidū tādu bija tikai 34%. Meitenes visbiežāk 52% gadījumos atzina, ka ar esošajiem ienākumiem *knapi* pietiek. No strādājošajiem respondentiem 69% gadījumu ienākumi bija pilnīgi pietiekami, lai nodrošinātu pamatvajadzības, savukārt nestrādājošie 53% gadījumu savus ienākumus vērtēja kā *knapi* vai pilnīgi nepietiekami. Savstarpējās datu atkarības starp ienākumu pietiekamību un jauniešu dzīvesvietu netika konstatētas.

3.grafiks

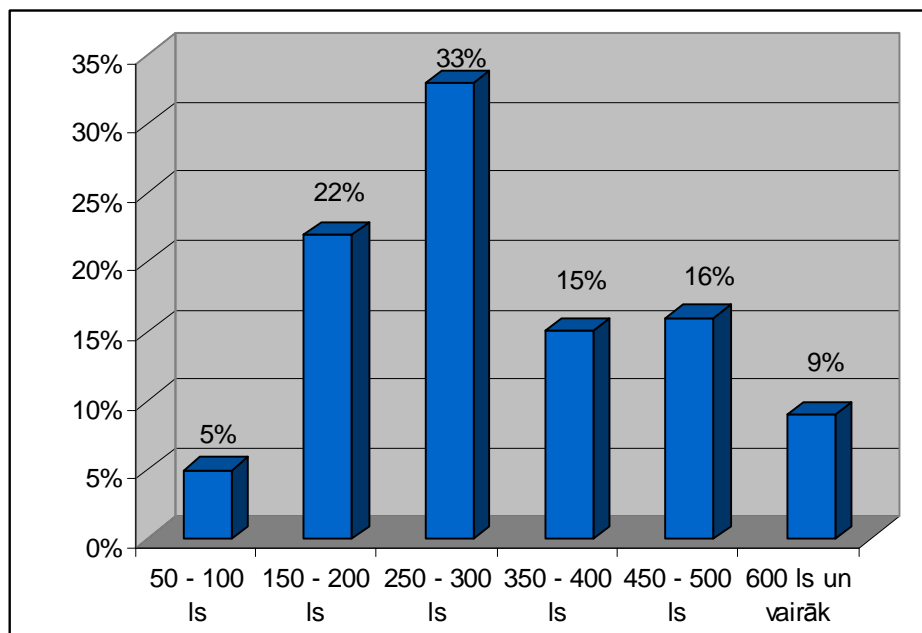
Personīgo ienākumu novērtējums (%)

Ņemot vērā iegūtos datus arī par aptaujāto jauniešu vecāku nodarbošanos, ir pamats uzskatīt, ka vecāku ienākumi nevarētu būt ļoti augsti. Lielākā daļa vecāku gan mātes, gan tēvi bija nodarbināti vienkāršos, strādnieku līmeņa darbos, piemēram, 20% vien aptaujāto kā tēva profesiju minēja – strādnieks, 13% - šoferis vai traktorists, 9% - zemnieks. Bez uzskaitītajām profesijām vēl tika uzskaitītas elektriķis, metinātājs, santehniķis, mežsargs, mehāniķis, dzelzceļnieks. Turklāt 22% jauniešu nemaz nezināja, ko viņu tēvs strādā. Arī mātēm visbiežāk minētā nodarbošanās bija strādniece (30%), lopkopēja 16% atbilžu, savukārt mātes nodarbošanos nezināja nosaukt 13% atbildējušo. Bez jau pieminētajām profesijām jauniešu mammas uz aptaujas brīdi strādāja par pavārēm, pārdevējām, sociālajām aprūpētājām, pastniecēm, medmāsām, šuvējām, ugunsdzēsējām un namdarēm. Tomēr neskatoties uz ģimenes nelielajiem ienākumiem, novērtējot savu dzīves līmeni, 66% jauniešu atzina, ka ļoti reti vai nekad nav dzīvojuši nabadzīgi. To, ka bieži ir dzīvojuši nabadzīgi atzina 15% jauniešu.

Atbilžu sadalījums uz jautājumu par to, cik jaunietim personīgi būtu nepieciešams naudas latos, lai varētu dzīvot pēc saviem ieskatiem pārtikušu dzīvi, atspoguļots 4. grafikā.

Nepieciešamais ienākumu līmenis mēnesī (%)

Vislielākā summa, ko uzrādīja kāda viena sieviešu dzimuma jaunieta ir 500 lati, savukārt vīriešu dzimuma pārstāvja minētā vislielākā summa sasniedza 2000 latus mēnesī. Visbiežāk uzrādītā summa, kas apmierinātu jauniešu vajadzības, meitenēm ir 200 lati, savukārt puisiem – 300 lati. Kopumā vidējā aritmētiskā summa veido 418 latus.

Neapmierinātība ar esošo situāciju un vēlme tikties pēc kā cita vai labāka ir būtisks pārmaiņu katalizators. Pētījumā jauniešiem lūdzām novērtēt viņu apmierinātību ar savu patreizējo dzīvi un izvērtēt dažādas iespējas, kuras viņi būtu piekrīstī izmantot, lai nākotnē dzīve uzlabotos. Iegūtās atbildes parāda, ka kopumā (85%) jaunieši ar savu dzīvi ir apmierināti, turklāt puse jeb 42% no viņiem ir pilnīgi apmierināti, bet 43% - drīzāk apmierināti nekā neapmierināti. Domājot par veidiem, kurus jaunieši būtu gatavi izmantot, lai savu dzīvi nākotnē uzlabotu, visbiežāk (40%) viņi būtu gatavi turpināt mācības skolā. Vēl jaunieši labprāt apgūtu zināšanas dažādosursos (27%), savukārt 22% atbildēja, ka neko nav gatavi darīt.

Ideālā darba nosacījumi

Jauniešiem tika lūgts padomāt par ideālu darbu un nosacījumiem, kuri ir būtiska ideālā darba sastāvdaļa. Kā rāda aptaujas dati, tad jauniešiem vissvarīgākās ideāla darba sastāvdaļas ir iespēja labi nopelnīt (98%), stabilitāte, drošība, ka darbu nenāksies zaudēt (82%), paliek pietiekami laika ģimenes dzīvei (58%) un draudzīgs kolektīvs (56%). Svarīgi, bet salīdzinoši mazākā mēra, aspekti ir draudzīgs priekšnieks, viegli veicams un mierīgs, bez stresa darbs.

Savukārt nesvarīgākie darba aspekti ir proporcionāls vīriešu/sieviešu sastāvs darba vietā, darba vietas prestižs un straujā attīstība, kā arī darba daudzveidīgums un nepieciešamība uzņemties atbildību.

Ideālā darba nosacījumi dzimumu griezumā parāda, ka meitenēm un zēniem ir atšķirīgas prioritātes. Kā redzams 7.tabulā, kur parādīti vissvarīgākie darba aspekti katram dzimumam prioritārā secībā.

7.tabula

Jauniešu bez pamatizglītības svarīgākie darba aspekti dzimumu griezumā

	Meitenēm	Zēniem
1.	Iespēja labi nopelnīt	Iespēja labi nopelnīt
2.	Paliek laiks privātai dzīvei	Darba stabilitāte
3.	Labi darba apstākļi	Draudzīgs kolektīvs
4.	Darba stabilitāte	Darbs ir viegli veicams
5.	Mierīgs, bez stresa darbs	Paliek laiks privātai dzīvei

Sadzīves raksturojums

Aptaujāto jauniešu tipisku ikdienu galvenokārt sastāda šādas aktivitātes: algots darbs un satikšanās ar draugiem. Vēl jauniešu ikdienas sastāvdaļa ir TV skatīšanās un piedalīšanās mājsaimniecības uzturēšanas darbos. 85% jauniešu tādu laika pavadīšanas veidu kā grāmatu lasīšana atzīmēja izvēloties variantu *itin nemaz*. Pusei jauniešu nav savu hobiju un interešu, kam veltīt laiku. Tāpat darbam savā lauku saimniecībā, ģimenes locekļu aprūpei un sērfošanai internetā aptaujātie jaunieši daudz laika nepatērē. Tā 62% teica, ka ikdienā viņi internetu neskatās. Atšķirīga ikdienas aktivitāšu veidojoša aina konstatējama, ja tiek salīdzinātas zēnu un meiteņu sniegtās atbildes (skat.8. tabulu).

8.tabula

Jauniešu bez pamatizglītības ikdienas aktivitātes dzimumu griezumā

	Meitenēm	Zēniem
1.	49% - Bērnu audzināšanas/citu ģimenes locekļu aprūpe	52% - Algots darbs
2.	30% - Citi mājsaimniecības pienākumi	36% - Satikšanās ar draugiem
3.	26% - Algots darbs	29% - Mācības, kursi
4.	26% - Satikšanās ar draugiem	19% - Internets

Gandrīz uz jebkuru anketā piedāvāto atbilžu variantu, kas atspoguļo jauniešu laika pavadīšanas visizplatītāko modeli, zēni un meitenes atbildēja savādāk. Darbos savā lauku saimniecībā meitenes ikdienā iesaistījās ievērojami biežāk nekā zēni. Tā 17% meiteņu un 3% zēnu deva pārliecinošu atbildi uz šo jautājumu. Savukārt TV skatīšanās biežāk raksturīga bija zēniem (17%) nekā meitenēm (4%).

Citu Latvijas jaunatnes pētījumu kontekstā tiek secināts, ka nozīmīga loma laika pavadīšanā ir tieši draugiem⁹. Satikšanās ar draugiem ir būtiska ikdienas sastāvdaļa arī mūsu aptaujātajiem jauniešiem, gan meitenēm, gan zēniem. 70% jauniešu draugi ir tādā pašā vecumā kā pētījuma respondenti. Visbiežāk (35%) jauniešiem ir 2 - 3 draugi, ar kuriem kopā parasti tiek pavadīts laiks. 33% jauniešu uzrādīja, ka pavada laiku kopā ar vairāk nekā 6 draugiem. Viens – labākais draugs, ar kuru ir kopā ikdienā ir 7% atbildējušo, bet draugu nav vispār 4% jauniešu. Meitenes visbiežāk (30%) atbildēja, ka viņām ir divas draudzenes, bet zēniem – pieci draugi. Lielākajai daļai draugu viedoklis ir *diezgan svarīgs* (67%), bet kā *ļoti svarīgu* to atzīmēja 14% jauniešu. Turklāt zēnu vidū to, kas draugu viedokli vērtēja kā *ļoti svarīgu* bija divas reizes vairāk nekā meiteņu vidū. Attiecīgi 8% meiteņu un 15% zēnu draugu viedoklim ir izšķiroša nozīme.

Jautājumos, kas atklāj Gulbenes rajona jauniešu bez iegūtas pamatizglītības identitāti, mēs centāmies noskaidrot galvenos piederības subjektus, jo identitātes pamatizpausme ir piederības apziņa kādai sociālai grupai. Pētījumā aptaujātajiem tieši draugi ir tā cilvēku grupa, ar kuru viņi izjūt visciešāko saikni. 82% Gulbenes jauniešu bez pamatizglītības novērtēja kā sev vistuvāko grupu. Ar savu ģimeni ciešu saikni izjuta 72%, kas salīdzinājumā citiem Latvijas jauniešiem ir mazāk, proti, vidēji Latvijā 96% jauniešu jūtas piederīgi savai ģimenei. Ne tik izteiktu saikni, kas vērtējuma skalā klasificējās kā *mazliet*, aptuveni puse jauniešu atzīmēja ar Latvijas valsti un Gulbeni. Gandrīz nemaz pētījuma dalībnieki neidentificējās ar baznīcu un spēcīgām personībām. To, ka jauniešiem bez pamatizglītības nav elku, iedvesmojošu paraugu savai dzīvei, pētījumā konstatējām analizējot sniegtās atbildes uz jautājumu „*Nosauciet cilvēkus, kuri Jums varētu kalpot par iedvesmojošu paraugu savai dzīvei.*” 80% jauniešu teica, ka tādu nav. No to jauniešu vidus, kuriem tomēr bija kāds pieminēšanas vērts cilvēks, pārsvarā bija kāds ģimenes loceklis - tēvs, māte, vectēvs, vīrs. No valsts līmenī atpazīstamām personībām bija Raimonds Bergmanis, Jānis Irbe un autosportists Mezītis.

Veselībai kaitīgo ieradumu izplatība

Pētījumā noskaidrojām dažādu veselībai kaitīgu ieradumu kā smēķēšanas, alkohola un narkotiku lietošanas izplatību Gulbenes pamatizglītību neieguvušo jauniešu vidū. 57% no aptaujātajiem jauniešiem atzina, ka smēķē regulāri, 33% - nekad nav smēķējuši, bet neregulāri (dažreiz) smēķē 5% atbildējušo. Analizējot smēķēšanas izplatību abu dzimumu un dažādu vecuma grupu aspektā, izrādījās, ka katra trešā meitene (30%) regulāri smēķē. Zēnu vidū regulāra tabakas izstrādājumu lietošana ir vēl biežāka, proti, 70% zēnu smēķē regulāri. Skatot smēķētāju vecumu, izrādās, ka 16-17 gadu vecumā regulāri smēķējošo ir vismazāk. 18 gadīgo jauniešu vidū puse smēķē, puse – nesmēķē. Pieaugot jaunieša vecumam, palielinās regulāri smēķējošo skaits.

⁹ Latvijas jaunatnes socioloģiskais portrets, LU FSI, Rīga, 1999, 138.lpp

Raksturojot alkohola lietošanas paradumus aptaujātās jauniešu grupas ietvaros, var secināt, ka spirtotie dzērieni tiek lietoti samērā bieži, katrs trešais jaunietis (31%) reizi nedēļā mēdz iedzert. Savukārt 40% atbildējušo alkoholu mēdz iedzert dažas reizes mēnesī, bet to vispār nelieto 19% jauniešu. Vīriešu dzimuma un sieviešu dzimuma jauniešu alkohola lietošanas biežums ir nedaudz, bet tomēr atšķirīgs. To jauniešu vidū, kuri grādīgos dzērienus nelieto vispār, meiteņu ir vairāk nekā zēnu. Meitenes visbiežāk 48% gadījumu alkohola lietošanas biežumu norādīja kā *dažas reizes mēnesī*, kamēr zēni 35% gadījumu alkoholu lieto *vismaz reizi nedēļā* un 37% - *dažas reizes mēnesī*. Arī atšķirīgi rezultāti iegūstami analizējot dažādu vecumu grupas. Grādīgo dzērienu nelietotāju vidū visvairāk ir 16 gadīgo jauniešu, kā arī to, kuri alkoholu ir pamēģinājuši tikai dažas reizes dzīvē. 17-18 gadīgie visbiežāk atzīmējuši atbilstošu variantu *dažas reizes mēnesī*. Bet sākot ar 20 gadu sasniegšanu alkohols ievērojami biežāk tiek lietots *vismaz reizi nedēļā*.

Salīdzinot jauniešu ar nepabeigtu pamatizglītību Gulbenē un kopējos Latvijas jauniešu alkohola, tabakas un narkotiku lietošanas paradumus, jāsecina, ka tendence veselībai kaitīgo ieradumu izplatībā ir līdzīga, proti, smēķēšana jauniešu vidū ir plašāk izplatīta nekā alkohola un narkotiku lietošana. Tomēr atšķirīgi dati iegūstami, ja salīdzina cik bieži smēķē jaunieši Latvijā un cik to dara mērķa grupas jaunieši Gulbenē. Konkrētā pētījuma aptaujātie regulāri smēķē ievērojami biežāk nekā vidēji jaunieši Latvijā. 39% zēnu Latvijā smēķē regulāri¹⁰, kamēr Gulbenes rajona pamatizglītību neieguvušie jaunieši 70%. Arī meiteņu vidū pamatizglītību neieguvušās gulbenietes 30% regulāri smēķē biežāk nekā vidēji Latvijā 25%.

Jautājot par narkotiku lietošanas pieredzi, atbildes rāda, ka 99% aptaujāto Gulbenes rajona jauniešu narkotikas nav pat mēģinājuši lietot. 1% ir pamēģinājis reizi vai divas dzīves laikā.

Skolas dzīves novērtējums

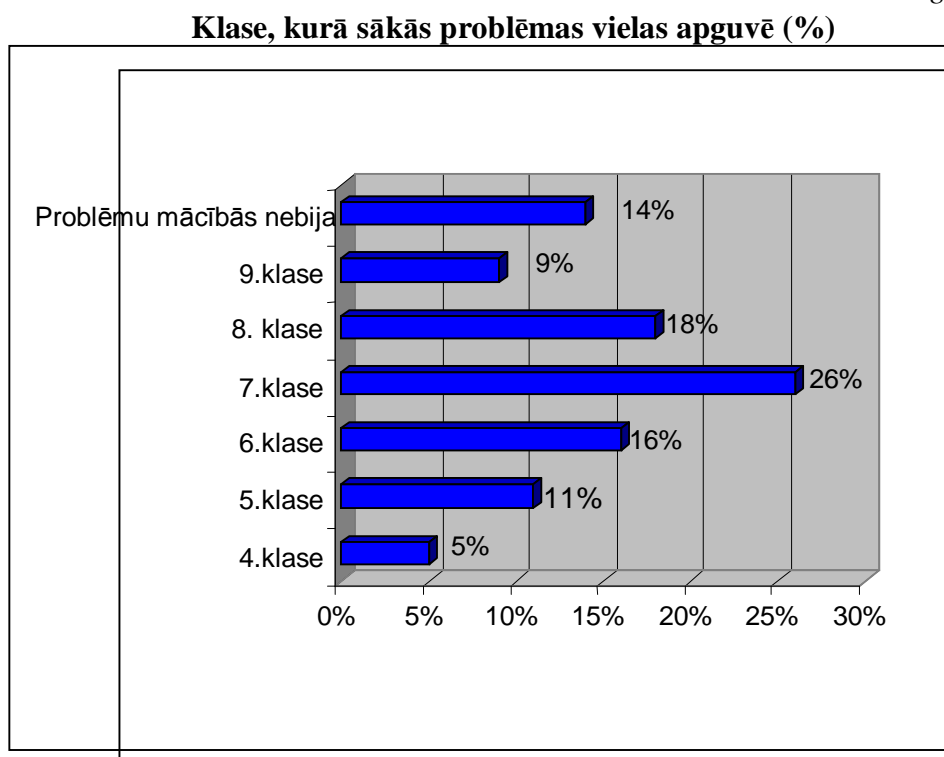
Saturiski liela aptaujas anketas jautājumu daļa tika veltīta ar skolu un mācībām saistīto problēmu un situācijas noskaidrošanai. Tā kā intervētāji, personīgi uzrunājot jaunieši, neminēja, ka tieši problēmas pamatizglītības ieguvē ir galvenais atlases kritērijs, diezgan interesantas atbildes no jauniešiem tika iegūtas uz jautājumu, kurā bija atspoguļojās viņu subjektīvajam pašvērtējumam. Gandrīz puse (45%) savas sekmes skolā vērtēja kā „*nebiju ne labāks, ne sliktāks kā citi*”, 39% atzina, ka „*skaitījās nesekmīgs*”, savukārt bija arī jaunieši, kuri sevi acīmredzot pasniedza labākā gaismā nekā tas varētu būt, 14% vērtēja kā „*kādreiz starp pašiem labākajiem, bet lielākoties turējos vidējā līmenī*”, savukārt 3% sevi ierindoja labāko vidū, aptaujas anketā atzīmējot atbilstošu variantu „*lielākoties starp labākajiem*”. Meitenes sevi neizcēla pārējo klases biedru vidū atbildot, ka ir bijušas „ne labākas, ne

¹⁰ Narkoloģijas Valsts Aģentūra „Eiropas skolu aptaujas par alkoholu un citam narkotiskajam vielām rezultātu analīze”, 2003, 18.lpp

sliktākas”. Toties zēni drošāk atzina, ka ir bijuši vai nu nesekmīgi vai starp labākajiem skolēniem.

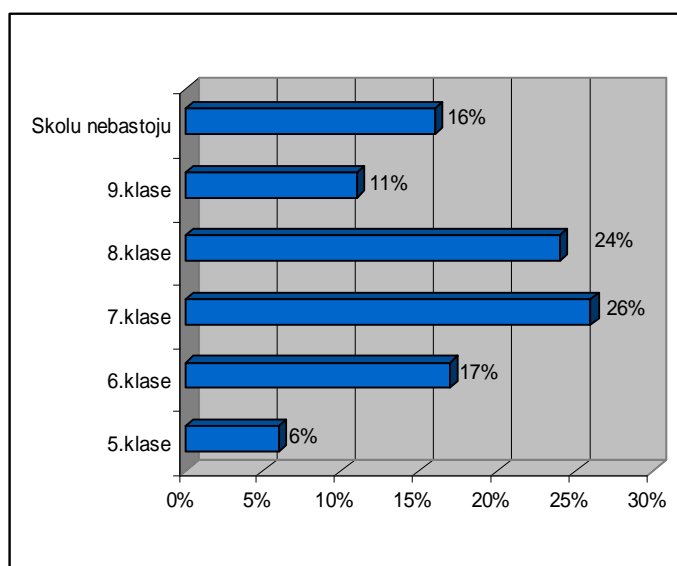
Jauniešiem tika lūgts atcerēties laiku, kad viņi mācījās pamatskolā, un norādīt klasi, kurā sākās grūtības ar mācību vielas apguvi un kad arvien biežāk radās vēlme neiet uz skolu vispār. 5. un 6. grafikos uzrādīts sadalījums pa klasēm.

5. grafiks

6. grafiks

Klase, kurā sākās mācību stundu *bastošana* (%)

Salīdzinot rezultātus, kad meitenēm, un kad zēniem parādās grūtības mācību programmu apgūvē, izrādījās, ka zēniem problēmas sākās vienu klasi ātrāk nekā meitenēm. Tā zēniem visizteiktāk problēmas sākušās 7.klasē, kamēr meitenēm visbiežāk - 8.klasē. Savukārt meitenes 7.klasi minējušas kā laiku, kad visvairāk nav gribējies iet un nav gājušas skolu. Zēni līdz ar problēmām mācību vielas apgūvē, visbiežāk arī sāk bastot stundas.

Atbildot uz jautājumu par to, kas ir ticis darīts tā vietā, lai ietu uz skolu, 37% jauniešu ir staigājuši apkārt, 33% satikās ar draugiem un 30% gadījumu uzturējās mājās. Salīdzinot abu dzimumu rīcību, jāsecina, ka meitenes galvenokārt (40%) uzturējušās mājās, bet zēni – staigājuši apkārt (60%).

Domājot par iemesliem, kāpēc jaunieši vai nu sākuši biežāk bastot, vai vispār pārtraukuši apmeklēt stundas, parādās trīs dominējošie apstākļi: slinkums (23%), skolā neinteresanti (20%) un nevēlēšanās mācīties vispār (20%). Bez uzskaitītajiem iemesliem paši jaunieši minēja draugus ārpus skolas, lielo slodzi skolā un nespēju apgūt vielu, konfliktu ar klasesbiedriem un konfliktu ar skolotājiem. Gan meitenēm, gan zēniem galvenais iemesls bija tieši slinkums, taču tādu apstākli *kā nevēlos mācīties* uzrādīja tika zēni.

Savstarpējās attiecības skolā

Aplūkojot mērķa grupas līdzdalības līmeni skolas dzīvē, jāsecina, ka vairāk kā puse (55%) pamatizglītību neieguvušo jauniešu dažādos skolas rīkotajos pasākumos kā klases vakaros, ekskursijās, svētku pasākumos *gandrīz nekad* vai *nekad* nav piedalījušies. Aktīvi šāda veida pasākumus pameklējis tikai katrs piektais pētījuma dalībnieks. Zēni divas reizes biežāk nekā meitenes skolas un klases pasākumus neapmeklē vispār. Salīdzinot pamatizglītību neieguvušo gulbeniešu līdzdalības līmeni ar Latvijas skolu jauniešu vidējiem rādītājiem, atliek secināt, ka pamatizglītību neieguvušie pamatskolas laikā ievērojami biežāk nav iesaistījušies skolas dzīvē nekā kopumā citi jaunieši Latvijā. Valsts līmenī aptuveni piektā daļa (21%) jauniešu ir tādi, kas nepiedalās nekur, neiesaistās nedz klases, nedz skolas dzīvē¹¹, kamēr aptaujāto Gulbenes jauniešu vidū tādi ir 55%.

Aptaujā jauniešiem tika lūgts izvērtēt dažādas sociālo un psiholoģisko klimatu raksturojošas parādības skolā un ģimenē. Kopumā klases kolektīvs tiek raksturots kā draudzīgs, ko apliecina arī iegūtās atbildes uz jautājumu, vai jaunietis ir juties izstumts no kolektīva? Tikai 3% uz šo jautājumu atbildēja *jā*, bet 16% - *dažreiz*. 39% atzīmēja labas attiecības ar klases audzinātāju, tikai 10% attiecības ar klases audzinātāju raksturoja kā sliktas. Salīdzinoši lielākam skaitam jauniešu ir bijušas domstarpības ar dažiem skolotājiem – 22% atbildēja pārliecinoši ar *jā*, bet 54% -

¹¹ Pētījuma pārskats Jauniešu identitātes veidošanās un līdzdalība 2005, LU FSI, 54.lpp

dažreiz. Ļoti maz (5%) skolēnu ir apmeklējuši psihologa konsultācijas. Vairāk kā puse (55%) bijušo skolnieku uzskatīja, ka klasē bijuši līderu pozīcijās. Savu uzvedību paškritiski novērtējuši 30%, atzīstot, ka skolas laikā bija sliktas atzīmes uzvedībā. Runājot par materiālās labklājības līmeņa atšķirībām un to radīto iespējamo diskomfortu jāsecina, ka gandrīz puse (49%) ir jutusies slikti, jo naudas ir bijis mazāk nekā citiem.

Novērtējot atsevišķu juridisku un fizisku personu ieinteresētību konkrēto jauniešu problēmās laikā, kad viņi apmeklējuši skolu, dati rāda, ka bez vecākiem, citiem ģimenes locekļiem un draugiem, ļoti intensīvi par jaunieša problēmām interesi izrādījuši klases audzinātāji (32%) un attiecīgās skolas direktors (24). Tādu institūciju pārstāvju kā sociālais pedagogs, sociālais darbinieks, bāriņtiesas darbinieks, nepilngadīgo lietas inspektors interesi jaunieši 93% novērtējuši kā nemaz neesošu. Salīdzinot pagātnē izrādīto interesi no minēto personu un amatpersonu puses un jauniešiem tolaik nepieciešamo palīdzību, jāsecina, ka viņi ievērojami vairāk būtu gribējuši saņemt atbalstu, konsultāciju un palīdzību nekā to bija saņēmuši mācoties pamatskolā. Vienīgi no vecāku puses saņemtās un nepieciešamās intereses un atbalsta apjoms sakrīt, proti, 54% gadījumu vecāki bija izrādījuši interesi par bērna problēmām un arī 54% gadījumu viņi to novērtēja kā tolaik nepieciešamu. Līdzīgi saņemto un nepieciešamo atbalstu aptaujātie novērtējuši arī no klases audzinātāju un direktoru puses. Šo personu aktīvā līdzdalība, jauniešuprāt, nebija nepieciešama vairāk kā tika saņemta. Savukārt ievērojami lielāku līdzdalību jaunieši būtu gribējuši saņemt no skolas psihologa, sociālā pedagoga, citiem klases biedriem un draugiem.

Raksturojot aptaujāto materiālo un emocionālo klimatu ģimenē laikā, kad jaunietis vēl mācījās pamatskolā, jākonstatē, ka 40% respondentu vecāki tikās ar skolotājiem un runāja par skolas lietām, tikpat lielam skaitam jauniešu vecāku viedoklis bija svarīgs, 42% - viens vai abi vecāki bija bez darba, 34% - mājās bija smagi sadzīves apstākļi. Iegūtās atbildes rāda, ka apgalvojumam par vecāku noslogotību un aizņemtību darbā vai citās aktivitātēs, kādēļ nebūtu bijis laika pievērsties savu bērnu problēmām, nav pamata. Tikai 15% jauniešu atbildēja, ka viņu vecāki ir bijuši ļoti aizņemti. No vecāku paustajām atbildēm var secināt, ka vecākiem trūcis padoma, kā ietekmēt bērnu uzvedību, jo visi vecāki atzina, „*ka jauniešus ir bijis grūti kontrolēt un viņi darīja, ko gribēja*”.

Jauniešu uzskati un vērtības

Jauniešu uzskati un vērtības tika noskaidrotas, izmantojot spriedumu skalu par dažādām dzīves jomām. Varam uzskatīt, ka jauniešu viedoklis, kas tiek mērīts attieksmē pret noteiktiem apgalvojumiem un vērtējumiem, atspoguļo dziļākas attieksmju struktūras.

Pētījuma ietvaros noskaidrojām jauniešu dzīves mērķu un darba stratēģijas perspektīvā. 67% jauniešu uz jautājumu „*Vai Jums ir konkrēti nākotnes plāni par*

darbu: ko darīsiet, kur strādāsiet?” atbildēja pozitīvi. No kuriem pusei plāns bija neilgā – vienu līdz divu gadu - perspektīvā. Atlikušajiem 33% respondentiem nākotnes plānu attiecībā uz darbu nebija vispār. Stratēģiskā plānošana attiecībā uz savu vietu darba tirgū nebija atkarīga ne no tā, vai jaunieši pašlaik strādāja vai nestrādāja, ne no piederības kādam dzimumam, ne no dzīvesvietas.

Taču taujājot vispārīgāk, par izvirzītiem konkrētiem mērķiem dzīvē, dati rāda, ka 84% jauniešu ir skaidrs, ko viņi dzīvē gribētu, turklāt 46% ir pilnīgi pārliecināti, ka šie mērķi tiks sasniegti un 48% ir vairāk pārliecināti nekā nepārliecināti. Analizējot jauniešu galvenos mērķus, var secināt, ka tie materiāli orientēti un pauž nepieciešamību apmierināt fiziskās, izdzīvošanas un drošības vajadzības, proti, ģimene (56%), labs darbs (49%), materiālā labklājība (48%), personīgs mājoklis (32%). Tas, kas uz doto brīdi ir vissvarīgākais atšķirās zēnu un meiteņu sniegtajās atbildēs (skat. 9. tabulu).

9.tabula

Jauniešu bez pamatizglītības galvenie mērķi dzīvē

	Meitenēm	Zēniem
1.	70% - Ģimene	54% - Materiālā labklājība
2.	44% - Personīgais mājoklis	52% - Labs darbs
3.	44% - Labs darbs	50% - Ģimene
4.	30% - Materiālā labklājība	27% - Personīgais mājoklis

Novērtējot dažādas perspektīvas nākotnē, visbiežāk jaunieši bija pārliecināti, ka viņu materiālais stāvoklis uzlabosies. Tā kopumā uzskatīja 83% atbildējušo. Tikpat liels skaits jauniešu bija pārliecināti, ka viņu dzīve kopumā uzlabosies. 77% domāja, ka nākotnē būs aizvien vairāk jaunu iespēju, tai skaitā arī labs darbs.

Interesanti un daudznozīmīgi dati tika iegūti jauniešiem novērtējot atsevišķu sociālu, ekonomisku un psiholoģisku faktoru ietekmi uz spēju gūt panākumus dzīvē. Aptaujas anketā tika uzskaitīti dažādi faktori, kas cilvēkiem varētu palīdzēt gūt panākumus. Izteikta jauniešu viedokļu vienprātība (77%) par ietekmīgāko faktoru, bija konstatējama attiecībā uz individuālajām rakstura īpašībām kā pašā centībai un disciplinētībai. Jau ievērojami mazāk - 62% atbildējušo lielu nozīmi piešķir ļoti labai profesijai un 55% - skaidri apzinātiem sasniedzamajiem mērķiem. *Neapmierinātība ar esošo dzīves situāciju un savu stāvokli* tikai 17% aptaujāto jauniešu šķita kā apstākļi, kas varētu būt saistīti ar pārmaiņām vai mudinātu uz panākumiem. Turklāt jaunieši panākumus vairāk saista ar labu darbu, bet to, ka labs darbs, jauniešuprāt, būtu saistīts ar atbilstošu izglītību, sniegtās atbildes neapliecināja. Vēl nozīme tika piešķirta kursu apgūšanai, prasmei strādāt ar datoru, dzīves vietai pilsētā un situācijai ģimenē, piemēram, laulībai vai bērna piedzimšanai.

Informācijas pieejamības un zināšanu novērtējums

Pētījuma ietvaros tika noskaidrotas atbildes uz jautājumiem par to, kādās jomās zināšanu un informācijas trūkumu jaunieši patlaban izjūt. Spriežot pēc iegūtajiem datiem, uz doto brīdi visaktuālākā ir auto vadīšanas prasme. Tās nepieciešamību izjūt 49% jauniešu. Nākošā joma, kurā jūtams zināšanu trūkums ir angļu valoda (44%) un prasmes strādāt ar datoru (38%). Kā redzams visas šīs zināšanas ir apgūstamas mācību procesā un lielākoties skolā. Zināšanas kā rakstīt dažādas vēstules, sastrādāties ar cilvēkiem, meklēt darbu, kur vērsties pēc palīdzības, konkrētajiem jauniešiem nav aktuālas vispār.

Analizējot informācijas pietiekamību dažādās jomās, izrādījās, ka jauniešiem visvairāk nepietiek informācijas, kur saņemt finansiālu atbalstu. 60% jauniešu šāda satura informāciju novērtēja kā viņiem nepietiekošu. 39% jauniešu nepietiek informācijas, kas ir pārkvalificēšanās kursi. Vēl katram trešajam aptaujātajam nepietiek informācijas, kas saistīta ar darbā iekārtošanās jautājumiem, piemēram, kā veikt ar darba meklēšanu saistīto dokumentu noformēšanu, CV, motivācijas vēstuli, informācija par brīvajām darba vietām, kā veikt pārrunas darba devēju. Informācijā par psiholoģiska un garīga rakstura palīdzības saņemšanu konkrētie respondenti nav ieinteresēti.

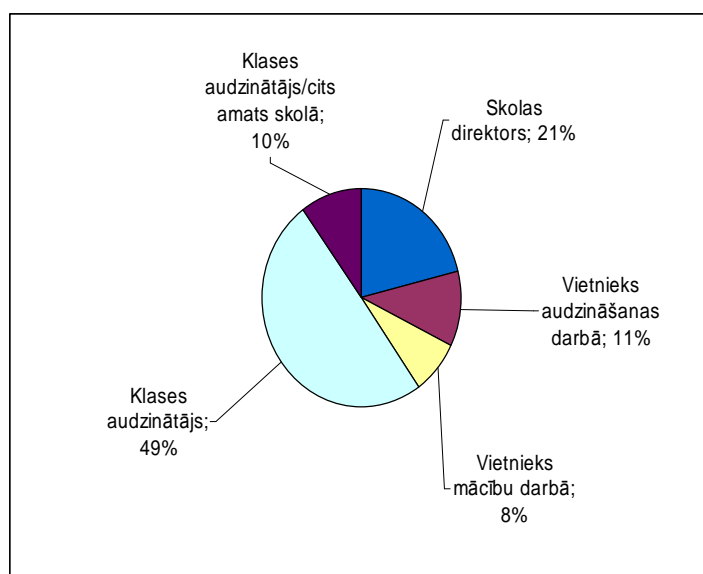
6. Skolu pedagoģiskā personāla aptaujas rezultāti

Paralēli jauniešu aptaujai tika veikta arī skolu pedagogu aptauja. Pedagogiem tika jautāts, kā viņi novērtē savas prasmes un zināšanas darbam ar šādiem jauniešiem, sadarbību ar citu institūciju darbiniekiem, kādas ir viņuprāt jauniešu raksturīgākās īpašības, problēmas skolā un mācību procesā. Detalizēta informācija par aptaujas anketu jautājumiem un respondentu atbildes lūdzam skatīt pielikumā Nr 2.

Pētījuma ietvaros tika nosūtītas 130 aptaujas anketas uz 21 Gulbenes pilsētas un rajona skolām, kurās jaunieši var iegūt pamatizglītību. Atpakaļ tika saņemtas 73 aizpildītas anketas. 7. grafikā attēlots atbildēju raksturojums pēc viņu ieņemamā amata/pozīcijas skolā. Pēc skolas atrašanās vietas - 74% pedagogu strādāja Gulbenes rajona skolā, bet 26% - Gulbenes pilsētas skolās.

7.grafiks

Ieņemamais amats/pozīcija skolā (%)

Raksturojot pētījumā aptaujātos pedagogus pēc darba stāža gados, vairāk nekā pusei (53%) uzrādītais darba stāžs skolā ir ilgāks par 20 gadiem. Nākamā procentuāli biežāk pārstāvētā atbildēju pedagogu grupa ir ar 15 – 20 gadus ilgu pedagoģisko stāžu – 18%. Pedagogi, kuru stāžs ir līdz 5 gadiem, aptaujā veidoja 10% lielu atbildēju grupu.

Visbiežāk 35% gadījumu aptaujātajām klases audzinātājām audzināmajā klasē bija 11 – 15 skolēnu. 25% aptaujātā personāla atbildēja, ka nav audzināmās klases vispār. Vairāk par 21 skolēnu audzināmajā klasē bija 4% atbildēju skolotāju.

Skatot skolēnu daudzumu audzināmajās klasēs atkarībā no to atrašanās vietas, jāsecina, ka rajona skolās klašu lielums ir ievērojami mazāks. Aptaujātie klašu audzinātāji 32% gadījumu atzīmēja skolēnu daudzumu līdz 10 skolēniem, bet 35 %

gadījumu skolēnu skaits klasē bija 11 – 15 skolēni. Salīdzinājumā pilsētas skolās klašu, kurās skolēnu skaits līdz 10 skolēniem, nebija vispār. 11-15 skolēni klasē bija 36% gadījumu, bet 30% - skolēnu skaits bija 16 – 20 audzēkņi klasē. Ja klašu, kurā ir vairāk par 21 skolēnu, rajona skolās tikpat kā nebija, tad pilsētas skolā tādu bija 18%.

Aptaujas dalībniekiem tika lūgts norādīt, kādus mācību priekšmetus viņi skolā pasniedz. Mācību priekšmetus skolā nepasniedza 8% atbildējušo. Visbiežāk (35%) skolotāji pasniedza latviešu valodu. 15 % pasniedza matemātiku, tik pat liels atbildējušo skaits (15%) pasniedza arī vēsturi. Pētījumā atbildes bija snieguši visdažādāko mācību priekšmetu skolotāji: mūzikas, bioloģijas, mājturības, fizikas, datorzinību un sociālo zinību.

85% pedagogu uzskatīja, ka sekas, kādas varētu rasties, ja jaunieši neiegūst pamatizglītību, ietekmē visu sabiedrību kopumā. Atlikušie 15% domāja, ka tas atstāj ietekmi tikai uz paša jaunieša dzīvi.

Zināšanu un informācijas novērtējums

64% skolotāju, atzina, ka skolā, kurā viņi strādā, ar riska skolēniem tiek strādāts pietiekami. Jāatzīmē, ka 56% no viņiem savu atbildi raksturoja kā drīzāk pietiekami. 34% uzskatīja, ka drīzāk nepietiekami, bet 1% - pilnīgi nepietiekami. To, ka darbu ar riska skolēniem atšķirīgi novērtē pilsētu un rajona skolu skolotāji, uzrādīja pētījuma rezultāti. Tā, piemēram, kā pilnīgi pietiekamu to novērtēja 16% pilsētas skolu pārstāvju, kamēr rajona skolās tikai 5% gadījumu. Tendenci, ka lauku skolās darbs ar riska skolēniem tiek novērtēts zemāk nekā pilsētas skolās, apliecina atzīmētā atbilžu varianta – *nepietiekami* izvēļu skaits. Pilsētas skolās esošo darbu kā nepietiekamu novērtēja 26% pedagogu, bet rajona skolās – 38% pedagogu.

Novērtējot savas zināšanas par metodēm kā jāstrādā ar riska skolēniem, 55% atbildēja, ka drīzāk pietiekamas, bet 3% - pilnīgi pietiekamas. Savukārt 42% uzskatīja, ka zināšanas, kā jāstrādā ar riska skolēniem ir nepietiekamas. Zināšanu nepietiekamību un no tā izrietošo nepieciešamību pēc informācijas atzina 64% aptaujā skolu personāla. 31% nepieciešamību neraksturoja tik izteikti kā iepriekšminētā grupa, izvēloties atbildi varbūt.

Gan zināšanu novērtējums, gan nepieciešamība pēc papildus informācijas kā strādāt ar riska skolēniem klasē atšķīrās pēc skolas tipa – pilsētas vai rajona skolas, kurā strādā pētījuma dalībnieki. 47% pilsētas skolu pedagogiem un 39% rajona skolu pedagogu savas zināšanas atzina kā nepietiekamas. Savukārt ievērojami vairāk pedagogu bija ieinteresēti iegūt papildus informāciju un zināšanas, proti, 68% rajona un 58% pilsētas skolu atbildējušo pedagogu pauda nepieciešamību pēc izglītojošiem materiāliem.

Domājot jau par konkrētu informāciju vai apmācībām, lai uzkrātu nepieciešamās iemaņas un zināšanas, visizteiktāko atbalstu ieguva praktiski apmācību semināri (70%) un pieredzes apmaiņa ar citu skolu skolotājiem (41%). 19% skolotāju būtu interesanta ārvalstu pieredze, bet 11% - literatūra šajā jomā.

Riska jauniešu raksturojums

Arī skolotājiem tāpat kā pašiem jauniešiem un viņu vecākiem tika lūgts atzīmēt klasi, mācoties kurā riska skolēniem visbiežāk sākās problēmas ar vielas apguvi un klasi, kurā visbiežāk šīs grupas skolēni sāk bastot mācību stundas. Jāsecina, ka pedagogi problēmas mācību vielas apgūvē konstatē gadu ātrāk nekā to atzīmēja paši bijušie skolēni. Katrs ceturtais skolotājs kā riska klasi atzīmējis jau 6.klasi. Tikpat daudz gadījumos (25%) kā riska klase ir minēta gan 7.klase, gan 8. klase. Savukārt 8.klase ir visbiežāk atzīmētais laiks, kad pedagogi ievērojuši izteiktu mācību stundu bastošanu. 38% gadījumu skolotāji bija atzīmējuši tieši šo klasi. Salīdzinot un domājot par tendenci, kad vispār skolēni sāk biežāk izvairīties no skolas, jāsecina, ka šīs process sākās tieši ar 6.klasi.

Izvērtējot problemātisko jauniešu, gan to, kuri balansē uz nesekmības robežas, daudzumu katrā klasē, pedagogi novērojuši, ka šī riska grupa ir aptuveni 20% no visiem skolēniem. Absolūtos skaitļos puses pedagogu minēja, ka tie vidēji ir 3-4 skolēni katrā klasē. Riska skolēnu daudzums katrā klasē pilsētas un rajonu skolās nedaudz atšķirās. Rajona skolu klasēs biežāk tie ir 3 skolēni, savukārt pilsētas skolu klasēs – 5 skolēni.

Salīdzinot *riska* un *normālo* jauniešiem raksturīgās uzvedības tendences 93% skolotāju atzina, ka nepastāv kāds noteikts uzvedības modelis, kas raksturotu visu riska jauniešu grupu – tas ir ļoti individuālo, ir gan klusi riska jaunieši, gan skaļi riska jaunieši. 7% pedagogu tomēr ir novērojuši, ka riska jaunieši ir skaļāki un pamanāmāki nekā pārējie. Zemāk redzamajā 10. tabulā ir atspoguļots riska jauniešiem raksturīgāko pozitīvo un negatīvo īpašību atspoguļojums no pedagogu skatu punkta.

10.tabula

Riska jauniešiem piemītošās pozitīvās un negatīvās īpašības

	Pozitīvās īpašības %	Negatīvās īpašības %
1.	38% - Sirsnīgi, labsirdīgi, atsaucīgi	26% - Rupji, agresīvi
2.	22% - Ļoti aktīvi sabiedriskajā dzīvē, sportā, enerģiski	22% - Slinki
3.	22% - Draudzēties gribi, komunikabli	22% - Nespēj organizēties, pabeigt iesākto
4.	18% - Strādīgi, uz fizisku darbu	13% - Bezkaunīgi, nepieklājīgi
5.	15% - Radoši, inovatīvi, tiekšanās pēc atšķirīgā	12% - Pesimistiski
6.	10% - Atvērti, atklāti, vaļsirdīgi	11% - Nervozī, ātri aizvainojami, nesavaldīgi
7.	9% - Līderisms	10% - Gļēvi, melo
8.	9% - Kautrīgi	10% - Nespēj pārvarēt grūtības
9.	9% - Patstāvīgi	9% - Nav mērķa

Bez augstākminētajām pozitīvajām īpašībām skolotāji vēl minējuši šādas: *dzīvesprieks, humora izjūta, devīgi, drosmīgi, spēja riskēt, viegli pielāgojas apstākļiem*. Jāatzīmē, ka nosaukto negatīvo īpašību bija skaitliski vairāk nekā pozitīvo. Tabulā uzrādītas visbiežāk minētās negatīvās īpašības, taču bez tām pedagogi atzīmēja vēl šādas: *grūtības iekļauties klases kolektīvā, bezatbildība, zems pašvērtējums, trūkst viedokļa, cietsirdīgi, spītīgi, viegli ietekmējami, atriebīgi, neprognozējami, neprot lūgt palīdzību*.

Skolu pedagogiskajam personālam aptaujā tika lūgts novērtēt riska skolēnu attiecības gan ar klasesbiedriem, gan skolotājiem. Riska skolēnu attiecības ar citiem klasesbiedriem galvenokārt tika raksturotas divējādi – vai nu *neitrālas* (37% gadījumu), vai nu *konfliktējošas* (38% gadījumu). Toties riska skolēnu attiecības ar skolotājiem paši pedagogi izteiktāk vērtēja kā *sliktas*. 44% gadījumu figurēja tieši šis atbilžu variants. 29% aptaujāto savās atbildēs bija izvēlējušies būt nekonkrētāki, sakot, ka pedagoga un riska skolēna attiecības vērtējamas individuāli.

Skolotāji, novērtējot riska skolēnu piedalīšanos dažādos skolas rīkotajos pasākumos kā klases vakaros, ekskursijās, svētku pasākumos, 60% puda viedokli, ka riska skolēni ir piedalījušies, bet raksturo dalības biežumu kā dažreiz. Savukārt 15% gadījumu pedagogi atzīmējuši, ka piedalījušies gandrīz vienmēr. Salīdzinot šos rezultātus ar pašu jauniešu atbildēm, kur visbiežāk figurēja atbilde *nē, gandrīz nekad nepiedalījos*, atliek secināt, ka skolotāji nav pamanījuši šo jauniešu neiesaistīšanos skolas un klases sociālajā dzīvē.

Pētījumā tika noskaidroti faktori, kuri raksturo tieši riska skolēnus. Riska skolēniem, skolotājpūrāt, visbiežāk raksturīgākās pazīmes atspoguļotas 11. tabulā.

11.tabula

Riska jauniešiem raksturīgākās īpašības

	Raksturīgākās pazīmes	%
1.	Neapmierinošas atzīmes daudzos mācību priekšmetos	75
2.	Bieži kavē skolu	61
3.	Vecāki ļoti aizņēmti, nepievērš uzmanību	61
4.	Zemas intelektuālās spējas	54
5.	Cenšanās nokļūt uzmanības centrā	45
6.	Agresīva uzvedība	41
7.	Mājās smagi materiālie apstākļi	41

Diezgan liela daļa pedagogu savā ikdienas darbā bija novērojusi, ka riska skolēniem ir grūti iekļauties klases kolektīvā un ka viens vai abi vecāki ir bez darba.

Atbildīgās puses

Pētījuma tika lūgts novērtēt, kuras no aptaujas anketā piedāvātajām personu grupām vai institūcijām būtu atbildīgs par to, ka jaunieši neiegūst pamatizglītību. Pedagoguprāt, *pirmais* – visatbildīgākais par jauniešu nespēju iegūt pamatizglītību ir *jaunieša ģimene*, bet *otrais* – *pats jauniešs*. Ģimeni kā atbildīgāko institūciju skolotāji izvirzīja 63% gadījumu. Ievērojami retāk 29% gadījumu kā pašu atbildīgāko pedagogi bija izvirzījuši pašu jauniešs. Pēc nozīmības kā otro atbildīgāko pedagogi 38% gadījumu uzskatīja pašu jauniešs, bet 29% - jaunieša ģimene. Salīdzinot iespējamās atbildīgos institūcijas vai personas, dati rāda, ka par to, kas ir otrais atbildīgais konkrētās problēmas pastāvēšanā, pedagogu viedoklis nav tik viennozīmīgs kā par pirmo atbildīgo, kur konstatējām tikai divas alternatīvas – ģimene un pats jauniešs. Kā otrais atbildīgais vēl tiek minēta sabiedrība kopumā (18%) un pamatskolas izglītības programma (11%).

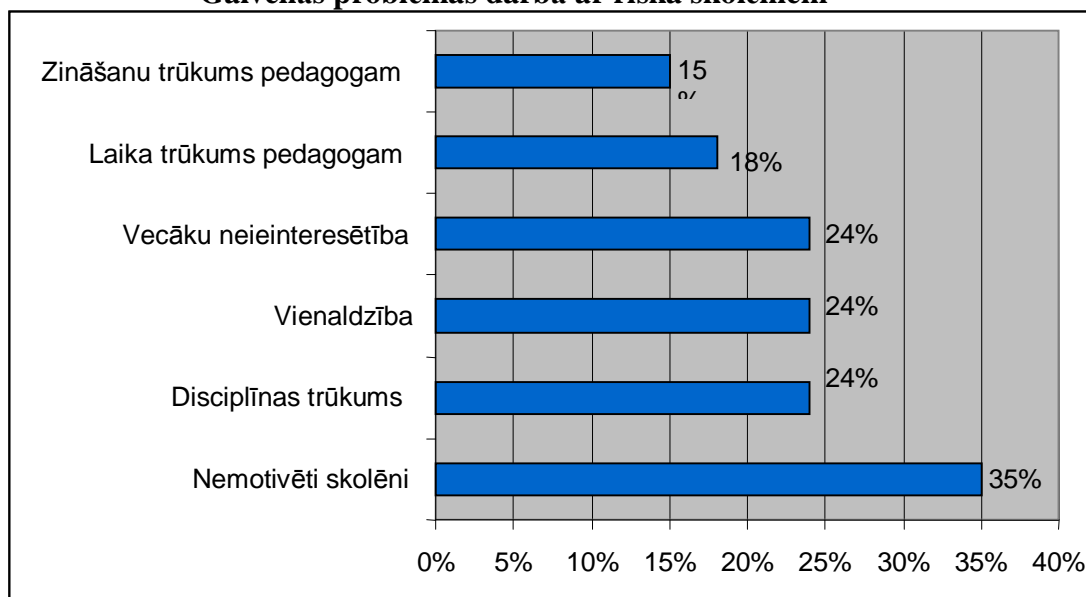
77% pedagogu apgalvoja, ka vecāku attieksme pret izglītību ļoti ietekmē jaunieša attieksmi pret izglītību. 19% atbildējušo uzskatīja, ka vairāk ietekmē nekā neietekmē.

Darbs ar riska skolēniem

Domājot par papildus speciālistiem, kuri ir nepieciešami skolās, kurās strādā aptaujātie pedagogi situācija ir šāda: 27% atzina, ka skolā nepieciešams psihologs, tikpat liels atbildējušo skaits - 27% atzina, ka nepieciešams sociālais pedagogs. 15% teica, ka nav nepieciešami papildus speciālisti, bet 10% konkrēti nevarēja nosaukt nepieciešamo specialitāti.

Pētījums parādīja, ka pedagogi ikdienā strādājot ar riska jauniešiem, saskaras ar dažādām grūtībām. Zemāk redzamajā 8. grafikā atspoguļotas biežāk uzrādītās problēmu grupas.

Galvenās problēmas darbā ar riska skolēniem

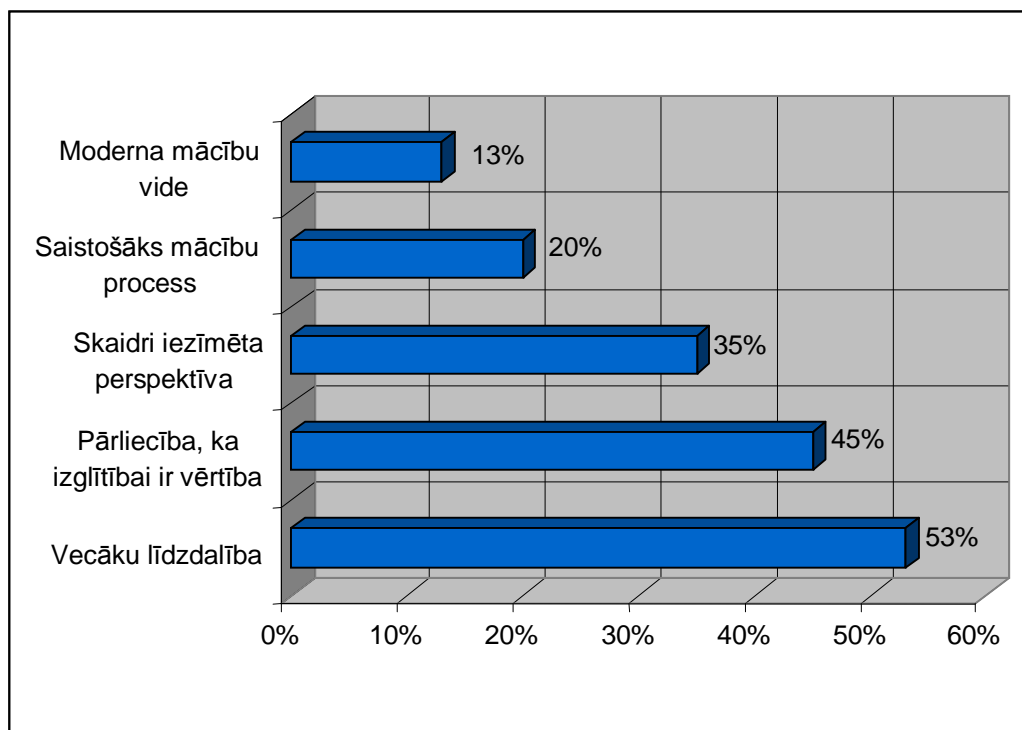

Nedaudz retāk kā traucējošos faktoros pedagogi minēja dažādu zināšanu līmeni klasē, vājas darba spējas skolēniem, konfliktus klasē, atbalsta personāla trūkumu, neuzticēšanos skolotājam, nevēlēšanos sadarboties, lielu skolēnu skaitu klasē.

Meklējot atbildes uz jautājumu par galvenajiem faktoriem, kāpēc skolēni varētu nevēlēties mācīties, aptaujas dati parādīja, ka galvenokārt tas ir *motivācijas trūkums*. Gandrīz puse 48% pedagogu minēja tieši šo apstākli. Katrs trešais (28%) atbildējušais skolotājs kā nevēlēšanās mācīties iemeslu uzrādīja „*robus zināšanās*”, respektīvi, ka kādas mācību vielas neapgūšana traucē sekot līdzī mācību procesam. Tādus apstākļus kā patlaban esošo *zemo prestiža līmeni izglītībai* un *vecāku vienaldzību* pedagogi minēja 26% gadījumu. Diezgan ievērojams atbildējušo skolotāju skaits – teju vai katrs ceturtais respondents - problēmu saskata arī apstākļi, ka jaunieši *nav iemācīti pārvarēt grūtības*, ka viegli atkāpjas problēmsituācijās. Līdzīgu apstākli, bet vairāk gan kā personas rakstura īpašību kā *gribasspēka trūkumu* atzīmējuši 23% pētījuma dalībnieku. Grūtības, kuras rada pamatskolas izglītības programmu saturs, ko pedagogi raksturo kā „*pārblīvētu, nesaistošu, pārsātinātiem standartiem*”, skolotāji pieminēja 16% gadījumu. Ievērojami retāk tika minēti ar skolēna ģimenes problēmām saistītie faktori kā *alkoholisms, ģimenes nabadzība vai tieši pretēji pārspīlēta pārticība, zems intelekta līmenis vecākiem, draugi, kuri paši neapmeklē skolu*.

Domājot par faktoriem, kuri visefektīvāk motivētu visus skolēnus mācībām, aptaujātie skolotāji uzskaitīja gandrīz divus desmitus dažādu veicinošu apstākļu. Pedagoguprāt, visefektīvākie faktori atspoguļoti 9. grafikā.

Faktori, kas motivētu skolēnus mācībām (%).

Retāk, bet arī kā motivātori varētu kalpot stipendijas, balvas, brīvpusdienas, sodu sistēma, pozitīva atmosfēra skolā un esošas vērtēšanas sistēmas maiņa uz citu.

Institucionālās sadarbības novērtējums

Risinot ar skolēniem, kuriem ir sliktas sekmes mācībās vai kavē stundas, problēmas nākas sadarboties ar dažādām iesaistītajām pusēm. Skolu pedagogiem tika lūgts izvērtēt sadarbību ar vairākām personu grupām. Jāsecina, ka atbilstošu variantu vērtējuma skalā kā *ļoti labi*, novērtējot esošo sadarbību, skolotāji izvēlējās salīdzinoši reti. Vērtējums *ļoti labi* 45% tika piešķirts sadarbībai ar to priekšmetu skolotājiem, kuros jaunieši ir nesekmīgi. Pārsvarā savstarpējās sadarbības raksturošanai pedagogi lietoja vērtējumu *sadarbība ir, bet vajadzētu aktīvāku*. 74% skolotāju vēlētos aktīvāku sadarbību ar vecākiem, 60% ar bāriņtiesu, 49% - nepilngadīgo lietu inspektoru. Attiecības ar izglītības pārvaldi puse pedagogu novērtēja kā *sadarbības nav*.

Savukārt vērtējot pastāvošo nepieciešamību pēc sadarbības ar dažādu iestāžu pārstāvjiem, lai risinātu ar riska skolēniem saistītos jautājumus, pedagogi atzina, ka palīdzība vai sadarbība *visnepieciešamākā* ir ar šādām personām: 97% ar vecākiem, 83% ar skolas direktoru, 78% - skolas psihologu, 73% - direktora vietnieku audzināšanas darbā, kā arī 73% - sociālo pedagogu. Nepieciešamās sadarbības/palīdzības intensitāte kā *mazliet* ir uzrādīta ar šādiem pārstāvjiem: 61% ar nepilngadīgo lietu inspektoru, 49% - skolas jauniešu padomi, 44% - izglītības pārvaldi.

Skolu pedagoģiskajam personālam, tāpat kā bijušajiem skolēniem tika lūgts novērtēt dažādu sociālu un ekonomisku apstākļu, individuālu rakstura īpašību un citu faktoru ietekmi uz panākumu gūšanu. Pedagogi kā faktoros ar vislielāko ietekmi atzīmēja skaidri zināmiem mērķiem (82%), centībai, atbildības sajūtai un disciplinētībai (79%), drosmei un stipram raksturam (79%), neapmierinātībai ar esošo dzīves situāciju un savu stāvokli (75%) un labai profesijai (73%).

Pedagogi diezgan vienprātīgi pauda viedokli, ka veselības problēmas (84%), nespēja saprasties ar cilvēkiem (83%) un ģimenes un tuvinieku atbalsta trūkums (70%) ir galvenie faktori, kas cilvēkiem traucē dzīvē gūt panākumus.

7. Dziļo interviju un fokusa grupu diskusiju (pedagogu, speciālistu un jauniešu) rezultāti

Pētījuma ietvaros tika veiktas padziļinātās intervijas un fokusa grupas ar dažādu iesaistīto pušu pārstāvjiem, lai izzinātu apstākļus un rastu iespējamus risinājumus problēmai, ka jaunieši neiegūst pamatizglītību. Rezultātu izklāsts veidots kā nosacīta šo grupu viedokļu konfrontācija. Gan tāpēc, ka lauka darba ietvaros ar katras grupas pārstāvjiem tika runāts atsevišķi, gan tāpēc, lai uzskatāmāk ilustrētu iesaistīto pušu priekšstatus vienai par otru un savstarpējo izpratni. Kur skolēni, viņu skolotāju un sociālo dienestu pārstāvji meklē cēloņus tam, ka jaunieši neapmeklē skolu un kādus risinājumus piedāvā?

Jauniešu viedoklis

Pētījuma ietvaros tika intervēti Gulbenes pilsētas un rajona jaunieši, kuri nav ieguvuši pamatizglītību. Jāatzīmē, ka netika intervēti tie jaunieši, kuri šobrīd uzvedības un sekmju dēļ potenciāli varētu nebeigt pamatskolu, bet gan tie, kuriem pamatskolu jau bija jābūt pabeigušiem, taču diploms par pamatizglītību tā arī nav iegūts. Līdz ar to intervijas ar jauniešiem ir vairāk ar skatu pagātnē, racionalizējot un skaidrojot neveiksmes pamatskolā no šodienas skatupunkta.

No vienas puses, šādas sarunas *post-factum*, protams, nesniedz priekšstatu par aktuālo situāciju skolās, no otras puses – jauniešu pieredze pietiekami labi ļauj izprast viņu motivāciju un vajadzības ilgākā laika posmā un līdz ar to – iegūt kompleksāku skatījumu par problēmu, tās cēloņiem, sekām un eventuelajiem risinājumiem. Kā jaunieši skaidro, kāpēc viņiem nav izdevies iegūt pamatizglītību?

Viens no galvenajiem iemesliem ir *pašu motivācijas trūkums*, kas cieši saistīts ar problēmām mācībās, attiecībās ar skolotājiem, kā arī citiem vides aspektiem, kas veicina izvairīšanās stratēģiju izmantošanu (bastošanu) tā vietā, lai meklētu konstruktīvu risinājumu.

Runājot par motivācijas trūkumu, jaunieši stāsta, ka nav spējuši uzturēt interesi par mācībām, pārvarēt slinkumu, lai atgūtu jau iekavēto; trūcis noturības pretoties kārdinājumam nodarboties ar interesantākām lietām: braukšanu uz pilsētu, TV skatīšanos utt.

„Gribējās labāk kaut ko citu darīt. Sāku bastot – laikam mazliet grūtāka viela palika vai kaut kas tāds.” [Jaunieta, 19 g.]

„Es apkārt nevažājos un nedzēru – es vienkārši sēdēju mājās un skatījos televizoru. Vienkārši negāju slinkuma pēc.” [Jaunieta, 18 g.]

„Vienkārši laikam kādā priekšmetā sāka neiet un tad sākās.” [Jaunieta, 18 g.]

Būtisks aspekts ir arī *personīgās attiecības ar skolotājiem*. Lai gan vērtējot ar laika distanci, jaunieši spēj uzņemties daļu vainas par diploma neiegūšanu, tomēr kopumā

skolotāji tiek vainoti ne mazāk. Tiek pieminēta skolotāju negatīvā un noraidošā attieksme un nevēlēšanās izprast jauniešu problēmas.

„Man nepatika skolotājs un arī slinkums bija, negribējās neko darīt. Skolotājām jābūt jaukām un izpalīdzīgām, vairāk jau nevajag, bet viņas vienkārši ar naidu uz mani skatījās.” [Jauniete, 19 g.]

„Negribējās mācīties, bija sliktas attiecības ar skolotājiem.” [Jaunietis, 16 g.]

„Bija konflikts ar audzinātāju – mums nepatika viņa, viņai nepatikām mēs un tā tas sākās.” [Jaunietis, 17 g.]

„Skolotāji jau tur bija tā uzēdušies – pat ja mēģinātu kaut ko tur, tāpat nekas nebūtu.” [Jaunietis, 18 g.]

„Tas atkarīgs no pedagoga. Jo – kāda būs viņa attieksme pret skolniekiem, tāda būs skolnieku attieksme. Ja pret mani būs laba attieksme, es arī pret viņu labi attieksos un būs gribēšana mācīties. Ja pret mani būs slikta attieksme, es arī negribēšu mācīties.” [Jauniete, 20 g.]

Stundu bastošanu jaunieši zināmā mērā skaidro arī ar to, ka attiecīgajā brīdī mācības nav uztvertas pietiekami nopietni un divās intervijās arī šodien izskan pārlicība, ka bez izglītības dzīvē tāpat ir iespējams daudz sasniegt („Pagaidām liekas, ka bez izglītības var iztikt, tāpat var kaut ko sasniegt, ja grib. Darbā man arī atestātu neprasa.” [Jauniete, 19 g.]; „Izglītībai nav lielas nozīmes. Ja tev ir galva uz pleciem, ja tu vari domāt, ja tev ir loģiskā domāšana, tad tu tiks dzīvē cauri.” [Jauniete, 20 g.]). Tomēr pārsvarā šodienas viedoklis par nepieciešamību iegūt izglītību ir pozitīvs un gandrīz visi tiecas atzīt, ka pamatskolas atestāta neiegūšana bijusi kļūda („Jā, it kā jau ir žēl – vajadzēja jau tur uzreiz pabeigt un miers.” [Jaunietis, 16 g.]). Daļa no intervētajiem jauniešiem, kuri nebija beiguši 9. klasi, mācības ir atsākuši mācības citās skolās, tai skaitā arodskolās. Motivāciju mācības turpināt parasti balsta vispārīgi priekšstati, ka „bez izglītības jau nevar”, „kaut kādu papīru jau vajag” u.tml., kas, iespējams, norāda, ka vispārējās izglītības jēga šiem jauniešiem tomēr nav īsti izprotama un tai piešķir drīzāk formālu lomu (šādu izpratni veicina arī nelegālie darba devēji).

„Izglītība ir vajadzīga, tie papīri jau ir vajadzīgi un tāpēc es mācos.” [Jauniete, 18 g.]

„Es zinu, ka devītā ir vajadzīga un gribētu arī divpadsmito. Ja var savienot ar darbu, tad jau labi..” [Jauniete, 19 g.]

„Sākumā man nelikās, ka vajag to izglītību, bet beigās jau sapratu, ka bez tā nevar.” [Jaunietis, 18 g.]

„Protams, ka bez izglītības tu nekur tālu netiksi.” [Jauniete, 20 g.]

„Šeit man ir darbs, bet pilsētā neviens mani neņemtu bez izglītības. Te laukos vēl paņem, bet pilsētā vienmēr atradīsies kāds cilvēks ar papīriem un es palikšu otrajā plānā.” [Jauniete, 17 g.]

Tai pat laikā jāatzīmē, ka visi jaunieši labprāt mācītosursos un apgūtu praktiskas iemaņas (autovadītāju, grāmatvedības, interjera dizaina, frizieru u.c.), lai varētu uzlabot savu dzīves kvalitāti, vai atrastu darbu.

Dažās intervijās tiek vainoti arī skolas biedri. Jaunieši „sagājušies ar tiem, kas nemācās”, un viņu noraidošā un negatīvā attieksme pret skolu un mācībām bijis spēcīgs iedrošinātājs pašiem „bastot” un pamest mācības novārtā. Jāatzīmē, ka pat tie, kas stāstot par skolas laika pieredzi atzīst savu vainu, bastošanu un nemācīšanos apraksta kā vismaz viena drauga atbalstītu pasākumu, nevis individuālu rīcību. Tātad pat eventuālajam līderim un iniciatoram nepieciešami sekotāji un ja tādus var atrast klases biedru vidū, iespējams, ka audzinošajā un izglītības procesā pastāv „vājais posms” adekvātas pašvērtības un individuālās atbildības ieaudzinašanas ziņā.

„Parasti ar draugiem kaut kur aizbraucām.” [Jauniete, 19 g.]
„Sāku bastot. Droši vien, ka draugi vainīgi.” [Jaunietis, 16 g.]
„Draugi bija tādi, kas negribēja mācīties un tā pavedināja mani. Visi darīja tā un es gribēju iejusties.” [Jaunietis, 18 g.]

Ir jaunieši, kas vaino vecākus – par *kontroles trūkumu vai nepietiekamo stingrību*. Dažos gadījumos bērnu rīcību, izvēloties neapmeklēt skolu var interpretēt kā protesta soli, lai pievērstu sev vecāku uzmanību un kā robežu pārbaudīšanu, cik ‘tālu var iet’. Ir situācijas, kad gan vecāki, gan skolotāji ir zaudējuši autoritāti bērnu acīs.

„Es vainoju savus vecākus, jo vairāk vajadzēja spiest, bet viņiem tas neinteresēja. Bet man bija tāds vecums, kad pati sevi piespiest nevarēju. Ja kaut kur neveicas, tad negribas iet uz skolu.” [Jauniete, 18 g.]
„Kad vecāki nepieskata, tad izlaižas un neinteresē vairs mācības.” [Jauniete, 18 g.]
„Nu bija mazliet bailīgi, ka neuzraujos uz kādu skolotāju, bet vispār kontrole nebija liela.” [Jauniete, 19 g.]
„Vecāki zināja, ka bastoju, centās runāt, bet saprata, ka nav vērts, ka es darīšu, ko es gribēju, un viņi nevarēs iejaukties.” [Jauniete, 19 g.]
„Saviem bērniem es negribu, lai viņi būtu tādi kā es. Es viņus spiedīšu, lai viņi izmācās, lai viņi iet kaut kur tālāk mācīties. Es gribētu, lai viņi tiek uz kādu citu valsti apmaiņas programmā.” [Jauniete, 20 g.]
„Bija jau gadījumi, kad zvanīja un meklēja, bet beigās paši atmeta ar roku un vairs nezvanīja.” [Jaunietis, 16 g.]
„Kāds jau kaut ko pateica, bet neņēmu galvā.” [Jauniete, 18 g.]
„Skola jau interesējās, bet – kad uznāk dullums galvā, tad gribas iet mājās vai kaut ko citu padarīt, nevis mācīties.” [Jaunietis, 16 g.]

Skolotāju un dienestu, institūciju viedoklis

Arī skolotāji kā vienu no galvenajiem iemesliem skolas nebeigšanai un skolēnu zemajai ieinteresētībai mācību procesā norāda *motivācijas trūkumu*. Identificētie iemesli ir vai nu „dzīvi piemēri”, ka panākumus iespējams sasniegt arī bez izglītības vai tieši otrādi – acīmredzamā bezcerība un ierobežotās iespējas vispār kaut ko dzīvā sasniegt, kāpēc jauniešiem jau sākotnēji neveidojas sociāli vēlamas ambīcijas.

„Problēma jau ir arī kopējā lauku nabadzība, mazvērtības kompleksi – bērni redz, ka perspektīvas nav, vecāki ir bezdarbnieki, bieži vien arī alkoholisms.”

Citiem vārdiem - skolotāji lielā mērā vaino vidi, nomācošo situāciju reģionos, kas kopumā neveicina jauniešu ieinteresētību mācību procesā, jo reālā dzīve sniedz skaidru pierādījumu, ka panākumus gūt un kaut ko sasniegt šiem jauniešiem būtu iespējams tikai laimīgu sakritību gadījumā.

Protams, mācību procesa neveiksmēs tiek vainotas arī skolēnu ģimenes un vecāku (ne)sniegtā audzināšana. Pēc skolotāju domām, vecāki šodien pārāk maz laika pavada kopā ar saviem bērniem, neseko līdzīzi mācību procesam, kā rezultātā bērnos spilgti izpaužas tādas īpašības kā slinkums, gribasspēka trūkums, visatļautība un necieņa (gan attiecībā pret skolotājiem, gan pašiem vecākiem).

„Ir steiga liela šodien – nav sabalansēta naudas pelnīšana ar ģimenes vajadzībām.”

Skolotāji atzīst, ka skolā vienlīdz lielas problēmas radīt piesaisti mācībām ir gan bērniem, kuri iesaistījušies kādās sociāli nelabvēlīgās grupās, smēķē, dzer, dažkārt arī lieto narkotikas, gan bērniem, kuri kopumā dzīvo labvēlīgā vidē, bet kurus (pēc skolotāju domām) vecāki ir izlutinājuši, ļaujot tiem izpausties daudz vairāk kā tas būtu pieļaujams. Šādu situāciju skolotājas skaidro ar vērtību maiņu sabiedrībā un t.sk. jauniešu vidū, proti, ja agrāk skolēniem bijusi pienākuma apziņa attiecībā uz mācībām („ja vecāki strādā, tad bērniem ir pienākums mācīties”), tad mūsdienā jauniešiem mācības drīzāk šķiet viens no brīvā laika pavadīšanas veidiem.

„Man liekas, ka liels mīnuss ir visa šī patērētāju sabiedrība – vecāki iesēj mazajos, ka viņiem viss pienākas un ir jāprasa.”

„Bērni nāk kā uz izklaidi – mājasdarbu nav, burtnīcas nav, skolotāja ir kā aktrise, kam jāizklaidē viņi.”

„Viņi gaida visu gatavu, ir slinki, un ar katru gadu ir arvien trakāk.”

„Es skolā sastopos ar to, ka vērtību orientācija ir nonivelējusies – izglītībai vairs neredz jēgu, svarīgs ir tikai nopelnītais lats.”

Arī šodienas izglītības ideoloģija pārāk izceļ skolēnu tiesības, aizmirstot par viņu pienākumiem un skolotāju tiesībām, kas ierobežo skolotāju iespējas risināt konfliktsituācijas, pielietot jebkādas audzināšanas metodes, lai tiktu galā ar skolēnu patvaļu.

Cits būtisks iemesls, kādēļ jaunieši neiegūst pamatizglītību, pēc skolotāju domām, ir skolēnu iesaistīšanās (nelegālā) nodarbinātībā. Maznodrošinātās ģimenēs tam bieži ir arī vecāku atbalsts, līdz ar to nedz skola, nedz pašvaldība šo situāciju nespēj mainīt. Un kaut arī īstermiņā šie jaunieši iegūst materiālu neatkarību, ilgākā perspektīvā viņu konkurētspēja darba tirgū dramatiski samazinās tieši izglītības trūkuma dēļ.

„Bieži vien vecāki ļoti labprāt pieļauj, ka bērni aiziet strādāt, uzskatot, ka labāk lai strādā, nevis klaiņo. Bet tur tad mēs vairs neko nevaram iesākt, tie ir zuduši mums bērni.”

„Tos, kuri aiziet mežā vai uz veikalu strādāt, mēs tomēr vairs nevaram mainīt.”

Kopumā raksturojot situāciju, skolotāji norāda, ka *viņiem bieži nākas uzņemties ne tikai izglītotāju lomu, bet arī pildīt sociālās funkcijas, kas viņiem nebūtu jādara*. Problēmu gadījumos skolotājs meklē skolēnu, viņa vecākus, lai runātu par risinājumiem, radušos situāciju, iesaista arī citas institūcijas, lai palīdzētu – tā visa rezultātā skolēnu „acīs” skolotājs kļūst par negatīvo tēlu, jo „skraida pakal”, „velk uz skolu”, „neliek mierā”. Skolotāji uzskata, ka pašvaldībās bieži vien nav noregulētas attiecības starp skolu, sociālajiem dienestiem, pašvaldības institūcijām, kā rezultātā nereti skolotājs ir galvenais, kurš risina skolēnu mācību problēmas.

Tai pat laikā sociālo dienestu pārstāvji norāda arī uz konceptuālu problēmu izglītības sistēmā, proti, ka *skolām nav izdevīgi nosūtīt mācības iekavējušos un nesekmīgos bērnus uz t.s. izlīdzināšanas klasēm*, jo tādējādi samazinās ‘nepieciešamais’ skolēnu skaits klasēs. Skolas drīzāk ir ieinteresētas ilgāk noturēt šos bērnus skolā un nemeklēt problēmu risinājumus. Problēmām uzmanība tiek pievērsta tikai tuvojoties izlaiduma eksāmeniem, kad labot situāciju bieži vien ir neiespējami.

„Mums ir tā saucamās izlīdzinošās klases, bet skolām tas nav izdevīgi, jo tad būs skolēnu skaita trūkums. Rezultātā bērni klaiņo, pierod, ka var neiet uz skolu, paliek bez kontroles. Skolas reizēm atsūta viņus 9. klases mācību gada vidū, kad mēs vairs neko nevaram izdarīt.”

Skolotāju viedoklis par vecākiem

Lai gan vecāki kā mērķa grupa netika intervēti, tomēr no veiktajām jauniešu intervijām, kā arī skolu un sociālo dienestu pārstāvju diskusijām iespējams identificēt vecāku attieksmes, kas veicina bērnu problēmas skolā. Galvenais iemesls ir kopumā nepietiekami veltīta uzmanība. Skolotāji stāsta, ka *tikai nedaudzi vecāki padziļināti iesaistās savu bērnu izglītības procesā*, un apmeklē piemēram, vecāku sapulces. Tai pat laikā, ir vecāki, kas uzskata, ka *par bērnu problēmām mācībās un uzvedībā atbildība jāuzņemas skolai* („Vecāki bieži vien uzskata, ka bērnus jāaudzina institūcijām, nevis ģimenei.” [Skolotāja]) un skolai šīs problēmas arī jārisina, jo par to tiek maksāti nodokļi.

Šāda atbildības ‘novelšana’ nenoliedzami saistīta ar pašu vecāku nespēju ietekmēt savu bērnu rīcību un viedokli. („*Daļa vecāku ir pilnīgi bezspēcīgi – vecāki palaiž no rīta uz skolu, bet skolā bērns nav bijis un neko viņiem nevar padarīt.*” [Skolotāja]). Tai pat laikā problēmu gadījumos vecāki ļoti reti vēršas pēc palīdzības pie psihologiem vai sociālajiem darbiniekiem. Tāpat kā bērni, viņi izvēlas problēmu nerisināt un neiesaistās.

„Vecāki, arī pat tad, ja zina, ka bērns neiet uz skolu, neliekas par to ne zinīs, neizrāda interesi.” [Skolotāja]

Visnelabvēlīgākā situācijā šajā ziņā ir sociālā riska ģimenēs, jo nespējai iesaistīties savu bērnu problēmu risināšanā saistīta arī ar alkoholismu un maznodrošinātību.

Jauniešu iespēju vērtējums

Mācību problēmas nav iespējams skatīt atrauti no kopējās sociālās un sadzīviskās situācijas jauniešu dzīves vietā, tādēļ intervijās un diskusijās tika pārrunātas arī jauniešu iespējas pavadīt brīvo laiku u.c. aspekti, kas nosaka dzīves vides kvalitāti.

Iespējas iesaistīties ārpusskolas aktivitātēs

Pašu jaunieši skatījumā iespējas iesaistīties ārpus skolas aktivitātēs ir samērā ierobežotas, it īpaši ārpus pilsētas, pagastos. Tas kopumā rada negatīvu sociālo fonu mācībām un motivācijai gūt izglītību, jo brīvā laika pavadīšanas iespējas ierobežotas praktiski tikai līdz sociāli nevēlamām parādībām - alternatīvas ir „sports vai alkohols” un klaiņošana.

„Visi jaunieši jau ir projām – uz Rīgu, uz ārzemēm, tā kā mazliet garlaicīgi te ir, nav ko darīt. Sēžam mājās, dažreiz aizbraucam uz Lizumu, bet tur arī – sēžam ar draugiem, aliņu iedzeram.” [Jauniete, 19 g.]

„Pietrūkst jauniešiem, kur pavadīt brīvo laiku, nav ko darīt. Es ar sportu nodarbojos, bet ja tas nav, tad paliek tikai alkohols.” [Jaunietis, 16 g.]

„Kādu jauniešu centru vajadzētu, kādu sporta inventāru sagādāt, skeitparku. Bet šeit visu iesāk, bet nekad neko nepabeidz.” [Jaunietis, 17 g.]

„Dzīve te ir vienmuļa, atpūsties nav kur. To es sapratu, kad man bija brīvas dienas un vienīgais, ko es varēju darīt, bija iet pie draudzenēm klačoties. Šeit nav pasākumu, kur iesaistīties. Pagastā ir kaut kāds sporta pulciņš, bet mani neinteresē iet vingrot.” [Jauniete, 18 g.]

„Piemēram, pie interneta te var tikt tikai piektdienās.” [Jauniete, 17 g.]

„Šeit nav pilnīgi nekā – nav, kur aiziet.” [Jauniete, 20 g.]

Jāpiebilst, ka skolotāji uzskata – jauniešu centros, dažādās aktivitātēs iesaistās tā sauktie „pozitīvie bērni”, kamēr tiem, kuri nemācās, neapmeklē skolu, klaiņo šādas aktivitātes tāpat nemainītu kopējo attieksmi pret mācību procesu.

Nodarbinātības iespējas

Arī nodarbinātības iespējas, pēc jaunieši domām, ir visai ierobežotas, un summējot to ar trūcīgajām brīvā laika pavadīšanas iespējām, vide kopumā nostrādā kā demotivējošs apstāklis centieniem kaut ko sasniegt.

„Strādātu jau labprāt, bet ir grūti kaut ko atrast. Tagad pieteicāmie pa vasaru, bet tas jau tikai uz laiku.” [Jaunietis, 17 g.]

Problēma ir arī nelegālā nodarbinātība, kas pēc visu mērķa grupu atzinuma ir ļoti izteikta. No vienas puses, ņemot vērā izglītības trūkumu, jauniešiem visbiežāk nav citu alternatīvu kā piekrist nelegālai nodarbinātībai, no otras puses, jaunieši to atzīst par pieņemamu rīcību, jo tādējādi var nopelnīt vairāk. Galvenais veids, kā tiek atrasts darbs bieži vien ir personīgās attiecības, ‘sarunāšana’ un ‘iekārtošana’, kas savukārt degradē jauniešu konkurētspēju darba tirgū ārpus viņu dzīves vietas, jo vērtību zaudē

formālie faktori kā izglītība, prasmes. Sekojoši jaunieši nav spējīgi izturēt atvērtu konkurenci darba tirgū, kur vērtē formālās pazīmes (iegūtā izglītība, darba pieredze, papildus izglītība).

„Darbu atradu ātri – mani tur iekārtoja, sarunāja.” [Jauniete, 19 g.]
„Nē, nekādās institūcijās neesam meklējuši darbu, tam nav jēga, tikai caur draugiem un paziņām kaut ko var atrast piemērotu.” [Jaunietis, 16 g.]

Intervijās kopumā tiek pausta pozitīva attieksme arī pret darba meklējumiem ārpus Latvijas (īpaši tajos gadījumos, kad jauniešiem ir pozitīvi piemēri no tuvāko radnieku, draugu loka), bet šobrīd aizbraukšanu „bremzē” bailes no nezināmā, no svešas vides, apstākļiem. Taču interese „tikt prom no šejienes”, „meklēt iespējas citur”, „paskatīties kā ir Rīgā” intervijās ir jaušama. Tas ir jautājums ne tikai par nodarbinātību, bet sociālo vidi un apstākļiem Gulbenē un rajonā kopumā.

„Vajadzīgs tikai iegūt pamatizglītību šeit un tad kaut kur prom.” [Jaunietis, 16 g.]
„No šejienes jātiek prom, uz pilsētu, te nav ko darīt.” [Jaunietis, 17 g.]
„Pilsētās ir daudz dažādu variantu, bet te nav nekā.” [Jauniete, 18 g.]
„Rīgā saprotams ir lielākas iespējas, jātiek uz pilsētu.” [Jaunietis, 16 g.]

Iespējas iegūt (papildus) izglītību

Bieži intervijās izteikta kritika NVA rīkotajiem bezdarbnieku kursiem, jo gandrīz neviens jaunietis nav spējis to piedāvājumā atrast sev nepieciešamo vai arī, ja atradis, tad nav guvis iespējas iegūt kursu apmācības, jo nav tikušas nokomplektētas mācību grupas.

„Es pieteicos frizieru kursus, bet bija ļoti ilgi jāgaida un tos nomainīju uz datora kursiem.” [Jauniete, 19 g.]
„Gribēju iet kursus, bet tā arī nesagaidīju.” [Jauniete]
„Mēs ar draudzeni bijām bezdarbniekos – kursus gribējām, bet neko labu nepiedāvāja. Vēl runājām arī par kaut kādām firmām, kas sūta uz ārzemēm, bet arī tur nekas labs nebija.” [Jaunietis, 18 g.]
„Es gribēju datora kursus iet, bet nesanāca – pieteicos, bet nebija tik daudz cilvēku salasījušies līdz tam laikam.” [Jaunietis, 16 g.]

Tāpat kā nodarbinātībai, arī izglītības iegūšanai šo jauniešu vidū ir vairākas barjeras: līdzekļu trūkums (lai apmaksātu ceļa izdevumus, lai apmaksātu maksas kursu mācības u.tml.), laika trūkums (nav iespējams savienot mācības un darbu, bezdarbnieku kursus un nelegālo nodarbinātību, bērnu kopšanu un mācības), nereti arī motivācijas trūkums (ja jau šobrīd strādā labā darbā, ja audzina bērnus, ja novērtē, ka izglītība lielākas iespējas dzīvē nesniegs).

„Varētu jau saņemt mācīties, bet ir vajadzīga nauda. Izdomāju, ka pabeigt jau es varētu, bet man vienalga nebūs naudas, lai kaut ko tālāk darītu.” [Jauniete, 18 g.]
„Man ir pagaidām ģimene, es nevaru tagad kaut kur lēkāt un izdomāt, kur es gribu.” [Jauniete, 19 g.]

„Man tie bērni ir mazi un tas mani tā ierobežo.” [Jauniete, 20 g.]

Jauniešu mērķi, nākotnes nodomi

Interesanti, ka galvenie jauniešu mērķi un vērtības saistītas savas ģimenes veidošanu (tas ir vienlīdz svarīgi gan meiteņu, gan arī zēnu vidū), kam tiek pakārtoti darbs un izglītība kā sekundāras nozīmes mērķi, lai gan arī tie kopumā veido jauniešu priekšstatu par veiksmīgu dzīvi.

„Svarīgākais pašlaik man ir draugs un veidot ģimeni.” [Jauniete, 19 g.]

„Man svarīgākais ir laba ģimene un darbs.” [Jaunietis, 16 g.]

„Ģimene ir svarīga, jo tā tam ir jābūt.” [Jaunietis, 17 g.]

Acīmredzot ģimenes dibināšana un partnerattiecību izveidošana ir svarīgs identitātes aspekts un vismaz kaut kādas stabilitātes avots, kas tīri emocionāli varētu palīdzēt pārdzīvot problēmas citās dzīves sfērās.

Runājot par nākotnes mērķiem un iespējām, jaunieši tomēr pauž neizlēmību un nepārliecinātību par savām iespējām. Kā jau iepriekš minēts, tad darbam ārvalstīs visumā tiek izteikts pozitīvs vērtējums, tomēr personīgi izmantot šādas iespējas ir gatavs tikai retais. Tas pats novērojams arī jebkuru citu iespēju izmantošanā – arī ja darba dēļ vajadzētu migrēt uz citu rajonu, pilsētu, tikai daži būtu tam gatavi. Tas liecina, ka jaunieši visdrīzāk izmantos tikai tādas iespējas, kas viņiem liksies drošas, pārliecinošas, bet ļoti reti piekritīs riskēt, kaut ko radikāli mainīt savā dzīvē, lai uzlabotu savu materiālo vai sociālo stāvokli.

„Esmu domājusi par ārzemēm, bet man bail. Bail, ka viena pati aizbraukšu, ka neveiksies.” [Jauniete, 19 g.]

Tāpat vēlmju līmenī vairāki jaunieši pieļauj iespēju, ka varētu kļūt par uzņēmējiem un darba devējiem, kas liecina par internalizētām tirgus ekonomikas vērtībām, tomēr par to tiek runāts ar vārdiem - „ja sanāks”, „ja būs iespējas”, „ja radīsies tāda situācija” u.tml., kas apliecina nodomu vispārīgo dabu un jebkādas konkrētas iniciatīvas trūkumu to īstenošanai. Līdzīgi tiek runāts arī par citiem profesionālajiem plāniem, „atvirzot” tos tālākā nākotnē, kas nepieprasa tūlītēju rīcību.

„Kādus divus gadus domāju vēl varētu te pastrādāt. Kaut kad tālā nākotnē gribētu par dizaineri mācīties. Īsti nezinu, kā – ja sanāks un būs iespēja, tad es mēģināšu to sasniegt.” [Jauniete, 19 g.]

Parasti šādu vispārīgu stāstījumu par saviem nodomiem cilvēki lieto arī tāpēc, lai neļautu savu rīcību salīdzināt ar citu paveikto, lai izvairītos runāt par sāpīgiem tematiem un neļautu iztīrīt savas rīcības pareizību.

Sociālā atstumtība

Intervijas liecina, ka jaunieši nesaista neiegūto pamatizglītību ar savu šodienas sociālo stāvokli un nodarbinātības situāciju. Drīzāk tiek vainota situācija valstī, taču arī -

jaunieši neuzskata, ka viņu situācija ir kritiskāka kā citiem, kuriem ir augstāks izglītības līmenis.

No vienas puses tas, ka jaunieši nejūtas sociāli atstumti vai depresīvi vērtējams pozitīvi, tomēr „normāls”, „tā pat kā citiem” situācijas vērtējums nerada motivācijas kaut ko mainīt un uzlabot savā dzīvē.

„Neteikšu, ka iet labi, bet normāli. Nezinu. Nav jau man slikti, bet kā var iet cilvēkam, kas dzīvo un strādā tikai lai iztiktu.” [Jauniete, 18 g.]

Skolotāji arī norāda, ka bieži jauniešiem vispār nav nekādas iniciatīvas pašiem kaut ko darīt, sasniegt, jo viņi nav pieraduši ieguldīt savu darbu, laiku, lai kaut ko saņemtu, ir pieraduši, ka par viņiem rūpējas (gan ģimenē, gan skolā, gan arī dažādi sociālie dienesti) un līdz ar to nav gatavi paši būt aktīvi sava sociālā un arī materiālā stāvokļa uzlabošanā.

8. Labās prakses piemēri citās Latvijas pašvaldībās

Šī pētījuma mērķis bija rast praktiski pielietojamus risinājumus Gulbenes pilsētas un rajona pašvaldībām, lai uzlabotu darbu ar riska jauniešiem. Tādēļ tika meklēta citu Latvijas pašvaldībās „labā prakse” darbā ar jauniešiem, kuriem ir zemas pamatprasmes un problēmas skolā. Projekta gaitā mēs apmeklējām trīs pašvaldības, kurās ir veiksmīgi realizēti Eiropas Sociālā fonda finansēti projekti šīs mērķa grupas jauniešiem: Tukumā, Jelgavā un Kocēnos, kur tikāmies ar ESF projektu īstenošanā iesaistītajiem speciālistiem un ieguvām informāciju par šo projektu pieredzi.

Projektu aprakstos izmantota vizīšu laikā pašvaldībās iegūtā informācija, projekta materiāli, kā arī interneta portālā www.politika.lv publicētā informācija par pozitīvajiem projektu piemēriem.

Tukuma pašvaldībā īstenotie projekti

2003.gada novembrī pie Tukuma Sociālā departamenta tika izveidots Jauniešu sociālais centrs, kurš strādā ar jauniešiem no riska ģimenēm, jauniešiem, kuriem ir problemātiska uzvedība, skolu kavējumi. Centrs ir atvērts darba dienās no plkst.14-18 un piedāvā jauniešiem dažādas brīvā laika pavadīšanas iespējas (bez maksas). Turpmāk centrs sadarbosies ar Tukuma NVO „10x10”, kas strādā ar jauniešiem. Līdz ar to radīsies iespēja centra pakalpojumus piedāvāt līdz plkst. 20, kā arī brīvdienās.

2006.g. Tukuma Jauniešu centrā tika realizēts **projekts „Sociālās integrācijas veicināšana jauniešiem ar zemām pamatprasmēm”**, kurš saņēma finansējumu no Eiropas Sociālā fonda grantu shēmas „Motivācijas programmas sociālās atstumtības riska grupām” ietvaros.

Projekta mērķa grupa – jaunieši ar zemām pamatprasmēm. Projektā pārsvarā tika iesaistīti Jauniešu centru apmeklējošie jaunieši, kuri nāk no problemātiskām ģimenēm, jaunieši, kuriem ir problēmas skolā. Informācija par iespēju piedalīties projektā bija ievietota arī Tukuma vietējā avīzē un tā rezultātā projekta aktivitātēs iesaistījās arī jaunieši no speciālajām skolām (ar garīgās attīstības traucējumiem). Kopumā projekta aktivitātēs iesaistījās 70 jaunieši.

Projekta mērķis – sniegt iespēju jauniešiem ar zemām pamatprasmēm pavadīt brīvo laiku radošā un pozitīvā vidē, motivēt un veicināt viņu sociālo integrāciju.

Projekta ilgums - 1gads 6 mēneši.

Projekta aktivitātes - projekta ietvaros jauniešiem notika dažādas nodarbības (datorkursi, dažādas brīvā laika aktivitātes, grupu darbs), bija iespēja tikties ar dažādiem speciālistiem (piemēram, policistu, mācītāju), notika vairākas ekskursijas un velobrauciens. Grupu darba laikā jauniešiem tika mācīts, kā konstruktīvā veidā pārvarēt un savaldīt dusmas, lai tās neizpaustos agresīvā veidā. Jauniešiem

sociālpsiholoģisko nodarbību laikā bija iespēja pilnveidot savas saskarsmes prasmes un paškontroles iemaņas.

2007.g. janvārī Tukuma Sociālās palīdzības departaments ir uzsācis otrā **ESF finansētā projekta „Soli pa solim”** realizāciju, kas ir kā turpinājums 2006.g. realizētajam motivācijas veicināšanas projektam.

Projekta mērķa grupa – sociālā riska ģimenes, jaunieši ar zemu pamatprasmju līmeni un problēmām skolā, vientuļie vecāki u.c. Jaunajā projektā *galvenais akcents ir likts uz darbu ar ģimeni kopumā*, jo iepriekšējā projekta pieredze ir likusi saprast, ka *galvenie problēmu cēloņi slēpjas nevis pašos jauniešos, bet gan to problemātiskajās ģimenēs*. Līdz ar to projekta aktivitātēs tiek iesaistīti ne tikai „problēmjaunieši”, bet arī viņu vecāki.

Pašlaik projekta aktivitātēs regulāri iesaistās 8-15 jaunieši. Jaunieši tiek iedalīti 2 vecumgrupās: 10-15g. veci un 15-24 g. veci. Uzaicinājums iesaistīties projekta aktivitātēs tika nosūtīts 70 mammām, kas bija nonākušas Sociālā departamenta Ģimenes atbalsta centra vai Jauniešu sociālā centra uzmanības lokā, nodarbībām atsaukušās tikai 17 mammas.

Projekta mērķis – motivēt šīs personas apzināties savu ES, iemācīties veidot labvēlīgu komunikāciju ģimenē un censties iekļauties sabiedrības dzīvē, kā arī prast sevi piedāvāt darba tirgū.

Projekta aktivitātes - gan jauniešiem, gan viņu vecākiem ir iespēja apmeklēt dažādas izglītojošas nodarbības un brīvā laika aktivitātes (sociālā gleznošana, dejošana, zīda apgleznošana, kulinārijas kursi, baseins u.c.). Jaunieši un vecāki varēs piedalīties grupu darbā par dusmu pārvarēšanu. Jauniešiem ir paredzētas vēl 2 veidu grupu nodarbības: *psihosociālā grupa* (vērsta uz jauniešu pašapziņas, pašvērtības celšanu, attiecību probl. risināš. u.c.) un *grupa skolu kavētājiem* (vērsta uz motivācijas rosināšanu mācīties, pašapziņas celšanu, tiek risināti atkarības problēmu jautājumi u.c.). Jauniešiem pēc soda izciešanas brīvības atņemšanas vietās tiek piedāvāts apmeklēt dusmu savaldīšanas grupas. Projektā ir iesaistīts arī speciālists darbā ar alkohola, narkotiku atkarības problēmām, pie viņa varēs griezties gan jaunieši, gan vecāki.

Projektā gūtās atziņas -Tukumā tipisks skolu neapmeklētāja „portrets” ir puisis pusaudža gadus, kurš nāk no daudz bērnu ģimenes, kur ir tikai viens no vecākiem – māte, kas spiesta strādāt vairākos darbos, lai uzturētu visu ģimeni. Par to, ka bērns(i) neapmeklē skolu, mamma visbiežāk nezina un ir pārsteigta to uzzinot (jo bērns taču katru rītu iet uz skolu un pusdienas laikā pārrodas atpakaļ). Tēvi visbiežāk šādās ģimenēs ir devušies peļņā uz Īriju, uzturoties tur vairākus gadus, tēvam ir izveidojušās citas attiecības un dzimtenē palikušajai ģimenei atbalsts vairs netiek sniegts. Skolu neapmeklējošo bērnu sarakstos sāk parādīties jauna dominējoša tendence – kā skolas neapmeklēšanas iemesls tiek minēta „izbraukšana uz ārzemēm (visbiežāk tā ir Īrija)”, taču reāli bērns Latvijā skolas sarakstā skaitās un dokumenti netiek izņemti. Vai bērns ārzemēs tiešām mācās, nav zināms.

Problemātiski ir strādāt ar bērniem, kuru vecāki ir devušies strādāt peļņā uz Īriju, bet bērni palikuši ar vecvecākiem vai citiem radniekiem, jo šiem bērniem bieži vien nav apmierinātas primārās vajadzības (pietrūkst vecāku mīlestības un atbalsta, šiem bērniem nav piederības sajūtas), līdz ar to, skola un mācības šķiet mazsvarīgas.

Runājot par darbu ar „problēmjauniešiem”, Tukuma speciālistes minēja, ka šie jaunieši parasti uzticas tikai pazīstamiem cilvēkiem, lai iesaistītu viņus kādās sociālās aktivitātēs, ar šiem jauniešiem jābūt pazīstamam, jābūt jau iepriekš nodibinātiem kontaktiem, jābūt personīgai attieksmei tos kaut kur uzaicinot piedalīties, parādot, ka tieši šis jauniešis uz šo pasākumu ir ļoti gaidīts. Uz nodarbībām jauniešiem tiek sūtīti personīgi uzaicinājumi pa pastu, sirsnīgā, personīgi uzrunājošā tonī („būsi mīļi gaidīts”), bērni tiek apmeklēti mājās un personīgi aicināti nākt uz Tukuma Jauniešu centru. Tiek domāts, kādā veidā jauniešus piesaistīt (nodarbībās ir čipši, kola, tiek rīkotas dažādas ekskursijas, piemēram, Akvaparka apmeklējums, jauniešiem pašiem ļauj nolemt, uz kuriem viņi gribētu aizbraukt).

Kontakti:

Tukuma pilsētas domes Sociālais departaments (vadītāja Ina Balgalve)
Dārza ielā 11/13, Tukums, t. 31 81067
ESF projekta „Soli pa solim” vadītāja –
sociālā darbiniece darbam ar jauniešiem Ina Zvēra t.31 24557

Jauniešu sociālais centrs (soc.darbiniece Iveta Sūna t.31 81005
Harmonijas iela 10, Tukums

Jelgavas pašvaldībā īstenotais projekts

2005.-2006.g. Jelgavas Izglītības pārvalde sadarbībā ar vairākiem projekta partneriem (Jelgavas vakara maiņu vidusskolu, Jelgavas 3.pamatskolu, Profesionālo radošo organizāciju, Mūzikas un mākslas skolotāju apvienību „Vide Intra”, LR Iekšlietu ministrijas Valsts policijas Jelgavas pilsētas un rajona policijas pārvaldi un Jelgavas domi) īstenoja **ESF finansētu projektu „Pedagoģiskās korekcijas pasākumu komplekss Jelgavā”**. Projekts guva atbalstu ESF aktivitātes „Pedagoģiskās korekcijas programmu attīstība un ieviešana” ietvaros.

Projekta mērķa grupa – jaunieši vecumā no 12-16 gadiem ar zemām prasmēm no maznodrošinātām ģimenēm.

Projekta mērķis bija vērsts uz skolēnu pašapziņas celšanu. Projektā iesaistītie speciālisti uzskatīja, ka ceļoties pašapziņai skolēniem radīsies arī motivācija mācīties. Pētot iemeslus, kāpēc bērni ir nesekmīgi un nespēj tikt galā ar skolas programmu, Jelgavas Izglītības pārvaldes speciālisti ir secinājuši, ka viens no svarīgākajiem faktoriem ir *uzmanības, atzinības un pašapliecināšanās iespēju trūkums*, ko bērni izjūt skolā un bieži vien arī ģimenē. Iepazīstot citas dzīves jomas un gūstot tajās panākumus, jaunieši mācās atgūt pārliecību par savām spējām un labāk tikt galā arī ar skolas mācību programmu.

Projekta aktivitātes - projekta sākumā tika izstrādāts *metodisko materiālu kopums motivācijas grupu vadītājiem* u.c. Metodisko materiālu un motivāc. programmas izstrādē tika iesaistīti eksperti no dažādām institūcijām (Jelgavas Pieaugušo izglītības centra, Karjeras izvēles centra, Jelgavas vakara maiņu vidusskolas, policijas u.c.). Projekta sākumposmā notika *motivācijas grupu vadītāju* un 2 mācību priekšmetu pasniedzēju no katras projektā iesaistītās skolas, *apmācība*. Pēc apmācības motivāc. grupu vadītāji izstrādāja grupu rīcības plānu (nodarbību tēmas, norises laiku pa mēnešiem).

Projekts tika uzsākts ar *kopīgu nometni*, kuras laikā bērni uzveda mūziklu, varēja nodarboties ar floristiku u.c. nodarbībām. Mācību gada sākumā tika uzsāktas *motivācijas grupu nodarbības*. Projekta rezultātā 6 Jelgavas pilsētas skolās izveidotas motivācijas grupas skolēniem, kas „krīt ārā” no pamatizglītības. Katrā grupā tika iesaistīti 12 skolēni vecumā no 12-16gadiem, kuru izvēle bija balstīta uz 3 kritērijiem:

- 1) sliktas sekmes;
- 2) saskarsmes problēmas;
- 3) mazturīga ģimene.

Pārsvārā motivācijas grupās bija bērni no nepilnām, maznodrošinātām ģimenēm. Motivācijas grupu nodarbībām skolās tika izveidotas speciālas telpas, kurām par projekta līdzekļiem tika iegādāts nepieciešamais aprīkojums (mēbeles, trauki u.c.).

Motivācijas grupās skolās notika *2 nodarbības mēnesī + katru mēnesi notika kādas iestādes, uzņēmuma apmeklējums* (piemēram, Jelgavas pilsētas domes, aģentūras „Kultūra”, lidostas apmeklējums), lai iepazītos ar šīs iestādes darba specifiku un gūtu priekšstatu par dažādām profesijām. Papildus tam bērni varēja nodarboties *kādā brīvā laika aktivitātē*. Sākotnēji jaunieši varēja izmēģināt spējas visos pulciņos (šaušana, jāšana, mūzikas nodarbības, floristika, volejbols, nodarbības ar datoriem), bet pēc tam bija jāizvēlas viens pulciņš. Vislielāko popularitāti izpelņījās jāšanas nodarbības, mūzika un floristika. Aktivitāšu norises vieta pārsvārā tika izvēlēta ārpus skolas un skolēnu ierastās vides.

Motivācijas grupu nodarbībās tika pārrunātas dažādas tēmas (saskarsmes jautājumi – puīšu un meiteņu attiecības, kā risināt konfliktus ar klases biedriem u.c.). Katrs bērns, sadarībā ar motivācijas grupas vadītāju izstrādāja savu *individuālo programmu* ar konkrētiem uzdevumiem, kas viņam jārisina. *Katram bērnam tika izstrādātas 3 individuālas programmas*: 1.progr.orientēta uz profesionālo orientāciju, 2.progr.vērsta uz sekmju uzlabošanu, 3.progr. uz saskarsmes uzlabošanu.

Gan motivācijas grupu, gan interešu grupu vadītāji rakstīja grupu darba plānus, novērtējumus. Katras motivācijas grupas vadītājs sekoja grupā iesaistīto bērnu sekmēm skolā, kavējumiem, runāja ar skolotājiem, vai ir uzlabojusies šī bērna uzvedība, saskarsme ar citiem skolēniem.

Mācību gada noslēgumā 5 dienas bērniem bija *vasaras prakse zemnieku saimniecībās*. Bērni varēja iepazīties ar veiksmīgākajām Jelgavas rajona zemnieku saimniecībām un lauku darbiem, kā arī iepazīties ar Zaļenieku arodividusskolas piedāvāto arodapmācību.

Projektā bija iesaistīti arī psihologi, kuri analizēja motivācijas grupu darbību un problēmas, konsultēja motivācijas grupu vadītājus. Projektā iesaistītajās skolās 1 reizi 2 mēnešos notika *pedagoģiskie konsiliji*, kuros piedalījās projekta koordinators no skolas administrācijas, priekšmetu skolotāji un motivācijas grupu vadītāji, lai kopīgi apspriestu projektā iesaistīto skolēnu problēmas un progresu.

Projekta novērtējums - projektā iesaistīto skolu pedagogi ir pozitīvi novērtējuši projekta devumu, jo ir uzlabojušās projektā iesaistīto bērnu sekmes, cēlusies pašapziņa, uzlabojušās skolēnu saskarsmes prasmes. Pozitīvas atsauksmes par projektu saņemtas arī no bērnu vecākiem. Projektā iesaistītie speciālisti atzīmē, ka ļoti būtiski ir attīstījusies bērnu prasme kontaktēties ar nepazīstamiem cilvēkiem un uzstāties auditorijas priekšā. Jaunieši, kas līdz šim ir bijuši izstumto lomā ir ieguvuši draugus un mainījuši statusu vienaudžu vidū.

Projektā gūtās atziņas - projektā iesaistītie speciālisti uzskata, ka pats svarīgākais jebkuru spēju attīstīšanā ir atrast individuālu pieeju bērnam, stimulējot izpildīt uzdevumus, kurus bērns spēj veikt konkrētā brīdī. Pašlaik skolās nepamatoti liels uzsvars tiek likts uz mācību programmu, un bieži vien arī skolotāji kļūst par tās ķīlniekiem. Tā rezultātā pieeja ir ļoti neelastīga un neiziet no bērna vajadzībām un progresa, bet rodas absurda situācija – „bērns –skolai”, nevis „skola-bērnam”.

Ko nākamreiz, realizējot projektu, darītu citādi, Izglītības pārvaldes vadītāja G.Auza minēja, ka projektā ticis iesaistīts pārlietu liels skolu skaits (6 skolas). Lai efektīvi strādātu ar skolām, projektā jāiesaista mazāks skolu skaits. Budžetā paredzētais atalgojums motivācijas grupu vadītājiem bija pārāk mazs, lai motivētu pedagogus uzņemties šo darbu un strādāt ar entuziasmu, taču darba noslodze motivācijas grupu vadītājiem bija pietiekoši liela. Lai projekts sniegtu atdevi, vajag motivētus un entuziasma pilnus motivācijas grupu vadītājus.

Savukārt, projekta koordinatore A.Škinča minēja, ka līdzšinējā projekta pieredze liecina, ka ar problemātiskiem skolēniem ir jāstrādā pēc iespējas ātrāk, no jaunāka vecuma (12 gadiem), jo strādājot ar 14-16 gadīgiem jauniešiem ir daudz grūtāk panākt izmaiņas viņu uzvedībā. Šī projekta pieredze liecina, ka nākamajā projektā lielāks uzsvars būtu jāliek uz darbu ar vecākiem. Šajā projektā vecāki varēja piedalīties vasaras nometņu pasākumā, projekta noslēguma pasākumā, vecāku sapulcēs, taču speciāli vecākiem organizētu nodarbību projektā nebija.

Kontakti:

Jelgavas Izglītības pārvalde (vadītāja Gunta Auza)
Svētes iela 22, Jelgava
t. 30 12 461

Projekta koordinatore Antra Škinča
Jelgavas Reģionālais Pieaugušo izglītības centrs
Svētes iela 33, t. 30 12154

Kocēnu pagastā (Valmieras rajonā) īstenotais projekts

Kocēnu pamatskola sadarbībā ar Kocēnu pagasta padomi un Paistu pamatskolu Igaunijā īstenoja ESF projektu „Es izvēlos profesiju”, kurš tika atbalstīts aktivitātes „Profesionālās orientācijas un konsultēšanas pasākumi izglītības iestādēs”.

Projekta mērķa grupa – skolas 1.-9.klases audzēkņi.

Projekta mērķis – palīdzēt skolēniem jau pamatskolā gūt pirmo ieskatu savā iespējamajā nākotnes profesijā, lai saprastu, ko izvēlēties. Projekta nolūks – radīt skolēniem izpratni par to, ka jau pamatskolā izdarītā izvēle ietekmē turpmāko profesionālo dzīvi.

Projekta aktivitātes – *sākumskolas bērnu vecāku aicināšana uz skolu, lai vecāki iepazīstinātu bērnus ar savu profesiju, vecāko klašu skolēniem bija iespēja vienu dienu apmeklēt dažādas darbavietas un pildot viņu prasmēm un spējām atbilstošus darbus, saprast, vai šī profesija viņiem ir piemērota. Skolēni pabijuši gaterī, policijā, pašvaldības iestādēs, pie zemes ierīkotājiem, autoservisā, veterinārajā klīnikā u.c. Skolēni uz pašu izvēlētajām darbavietām ņēma līdz skolotāju izveidotas anketas, kuras bija jāaizpilda par apmeklēto darbavietu un iepazītajām profesijām. Anketās bija tādi jautājumi kā, piemēram, kāda izglītība un rakstura īpašības nepieciešamas sekmīgai darba veikšanai, kādas ir profesijas negatīvās puses, kas šīs dienas laikā šķitis sevišķi saistošs un kas nav patīcis, vai es vēlētos nākotnē strādāt šo darbu. Skolas skolēni devušies mācību ekskursijās uz dažādiem uzņēmumiem (SIA „Lattelekom”, lidostu, muzejiem, televīziju u.c.), kuru laikā skolēniem bija iespēja iepazīties ar šo uzņēmumu darba specifiku.*

Nozīmīga projekta daļa bija arī *lekcija vecākiem*, kā viņi var palīdzēt saviem bērniem profesijas izvēlē. Viena no projektā iesaistītajām skolotājām saka: „*Ja vecāki pasaka: „Nemācies!” vai arī „Mācies, mācies, tāpat no tevis nekas neiznāks. Nekur tālāk tāpat netiksi”, bērns nesaņem svarīgu psiholoģisko atbalstu. Kā tā vardīte pasakā – je nekulies, nolaid ķepiņas, tad arī nogrimsi krējumā. Ja kulsies, ar garantiju vienmēr kaut kas būs, kaut ko sakulsi. Tieši tādu atbalstu vajadzētu no vecākiem, un liekas, ka lekcijā to viņiem izdevies pateikt.*” Vecākiem piedāvātās aktivitātes bija brīvprātīgas, kā vecāku sapulces.

Projekta aktivitātes skolēniem notika gan audzināšanas, gan mācību stundu laikā, kā arī projektu dienu laikā.

Projekta novērtējums - kopumā skolēni bija apmierināti ar projekta norisi. Skolēni atzīst, ka projekta gaitā bija iespēja izpētīt sevi, saprast un iepazīt savas stiprās un vājās puses, noteikt vēlmes un iespējas, psihologu vadībā veikt dažādus testus. Tā kā lielākā daļa projekta aktivitāšu norisinājās ārpus skolas sienām, skolēniem radās pirmā saskarsme ar reālo darba dzīvi un tās prasībām. Jaunāko klašu skolēni bija gandarīti par viņu vecāku līdzdalību projekta aktivitātēs.

Lūk, daži citāti no skolēnu aizpildītajām projekta novērtējuma anketām:

„Man ļoti patika iet uz pagastu tūpēc, ka varēja staigāt pa visiem kabinetiem un uzzināt par dažādām profesijām, piemēram, rīkstnieks, kasiera, direktore” (5.kl. skolnieks)

„Interesanti bija redzēt, kā ražo ugunsdzēsamos aparātus un citas noderīgas lietas.” (8.kl.skolnieks)

„Atcerējos, kā pati biju maza un gāju bērnudārzā, bet tagad iejutos audzinātājas lomā” (9.kl.skolniece)

„Sapratu, cik svarīga ir savas profesijas izvēle” (8.kl. skolnieks)

Arī skolotāji projektu vērtē pozitīvi. Skolotāji atzīst, ka projekta ietvaros bija iespēja tuvāk iepazīt audzināmo klašu skolēnus, noskaidrot viņu vēlmes, intereses, skolēniem bija iespēja pabūt konkrētās darba vietās, noskaidrot sevi interesējošos jautājumus, gan sarunājoties, gan praktiski darbojoties.

Projektā gūtās atziņas

Iespējai praktiski iepazīt reālo darba vietu, darba vidi ir daudz lielāk nozīme nekā skolotāja stāstītajam. Projekta vadītāja Daiga Ramate saka: „Viena lieta ir, ka skolotājs stāsta, rāda, ka ir tādi ceļi, šādas iespējas. Pavisam cita – ka vari iziet ārpus skolas sienām un paskatīties, kā tas reāli izskatās darbībā...Ko nozīmē darbs muzejā? Ko nozīmē strādāt televīzijā? Ja bērni mācību ekskursijā saskata jēgu, tad arī sarunas pēc tam veidojas daudz interesantākas un saturīgākas.”

Projekta vadītāja uzskata, ka viens no projekta ieguvumiem ir tas, ka bērni redz – skola nav no dzīves atrauta iestāde vai zudis dzīves laiks. Lai strādātu sev tīkamu darbu, ir nepieciešams daudz mācīties un apgūt.

Kontakti:

Kocēnu pamatskola (projekta vadītāja Daiga Ramate)
Valmieras rajons, Kocēnu pagasts
t.42 20 351

9. Secinājumi

Balstoties uz interviju, fokusa grupu, anketēšanas un statistikas analīzes rezultātiem, mēs esam apkopējuši svarīgākos secinājumus par galvenajiem cēloņiem, kādēļ daļa no jauniešiem neiegūst pamatizglītību. Šos cēloņus var iedalīt iekšējos (piemēram, jauniešu grūtības mācībās, interešu trūkums, mērķu un motivācijas trūkums, saskarsmes prasmju trūkums) un ārējos cēloņos (piemēram, izglītības devalvācija sabiedrībā, vecāki pasīvi iesaistās bērnu izglītošanas procesā, skolās trūkst psihologu, sociālo pedagogu, modernas infrastruktūras, pedagogiem trūkst zināšanu par darbu ar riska jauniešiem, trūkst daudzveidīgu brīvā laika pavadīšanas iespēju). Šī pētījuma ietvaros mēs nevaram tieši ietekmēt jauniešu iekšējo motivāciju, tādēļ mēs meklējam veidus un risinājumus kā institūcijas un sabiedrība varētu uzlabot riska jauniešu situāciju.

Laika periodā no 2002./ 2003. m.g. līdz 2004./2005.m.g no pamatskolu beigušo jauniešu kopskaita Gulbenes rajonā vidēji 7,5% to beidza ar liecību, tātad bija bez pamatizglītības. **Lielākā daļa šo pamatizglītību neieguvušo jauniešu (58% no respondentiem) mācības neturpina un pamatizglītību neiegūst.** Ņemot vērā, ka vecāku izglītības līmenim ir noteicoša nozīme bērnu motivācijā iegūt izglītību¹², var prognozēt, ka šie jaunieši, dibinot ģimenes un audzinot bērnus, turpinās šo rīcības modeli, un viņu bērniem būs augstāks risks neiegūt pamatizglītību.

Problēmas mācību programmas apgūvē skolēniem novērojamas jau ar 6.klasi, turklāt **katrā klasē vidēji 3-5 jaunieši ir uz nesekmības robežas.** Zēniem kopumā grūtības mācību vielas apgūvē sākas ievērojami ātrāk nekā meitenēm, un tās ir saistītas ar nespēju sekot mācību vielai, bet meitenes sāk neapmeklēt skolu personisku motīvu vadītas, bet sliktās sekmes rodas skolas neapmeklēšanas dēļ. Mērķtiecīgus pasākumus darbā ar riska jauniešiem nepieciešams sākt jau no 5. – 6. klases, kad parādās problēmas mācību vielas apgūvē, veltot pastiprinātu uzmanību zēniem.

Skolā, kur galvenais ir mācību process un sekmes, skolēniem, kuru sekmes ir sliktas, **piederības sajūta skolai veidojas grūtāk vai neveidojas nemaz.** Gulbenes rajona pamatizglītību neieguvušie jaunieši piederību skolai un klasei neizjūt, jo vairāk kā puse (55%) pamatizglītību neieguvušo jauniešu dažādos skolas rīkotajos pasākumos kā klases vakaros, ekskursijās, svētku pasākumos *gandrīz nekad* vai *nekad* nav piedalījušies. Tālāk šo atsvešinātību iespējams attiecināt uz piederību sabiedrībai, kuras vidū viņi dzīvo. Turklāt pedagogi riska jauniešu atsvešinātības augsto līmeni nav identificējuši un pietiekami novērtējuši. Lai situāciju uzlabotu, būtu svarīgi, lai skolās strādātu un būtu pieejams psihologs vai sociālais pedagogs, kurš paralēli priekšmetu skolotājiem un klases audzinātājam strādātu ar riska jauniešu psiholoģijas,

¹² Ziņojuma „Izglītības reforma Latvijas sabiedrības integrācijai un labklājībai. Pārskats par izglītību 2003/2004. gadā” sadaļa „Pamatizglītības iegūšanas iespējas bērniem ārpus izglītības sistēmas”, A.Vilciņa, G.Kurlovičs, S.Vīksna, I.MUrašovska, 51.-61.lpp. Providus,2004

motivācijas un sociālajām problēmām. Šobrīd 93% no aptaujātajiem jauniešiem „nav pamanījuši” tādu institūciju pārstāvju kā sociālais pedagogs, sociālais darbinieks vai bāriņtiesas darbinieks līdzdalību viņu problēmu risināšanā, kas visticamāk liecina, ka šīs institūcijas nav bijušas iesaistītas darbā ar konkrētajiem jauniešiem. Daļēji šis fakts ir izskaidrojams ar to, ka Gulbenes pilsētā ir tikai viens sociālais pedagogs, tādējādi ir tikai viens sociālais pedagogs uz vairāk kā 1500-2000 skolēniem, kas lielās noslodzes dēļ liedz sociālajam pedagogam pilnvērtīgi strādāt ar riska skolēniem un to ģimenēm. Lai gan vairākās Gulbenes pilsētas un rajona skolās ir psihologi un Gulbenē darbojas Pedagoģiski psiholoģiskās palīdzības centrs, tikai 5% no aptaujātajiem pamatizglītību neieguvušajiem jauniešiem skolas laikā ir griezušies pie psihologa, kas liecina, ka skolu psihologiem ir aktīvāk jāstrādā ar riska skolēniem un pašiem jāpiedāvā sava palīdzība skolēniem.

Zēniem un meitenēm tika konstatētas izteiktas atšķirības dzīves prioritātēs, sadzīves aktivitātēs, kā arī pozīcijā darba tirgū. Lielākā daļa pamatizglītību neieguvušo ir tieši zēni (73%); viņi arī visbiežāk mācības neturpina. Tas varētu būt izskaidrojams ar faktu, ka zēni ir salīdzinoši biežāk pārstāvēti darba tirgū nekā šīs pašas mērķa grupas jaunietes. Arī ienākuma līmenis zēniem ir krietni augstāks nekā meitenēm – tas **samazina viņu motivāciju ieguldīt papildus pūles izglītības iegūšanā**. Savukārt meitenes ir vieglāk motivēt mācībām – uz aptaujas brīdi mācības bija atsākušas vai turpināja 50% meiteņu.

Pēc aptaujāto pedagogu vērtējuma riska jauniešiem piemīt virkne pozitīvu īpašību kā **sirsnība, atsaucība, enerģiskums, izteikta orientācija uz aktīvu darbību, vēlme būt uzmanības centrā un draudzēties**. Šīs īpašības būtu izmantojamas, lai riska jauniešus ievirzītu sociāli akceptējamās uzvedības gultnē, lai veiksmīgāk iesaistītu jauniešus klases un skolas darbā, jo saskarsmes problēmas jeb konflikti ar skolotājiem un klases biedriem arī viens no faktoriem, kas rada nevēlēšanos iet uz skolu (4. un 5. nodaļa). Viens no veidiem būtu aktīvu, sportisku, uz līdzdalību balstītu pasākumu organizēšana, kur šie jaunieši varētu izmantot un parādīt savas pozitīvās īpašības, piemēram, kopīgas vasaras „piedzīvojumu” nometnes ar vecākiem un cilvēkiem, kas jauniešus varētu iedvesmot ar savu personisko piemēru.

Jauniešu aptaujas dati liecina, ka draugu viedoklim ir ievērojami lielāka ietekme uz jauniešu rīcību nekā vecākiem. Lai jauniešiem bez pamatizglītības veidotos pozitīvi kontakti ar vienaudžiem, kas iespējams varētu viņus perspektīvā motivēt uz pozitīvām pārmaiņām dzīvē (izglītības turpināšana, aroda apgūšana u.c.), jauniešu centram „Bāze” un jauniešu klubam „Dēms” ir jācenšas iesaistīt savās aktivitātēs (talkās, jauniešu atpūtas pasākumos, foto konkursos u.c.) arī tos jauniešus, kam ir problēmas skolā un kas skolu vairs neapmeklē.

Aptaujātie bijušie pamatskolas audzēkņi savā dzīvē un ģimenē nav pārliecinājušies par izglītības praktisko nozīmi un vērtību. Izglītības iegūšana vairāk tiek uztverta kā formāla nepieciešamība, savukārt panākumu gūšana tiek saistīta ar *labu darbu*, bet **labs darbs netiek saistīts ar nepieciešamību pēc atbilstošas izglītības**. Jauniešu

zemā motivācija mācīties ir saistīta arī ar zemo izglītības prestižu valstī, izglītības kā vērtības devalvāciju, kas novērojams tuvākajā sociālajā vidē, kur dzīves līmenis un materiālā nodrošinātība nav atkarīga no izglītības. Jauniešu attieksmi un motivāciju būtu iespējams ietekmēt demonstrējot „piemērus no dzīves”, un iespējami agri mudinot jaunieši plānot savu izglītības un karjeras attīstību. Tomēr šajā gadījumā svarīga ir personiska pieeja un pašu pieaugušo motivācija, jo jaunieši ļoti jūtīgi uztver patiesas intereses trūkumu no pieaugušo (pedagogu, vecāku, u.c.) puses (7.nodaļa). Kā pozitīvo piemēru šajā jomā var minēt Kocēnu pagasta skolas īstenoto projektu „Es izvēlos profesiju” (skat. 8.nodaļu).

Novērtējot jauniešu bez pamatizglītības nodarbinātības un dzīves līmeni, tas ir zems, taču viņi paši ir apmierināti ar dzīvi un ļoti optimistiski saskata savas turpmākās dzīves perspektīvas. Tā kā netiek konstatēta neapmierinātība ar esošo situāciju, jauniešiem nav motivācijas kādām sociālām vai ekonomiskām pārmaiņām, tādēļ šī jauniešu grupa ir īpaši grūti ietekmējama. Gandrīz puse 48% pedagogu minējuši, ka jauniešu motivācijas trūkums visvairāk apgrūtina viņu darbu ar šiem jauniešiem. Tas netieši liecina, ka **pedagogiem trūkst zināšanas kā strādāt ar šo auditoriju**, ko apstiprina 95% respondentu izteiktais vērtējums, ka viņiem/ām būtu nepieciešamas papildus apmācības un izglītība darbā ar riska jauniešiem. Noderētu praktiski apmācību semināri un pieredzes apmaiņa ar citās skolās vai pašvaldībās īstenotajiem projektiem, turklāt rajona skolu pedagogiem nepieciešamība pēc papildus zināšanām un informācija ir aktuālāka nekā pilsētas skolu pedagogiem.

Vecākiem, tāpat kā pedagogiem trūkst zināšanu un prasmju, kā pārliecināt un ietekmēt pusaudža uzvedību un vērtības. Tas, nevis noslogotība darbā vai intereses trūkums, ir iemesls vecāku it kā inertajai pozīcijai attiecībā uz bērna sekmēm skolā. Kopējo situāciju pasliktina apstākļi, ka jauniešu un vecāku savstarpējā komunikācija ir fragmentāra tieši vājo saskarsmes un dialoga veidošanas iemaņu dēļ. Visizplatītākā **stratēģija ir nevis problēmas risināšana, bet gan bēgšana no tās**. Tā kā ģimenei ir izšķiroša nozīme pamatvērtību un uzvedības modeļu ieaudzīnāšanā¹³, liela nozīme ir divpusējai – skolas un vecāku/ģimenes – sadarbībai. Tādēļ līdztekus pedagogu izglītošanai būtu nepieciešams attīstīt darbu ar vecākiem, meklējot piemērotus risinājumus. Tā kā Gulbenē darbojas Pedagoģiski psiholoģiskās palīdzības centrs, kurās strādā profesionāli un kvalificēti psihologi, iespējams šī centra speciālisti varētu piedāvāt konsultācijas arī vecākiem, kuru bērniem ir problēmas skolās (nesekmība, bieži skolas kavējumi, zema motivācija mācīties). Kā pozitīvs piemērs dialoga rašanā ar vecākiem un vecāku iesaistīšanā kopīgās aktivitātēs ar riska jauniešiem ir minams Tukumā realizējams projekts „Solī pa solim” (skat. 8. nodaļu „Labās prakses piemēri citās Latvijas pašvaldībās”).

Salīdzinot jauniešu ar nepabeigtu pamatizglītību Gulbenē un vispārējos Latvijas jauniešu alkohola, tabakas un narkotiku lietošanas paradumus, jāsecina, ka tendence

¹³ Ģimenes kā viens no galvenajiem faktoriem, kas ietekmē skolēnu sekmes un panākumus skolā, konstatēts Providus pētījumā „Izglītības reformas Latvijas sabiedrības integrācijai un labklājībai. Pārskats par izglītību 2003./2004.gadā

veselībai kaitīgo ieradumu izplatībā ir līdzīga, proti, smēķēšana visu jauniešu vidū ir plašāk izplatīta nekā alkohola un narkotiku lietošana. Tomēr **pamatizglītību neieguvušie jaunieši regulāri smēķē un lieto alkoholu ievērojami biežāk nekā vidēji to dara citi jaunieši** Latvijā. Tā kā tika novērota šī pēdējā likumsakarība, var pieņemt, ka situācija attiecībā uz alkohola lietošanu un smēķēšanu izmainītos, ja jauniešiem rastos motivācija, mērķi un intereses.

Jaunieši bez pamatizglītības ir sociālās atstumtības riska zonā, jo viņiem trūkst informācijas par dažādām iespējām – saņemt sociālo palīdzību, iegūt papildus izglītību, iegūt finansējumu mācībām citiem svarīgiem jautājumiem. Pēc ekspertu domām, liela daļa no jauniešu aizspriedumiem un stereotipiskiem pieņēmumiem veidojas tieši informācijas trūkuma dēļ, un stereotipi ir balstīti uz viedokli, ka **prasīt un saņemt palīdzību ir necienīgi**. Lai gan teorētiski ir pieejama visa veida informācija, tomēr praktiski jaunieši ir pasīvi tās iegūšanā, tādēļ visbiežāk tā nemaz nenonāk līdz pašiem jauniešiem.

Institūcijas

Atšķiras skolu un Izglītības pārvaldes rīcībā esošie dati par pamatizglītību neieguvušajiem jauniešiem – **pēc Izglītības pārvaldes datiem šādu jauniešu ir par 24% vairāk nekā to parādīja skolu sniegtā informācija** pētījuma ietvaros. Iespējams, ka skolas nevēlas publiskot informāciju par jauniešiem, kas neiegūst pamatizglītību, lai tādā veidā nemazinātu „savu prestižu”, ko netieši apstiprināja arī intervijas laikā paustā atziņa. Prestiža un klases skolēnu skaita saglabāšana motivē atsevišķus pedagogus „pavilkt atzīmes uz augšu”, lai izglītojamais netiktu nosūtīts uz koriģējošo klasi. Kopumā tas nekalpo jaunieša interesēs, jo pieaugot mācību vielas sarežģītībai viņš/a vairs nespēs apgūt mācību vielu un turpināt izglītību. Tādēļ nepieciešams uzlabot pedagoģisko darbu, klases ietvaros vairāk individuāli strādājot ar šādiem riska jauniešiem (kuru atzīmes vienā vai vairākos priekšmetos ir tuvu nesekmībai), lai neradītu papildus stresu izglītojamajam, pedagogiem un vecākiem.

Lai gan Izglītības likums nosaka, ka pamatizglītības iegūšana līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai ir obligāta, un saskaņā ar „Likumu par pašvaldībām” pašvaldība ir atbildīga par to, lai viņu teritorijā dzīvojošie bērni apmeklētu skolu, Gulbenes pilsētas ekspertu sniegtā informācija liecina, ka jaunieši, kas nav ieguvuši pamatizglītību un vairs neskaitās skolu sarakstos, pašvaldību darbinieku (sociālā pedagoga, sociālo darbinieku u.c.) uzmanības lokā vairs nav. Daļa jauniešu tā arī **netiek mudināti turpināt mācības un iegūt pamatizglītību**. Kā iespējams risinājums šajā gadījumā varētu būt sociālo pedagogu skaita palielināšana pašvaldībā, lai sociālie pedagogi varētu strādāt ne tikai ar tā sauktajiem riska skolēniem, kuriem draud „atbiršana” no skolas, bet arī ar tiem jauniešiem, kas jau atrodas ārpus izglītības sistēmas, bet pamatizglītību tā arī nav ieguvuši.

Ekspertu sniegtā informācija liecina, ka pēdējo 5 gadu laikā Gulbenes rajonā katru gadu ir atnākuši 2-3 jaunie skolotāji, pēdējo gadu laikā neviens. Pedagogu trūkums

perspektīvā novedīs pie tā, ka būs vēl grūtāk veltīt individuālu uzmanību riska skolēniem, **jauno pedagogu trūkums liegs attīstīt jaunas pedagoģiskas pieejas un inovatīvus risinājumus** darbā ar riska skolēniem, jo pēc ekspertu vērtējuma, pedagogiem ar lielu darba stāžu bieži vien ir grūtāk pieņemt jaunas pedagoģiskās atziņas un pieejas nekā gados jaunākiem kolēģiem. Tādēļ pašvaldībai ir nepieciešams domāt par risinājumiem, lai piesaistītu skolām jaunus pedagogus.

Dati liecina, ka reģistrēto jauniešu bezdarbnieku bez pamatizglītības skaitam pēdējo piecu gadu laikā valstī ir tendence samazināties. Tā, 2000.gadā NVA bija reģistrēti 818 šādi bezdarbnieki, 2006.gadā – tikai 361. Turpretī Gulbenes rajonā NVA dati par reģistrētajiem jauniešiem bezdarbniekiem bez pamatizglītības liecina, ka šādu jauniešu skaitam pēdējo gadu laikā ir tendence pieaugt, lai gan oficiāli reģistrēto bezdarbnieku skaits šajā grupā tāpat ir salīdzinoši neliels, kas iespējams neattaino reālo situāciju. Tā piemēram, šī projekta ietvaros veiktās jauniešu aptaujas dati liecināja, ka 58% aptaujāto jauniešu nekur nestrādāja un nemācījās. No aptaujātajiem 100 jauniešiem tikai 18 atbildēja, ka ir bijuši kādreiz reģistrējušies kā bezdarbnieki NVA. Tas liecina, ka jauniešiem **ir zema interese reģistrēties NVA kā bezdarbniekiem un esošā statistika neatpoguļo patieso situāciju**. Iespējamie iemesli – darba pieredzes un stāža trūkums, kas liedz iespēju saņemt bezdarbnieka pabalstu, mazas iespējas jauniešiem bez pamatizglītības iesaistīties NVA piedāvātajos aktīvās nodarbinātības pasākumos (profesionālās apmācības kursus u.c.).

10. Rekomendācijas

Balstoties uz pētījumā iegūto informācijas analīzi un secinājumiem, izstrādātās rekomendācijas ir vērstas uz konstatēto problēmu iespējamiem risinājuma veidiem, piemēram, kā pašvaldība un tās institūcijas, izglītības pārvalde un skolas varētu veiksmīgāk strādāt ar riska jauniešiem, lai perspektīvā samazinātu pamatizglītību neieguvušo skaitu, kā arī veicinātu esošo pamatizglītību neieguvušo jauniešu integrāciju gan izglītības sistēmā, gan darba tirgū. Piedāvātās rekomendācijas vērstas uz divām mērķa grupām – riska skolēniem, kuri vēl apmeklē skolu un jauniešiem, kuri jau ir ārpus izglītības sistēmas.

Riska skolēni (<i>skolēni, kuri neapmeklē stundas, ir nesekmīgi vairākos mācību priekšmetos, un kuriem ir risks neiegūt pamatizglītību</i>)			
Nr.	Identificētā problēma	Rekomendācijas	Adresāts
1.	Skolām trūkst kapacitātes darbā ar riska skolēniem		
1.1.	Darbs ar riska skolēniem bieži vien ir novēlots, kad problēmas mācībās un skolas neapmeklēšana jau ir ielaista	Nepieciešams veikt agrīnu profilaktisko darbu ar riska skolēniem - mērķtiecīgus pasākumus ar šiem skolēniem nepieciešams sākt jau no 5. – 6. klases, kad parādās problēmas mācību vielas apgūvē, veltot pastiprinātu uzmanību zēniem	Gulbenes rajona vispārizglītojošās skolas
1.2.	Skolās ir nepietiekošs individuālais darbs ar riska skolēniem	Izvirzīt atzinībai un apbalvošanai tos rajona pedagogus, kas pastiprināti strādā ar riska skolēniem	Gulbenes rajona Izglītības pārvalde
1.3.	Pedagogiem trūkst zināšanu, kā strādāt ar riska skolēniem	§ Organizēt praktiskus apmācību seminārus un pieredzes apmaiņu ar citās skolās vai pašvaldībās īstenotajiem projektiem, apmācībā vairāk iesaistot tieši rajona skolu	Gulbenes rajona Izglītības pārvalde

		<p>pedagogus.</p> <p>§ Apmācībās darbam ar riska skolēniem (jauniešiem) iesaistīt arī citu jomu profesionāļus, kuri savā darbā saskaras ar šo grupu (sociālos darbiniekus, jaunatnes lietu koordinātorus u.c.)</p>	
1.4.	Skolās trūkst jauno pedagogu, kas perspektīvā novedīs pie tā, ka būs vēl grūtāk veltīt individuālu uzmanību riska skolēniem, kā arī attīstīt jaunas pedagoģiskās pieejas un metodes, kam atsaucīgāki ir tieši jaunie pedagogi	Ir nepieciešams iepazīties ar citu Latvijas pašvaldību pieredzi jauno pedagogu piesaistīšanā, lai izstrādātu risinājumus jauno pedagogu piesaistīšanai (dzīvokļu, bērnudārza nodrošināšana, papildus piemaksas jaunajiem pedagogiem, ja tiek noslēgts līgums par vismaz 3-5 gadu nostrādāšanu pašvaldības skolā u.c. risinājumi)	Gulbenes pilsētas un rajona pašvaldības
1.5.	Skolās pietrūkst sociālo pedagogu, kas paralēli priekšmetu skolotājiem un klases audzinātājam strādātu ar riska jauniešu motivācijas un sociālajām problēmām.	Nepieciešams palielināt sociālo pedagogu skaitu Gulbenes pilsētas un rajona skolām, lai lielajās skolās strādātu 1 sociālais pedagogs, mazajās skolās – 1 sociālais pedagogs uz 2 skolām.	Gulbenes pilsētas un rajona pašvaldības
1.6.	Nepietiekošs ir skolu psihologu darbs ar riska skolēniem	Skolu psihologiem ir aktīvāk jāstrādā ar riska skolēniem un uzzinot par šiem skolēniem no klašu audzinātājiem, pašiem ir jāpiedāvā sava palīdzība šai mērķa grupai	Gulbenes rajona skolu psihologi, Gulbenes Pedagoģiski psiholoģiskās palīdzības centrs
1.7.	Viens no zemas skolēnu motivācijas un intereses trūkuma par mācībām	§ Pedagogiem nepieciešams dažādot mācību	Gulbenes rajona vispārīgglītojošās skolas

	cēloņiem ir mācību vielas neinteresantums ¹⁴	<p>vielas pasniegšanas metodes, izmantojot interaktīvas metodes un paplašinot skolas vidi (piemēram, atsevišķas mācību stundas organizējot ārpus skolas telpām).</p> <p>§ Izvirzīt atzinībai un apbalvošanai tos rajona pedagogus, kas mācību darbā aktīvi izmanto interaktīvas un radošas mācību metodes.</p> <p>§ Skolotāju tālākizglītības kursu ietvaros veicināt pieredzes apmaiņu Gulbenes rajona, kā arī citu rajonu pedagogu starpā jaunu un interaktīvu mācību metožu pielietošanā.</p>	Gulbenes rajona Izglītības pārvalde
1.8.	Skolēni nesaskata izglītības praktisko nozīmi un vērtību, izglītība tiek uztverta kā formāla nepieciešamība.	Jauniešiem nepieciešams demonstrēt pozitīvos “piemērus no dzīves” un skolās veicināt dažādus karjeras izvēles un plānošanas pasākumus. Kā “labās prakses piemērs” šajā jomā ir minams Kocēnu pagastskolas realizētais projekts “Es izvēlos profesiju” (ziņojuma 8.nodaļa)	Gulbenes rajona vispārizglītojošās skolas, PKIVA reģionālā filiāle un NVA

¹⁴ Šo faktoru kā nozīmīgāko minēja pētījuma prezentācijas pasākuma dalībnieki (Gulbenes rajona jaunieši, kā arī daļa speciālistu).

1.9.	Lielākā daļa pamatizglītību neieguvušo Gulbenes rajona jauniešu skolas laikā dažādos skolas pasākumos (sarīkojumos, ekskursijās u.c.) gandrīz nekad vai nekad nav piedalījušies. Šis fakts liecina, ka skolēniem, kuru sekmes ir sliktas, piederības sajūta skolai veidojas grūtāk vai neveidojas nemaz.	Pēc aptaujāto pedagogu vērtējuma riska skolēniem piemīt virkne pozitīvu īpašību (enerģiskums, sirsnība, atsaucība, izteikta orientācija uz aktīvu darbību, viņi ir radoši u.c.), kuras iespējams izmantot, piedāvājot jauniešiem iesaistīties aktīvos, sportiskos un uz līdzdalību balstītos pasākumos, piemēram, organizējot kopīgas vasaras „piedzīvojumu” nometnes ar citiem vienaudžiem, vecākiem un cilvēkiem, kas jauniešus varētu iedvesmot ar savu personisko piemēru	Gulbenes rajona vispārizglītojošās skolas, Jauniešu centrs “Bāze”, jauniešu klubs “Dēms”
2.	Riska skolēni maz iesaistās Gulbenes rajona pašvaldībā esošajās jauniešu organizāciju un centru aktivitātēs.	Jauniešu centriem un organizācijām ir jācenšas iesaistīt savās aktivitātēs (talkās, jauniešu atpūtas pasākumos, foto konkursos u.c.) arī tos jauniešus, kam ir problēmas skolā un kas skolu vairs neapmeklē.	Jauniešu centrs “Bāze”, jauniešu klubs “Dēms”
3.	Riska skolēnu vecākiem trūkst zināšanu un prasmju, kā pārliecināt un ietekmēt pusaudžu uzvedību un vērtības, tādēļ izplatītākā vecāku rīcības stratēģija ir izvairīšanās no problēmu risināšanas	<p>§ Nepieciešams piedāvāt konsultācijas vecākiem, kuru bērniem ir problēmas skolā (nesekmība, bieži skolas kavējumi, zema motivācija mācīties).</p> <p>§ Nepieciešams attīstīt skolas un vecāku dialogu un sadarbību.</p>	Gulbenes Pedagoģiski psiholoģiskās palīdzības centrs, Gulbenes rajona skolu psihologi

<p>Jaunieši bez pamatizglītības (jaunieši, kuri skolu beiguši ar liecību, no skolas atskaitīti, neiegūstot pamatizglītību) ārpus izglītības sistēmas</p>			
4.	Lielākā daļa pamatizglītību neieguvušo Gulbenes rajona jauniešu mācības neturpina un pamatizglītību neiegūst.		
4.1.	Jaunieši, kas nav ieguvuši pamatizglītību un vairs neskaitās skolu sarakstos, pašvaldību darbinieku (sociālā pedagoga, sociālo darbinieku u.c.) uzmanības lokā vairs nav, tādējādi tie netiek mudināti turpināt mācības un iegūt pamatizglītību	Nepieciešams palielināt sociālo pedagogu skaitu Gulbenes rajona pašvaldībā, lai šie speciālisti varētu strādāt arī ar šiem jauniešiem, kas atrodas ārpus izglītības sistēmas.	Gulbenes pilsētas un rajona pašvaldības
4.2.	Jauniešiem pietrūkst informācijas par dažādām iespējām, tajā skaitā, par iespējām iegūt papildus izglītību	Rajonā esošajām izglītības iestādēm, kurās var iegūt pamatizglītību jaunieši, kuri skolu beiguši ar liecību, nepieciešams aktīvāk informēt par piedāvātajām izglītības iespējām, izmantojot Izglītības pārvaldes un skolu rīcībā esošo pamatizglītību neieguvušo jauniešu kontaktus, nosūtot personīgi adresētu informāciju pa pastu.	Gulbenes rajonā esošās izglītības iestādes (izlīdzinošās izglītības programmas piedāv., profes.izglītības iestādes, vakarskola), kurās var iegūt pamatizglītību jaunieši, kuri skolu beiguši ar liecību.
4.3.	Jauniešiem bez pamatizglītības trūkst atbalsta pakalpojumu, kas mazinātu viņu sociālās atstumtības risku un motivētu tos turpināt izglītību, apgūt arodu.	Nepieciešams veidot atbalsta pakalpojumus riska jauniešiem, izmantojot Gulbenes pilsētā un rajonā jau esošās iespējas (jauniešu centri, brīvā laika aktivitātes, piedāvātās atbalsta programmas sociālajā dienestā administratīvi tiesātiem jauniešiem u.c.), piemērojot piedāvātās aktivitātes riska jauniešu specifikai un īpaši uzrunājot un aicinot šo sabiedrības grupu aktīvāk iesaistīties un izmantot piedāvātās iespējas, kā arī veidojot jaunus atbalsta	Gulbenes pilsētas un rajona pašvaldības, jauniešu centrs “Bāze”, jauniešu klubs “Dēms”, Gulbenes pilsētas sociālās palīdzības dienests

		<p>pakalpojumus (piem, motivācijas programmas jauniešiem bez pamatizglītības), izmantojot ES struktūrfondu piedāvātās iespējas.</p> <p>Kā “labās prakses piemērs” motivācijas programmu veidošanā riska jauniešiem ir minams Tukumā realizējamais projekts „Soli pa solim” (skat. 8. nodaļu).</p>	
5.	<p>Jauniešiem bez pamatizglītības pietrūkst informācijas par iespējam saņemt sociālo palīdzību, iegūt finansējumu mācībām u.c.</p>	<p>Nepieciešams plašāk informēt jauniešus par pieejamo palīdzību un pakalpojumiem jauniešiem saprotamā valodā, nodrošinot informatīvo materiālu pieejamību vietās, kur uzturas jaunieši.</p>	<p>Sociālās palīdzības dienesti, NVA, PKIVA reģionālās filiāles, jauniešu centri</p>
6.	<p>Jauniešiem bez pamatizglītības ir zema interese reģistrēties NVA kā bezdarbniekiem. Reģistrēto jauniešu bezdarbnieku bez pamatizglītības skaits neatspoguļo reālo šādu jauniešu skaitu Gulbenes rajonā.</p>	<p>NVA nepieciešams plašāk informēt jauniešus par piedāvātajiem pakalpojumiem jauniešiem saprotamā valodā, kā arī paplašināt bezdarbniekiem bez pamatizglītības pieejamo aktīvās nodarbinātības pakalpojumu klāstu.</p>	<p>NVA reģionālā filiāle</p>
7.	<p>Aptaujāto jauniešu bez pamatizglītības augstais apmierinātības rādītājs ar dzīvi mazina šo jauniešu motivāciju mainīt savu dzīvi, līdz ar to iegūt izglītību, apgūt arodu</p>	<p>Nepieciešams paplašināt jauniešu redzesloku, informējot un iepazīstinot viņus ar dažādām iespējām dzīvē (piem, iesaistot Youth programmas ietvaros piedāvātajā brīvprātīgo darba apmaiņas programmā, neformālās izglītības aktivitātēs, piedāvājot piedalīties izglītojošās ekskursijās u.c.)</p>	<p>Jauniešu centrs “Bāze”, jauniešu klubs “Dēms”</p>

8.	Pamatizglītību neieguvušie jaunieši regulāri smēķē un lieto alkoholu ievērojami biežāk nekā vidēji to dara citi jaunieši Latvijā.	Jauniešiem nepieciešams piedāvāt pozitīvas alternatīvas atkarību izraisošo vielu vietā, piemēram, brīvā laika aktivitātes. Rajonā esošajos atkarības profilakses pasākumos jāiekļauj arī šī mērķa grupa.	Jauniešu centrs “Bāze”, jauniešu klubs “Dēms”, Gulbenes rajona pašvaldības
----	---	--	--

Izmantotās literatūras saraksts

1. *Latvijas jaunatnes socioloģiskais portrets*, LU FSI, Rīga, 1999, 138.lpp
2. Baltic Institute of Social Sciences *Mazizglītoto mazākumtautību jauniešu integrācija darba tirgū*, Rīga, 2006
3. Providus *Pamatizglītību nepabeigušie skolēni. Skolu nepabeigušie un tā sekas: nenodrošinātie, neapmierinātie, nozudušie*, Rīga, 2006
4. Pētījuma pārskats *Jauniešu identitātes veidošanās un līdzdalība 2005*, LU FSI, 54.lpp
5. A.Vilciņa, G. Kurlovičs, S. Vīksna, I. Muraškovska *Ziņojums „Izglītības reformas Latvijas sabiedrības integrācijai un labklājībai. Pārskats par izglītību 2003/2004.gadā”*, Providus, 2004, 51.-61.lpp
6. „*Jauniešu – bezdarbnieku, kuri nav pabeiguši pamatizglītības apguvi vai ieguvuši tikai pamatizglītību, aptaujā iegūto datu analīze*”, NVA, 2003
7. „*Pārskats par pamatizglītības pedagoģiskās korekcijas (izlīdzinošās izglītības programmas 9.klasei) izglītības programmu īstenošanu 2005./2006.mācību gadā*” IZM, 2007
8. Narkoloģijas Valsts Aģentūra „*Eiropas skolu aptaujas par alkoholu un citam narkotiskajam vielām rezultātu analīze*”, 2003, 18.lpp
9. „*Reģionālie pētījumi par bezdarbnieku sociālpsiholoģisko portretu*”, ESF Nacionālās programma „Darba tirgus pētījumi” 2005., 2006.
10. NVA Stratēģiskās plānošanas un analīzes departamenta dati
11. Latvijas nacionālā Lisabonas programma 2005. - 2008. gadam, LR EM Programma ar pielikumiem
12. <http://www.politika.lv/> Arhīvs/Projektu ideju fabrika , skatīts 2007.g. janvārī

Pielikumi

Pielikums 1

Jauniešu aptaujas rezultātu tabulas

1. Kas visprecīzāk raksturo Jūsu patreizējo statusu darba tirgū? Jūs esat...

	%
1. Nodarbināts, ir patstāvīgs algots darbs	40
2. Nodarbināts, strādājot algotus gadījuma darbus	2
3. Pašnodarbinātais	-
4. Darba devējs/ uzņēmējs	-
5. Bezdarbnieks	6
6. Darba meklētājs	6
7. Skolnieks, students	39
8. Mājsaimniece	5
9. Invalīds	1
10. Bērna kopšanas atvaļinājumā	5
11. Ieslodzījuma vietā	1
12. Nezinu/NA	1
Kopā	100

2. Vai Jūs šobrīd strādājat

	%
1. Jā	43
2. Nē	57
3. Nezinu/ NA	0
Kopā	100

2.1 Profesijā, kurā strādājat

	Absolūtos skaitļos
1. Pārdevēja	4
2. Pavārs	2
3. Ceļu strādnieks	1
4. Mežstrādnieks	4
5. Auto mehāniķis	2
6. Strādniece mēb. cehā, maizes ceptuvē	2
7. Kurinātājs	1
8. Celtnieks	7
9. Gatera strādnieks	14
10. Lopkopējs	2
Kopā	39

3. Cik vēl ilgi Jūs gribētu strādāt savā pašreizējā darba vietā?

	Absolūtos skaitļos
1. Līdz 1 gadam	5
2. 1-2 gadus	7
3. 3-5 gadus	7
4. 5-10 gadus	1
5. 10 –līdz pensijai	11
6. Nezinu/NA	4
Kopā	35

4. Novērtējiet ar atzīmi no 1 - 10, kur 1 nozīmē ļoti patīk, bet 10 - ļoti nepatīk, cik ļoti Jums patīk/ nepatīk darbs, ko patlaban strādājat?

	Absolūtos skaitļos
6 balles	7
7 balles	8
8 balles	7
9 balles	6
10 balles	7
Kopā	35

5. Vai Jums ir konkrēti nākotnes plāni par darbu: ko Jūs darīsiet, kur strādāsiet?

	%
1. Jā	67
2. Nē	31
3. Nezinu/ NA	2
Kopā	100

6. Sakiet, lūdzu, cik ilgam laika posmam – cik mēnešiem vai gadiem - ir šis plāns?

	Absolūtos skaitļos
1. Vienam gadam	16
2. Diviem gadiem	12
3. Trīs gadiem	8
4. Pieciem gadiem	8
5. Visam mūžam	8
6. Nezinu/ NA	4
Kopā	56

7. Ja Jūs šodien varētu izvēlēties starp dažādiem nodarbinātības veidiem, kuram no nosauktajiem Jūs dotu priekšroku?

	%
1. Būt par algotu darbinieku	61
2. Būt par pašnodarbināto	6
3. Būt par darba devēju/ uzņēmēju	18
4. Ne viens no šiem	0
5. Vispār negribētu strādāt	6

6. Nezinu/NA	9
Kopā	100

8. *Kādu sektoru – privāto, valsts vai pašvaldības - pārstāv Jūsu patreizējais darba devējs?*

	Absolūtos skaitļos
1. Privāts	35
2. Valsts	4
3. Pašvaldība	1
4. Pats (pašnodarbināts/ uzņēmējs)	2
5. Nezinu/NA	11
Kopā	53

9. *Ja šobrīd nestrādājat, cik ilgi Jūs esat bez darba?*

	%
1. līdz 3 mēnešiem	12
2. no 4 – 6 mēnešiem	16
3. no 7 – 12 mēnešiem	9
4. 1 - 2 gadi	9
5. 3 un vairāk gadus	5
6. Nekad neesmu strādājis	49
7. Nezinu/NA	0
Kopā	100

10. *Kādos no zemāk minētajiem darba veidiem Jūs esat strādājis iepriekš tas bija?*

	%
1. Esmu strādājis tikai algotus gadījuma darbus	21
2. Esmu strādājis tikai patstāvīgā algotā darbā	57
3. Esmu strādājis gan gadījuma darbus, gan bijis pastāvīgā darbā	21
4. Nezinu/NA	1
Kopā	100

11. *Mēģiniet atcerēties darba vietas, kurās esat nostrādājis ilgāk kā 1 mēnesi. Sakiet, lūdzu, cik šādās darba vietās pavisam Jūs esat strādājis kopš 15 gadu vecuma?*

Darba vietu skaits	%
1. 1-2	77
2. 3-4	18
3. 5-6	5

4. Nezinu/NA	0
Kopā	100

12. Vai Jūs kādreiz esat bijis reģistrēts bezdarbnieks?

		%
1. Jā		23
2. Nē		77
3. Nezinu/NA		0
Kopā		100

13. Novērtējiet, lūdzu, cik apmierināts – pilnīgi, drīzāk apmierināts nekā neapmierināts jā vai pilnīgi neapmierināts – Jūs esat ar savu patreizējo dzīvi?

		%
1. Pilnīgi apmierināts		42
2. Drīzāk apmierināts nekā neapmierināts		43
3. Drīzāk neapmierināts nekā apmierināts		11
4. Pilnīgi neapmierināts		4
5. Nezinu/NA		0
Kopā		100

14. Novērtējiet, lūdzu, vai zemāk uzskaitītie apgalvojumi - jā, varbūt vai nē - nākotnē piepildīsies Jūsu dzīvē?

	Jā	Varbūt	Nē
	%	%	%
Jūsu dzīve kopumā uzlabosies	83	17	0
Jums būs labs darbs	71	26	3
Jūsu materiālais stāvoklis uzlabosies	83	17	0
Nākotnē būs aizvien vairāk jaunu iespēju	77	23	0
Jūsu ienākumi samazināsies	0	12	88
Jūsu dzīve kopumā nemainīsies	1	53	46
Pārcelšos uz dzīvi ārzemēs	6	30	64

15. Es Jums minēšu dažādus veidus, kā cilvēki varētu uzlabot savu dzīvi. Sakiet, lūdzu, ko no minētā Jūs būtu gatavs darīt, lai nākotnē Jūsu dzīve uzlabotos?

	Absolūtos skaitļos
1. Mācītiesursos	22
2. Turpināt mācības skolā	33
3. Maksāt par savām mācībām	9
4. Ieguldīt savus līdzekļus uzņēmējdarbības uzsākšanai	3
5. Ņemt kredītu bankā	4
6. Slēgt aprēķina laulības	3
7. Braukt strādāt uz ārzemēm	15

8. Esmu gatavs iesaistīties arī nelegālās darbībās	0
9. Neko neesmu gatavs ieguldīt	18

16. Padomājiet par profesiju, kurā Jūs gribētu strādāt.

	Absolūtos skaitļos
1. Celtnieks	15
2. Nezina	14
3. Pavārs	8
4. Strādnieks gaterī	7
5. Automehāniķis	6
6. Galdnieks	3
7. Šoferis	3
8. Pārdevējs	3
9. Dizainers	3
10. Vienalga	3
11. Negrib strādāt vispār	3
12. Uzņēmējs	2
13. Grāmatvedis	2
14. Ceļu strādnieks	2
15. Šuvējs, ūdens sistēmas inženieris, frizieris, santehniķis, arhitekts, skolotājs, biologs, zemessargs	8

17. Zemāk minētas dažādas lietas, kas CILVĒKIEM VARĒTU PALĪDZĒT gūt panākumus dzīvē. Novērtējiet, lūdzu, cik - ļoti, mazliet vai neietekmē - katra no šīm ietekmē panākumu gūšanu?

	Ļoti ietekmē %	Mazliet ietekmē %	Nemaz neietekmē %
Neapmierinātība ar esošo dzīves situāciju un savu stāvokli	17	68	15
Laba biznesa ideja	32	58	10
Situācija ģimenē (laulības, bērna piedzimšana)	19	61	21
Daudz naudas	40	51	10
Atbilstoša izglītība	43	44	12
Laba profesija	62	29	9
Darba pieredze	38	52	10
Labi sakari, pazīšanās	36	59	5
Apmācības; Kursu apgūšana	20	73	7
Skaidri zināt, ko tu gribi	56	40	4

	Veiksmīga apstākļu sakritība	32	59	9
	Spēja saskatīt un izmantot radušos izdevību nopelnīt	45	50	5
	Prasme strādāt ar datoru	26	61	13
	Paša centība, atbildības sajūta un disciplinētība	77	17	6
	Dzīvesvieta pilsētā	16	61	24
	Svešvalodu zināšanas	25	55	20
	Drosme, stiprs raksturs	40	54	6

18. Zemāk minētas dažādas lietas, kas **CILVĒKIEM VARĒTU TRAUCĒT** gūt panākumus. *Novērtējiet, cik lielā mērā - nemaz, mazliet vai ļoti - katra no šīm lietām cilvēkiem traucē gūt panākumus?*

	Nemaz netraucē %	Mazliet traucē %	Ļoti traucē %
Attālums no Rīgas	61	32	7
Vecums	84	15	1
Dzīvesvieta pārāk tālu no darbavietas	68	21	11
Ģimenes un tuvinieku atbalsta trūkums	77	17	6
Pašvaldības atbalsta trūkums	82	11	7
Veselības problēmas	78	10	12
Nespēja saprasties ar cilvēkiem	72	20	8
Nabadzība valstī	46	38	16
Iedzimis slinkums	51	32	17
Informācijas trūkums	43	46	11

19. Lūdzu, padomājiet par **IDEĀLO DARBU** - Ja Jums būtu jāapraksta ideāls darbs, cik svarīgas – ļoti, vidēji vai pilnīgi nesvarīgas būtu sekojošas lietas?

	Ļoti svarīgi %	Vidēji svarīgi %	Pilnīgi nesvarīgi %
Paliek pietiekami laika personīgai/ģimenes dzīvei	58	32	10
Atbildīgs darbs	42	22	37
Mierīgs darbs bez stresa	52	40	9
Labi darba fiziskie apstākļi (laba ventilācija un apgaismojums, atbilstošas telpas utt.).	51	36	14
Draudzīgs priekšnieks	37	51	12
Stabilitāte, drošība, ka darbu nenāksies zaudēt	82	12	6
Iespēja labi nopelnīt	98	2	0
Draudzīgs kolektīvs	56	35	9
Darbs nav sarežģīts, ir viegli veicams	48	35	17
Brīvs darba režīms (iespēja izvēlēties, kad un kā paveikt darbu)	38	28	33

	Darbs prestižā, veiksmīgā uzņēmumā	28	24	48
	Paver iespējas kāpt pa karjeras kāpnēm	44	28	27
	Darbs ir daudzveidīgs, piedzīvojumu bagāts	35	28	38
	Darba vietā strādā gan vīrieši, gan sievietes	16	25	59

20. Vai pēdējā gada laikā ir bijuši brīži, kad esat juties izolēts vai atrauts no sabiedrības?

		%
	1. Jā	15
	2. Nē	33
	3. Nezinu/ NA	52
	Kopā	100

21. Cik bieži dzīvē ir bijis laiks, kad Jūsaprāt, atbilstoši tā laika dzīves standartiem, Jūs esat dzīvojis nabadzībā?

		%
	1. Nekad	30
	2. Reti	33
	3. Reizēm	21
	4. Bieži	15
	5. Pārsvarā	0
	6. Grūti pateikt	1
	Kopā	100

22. Runājot par Jūsu ienākumiem, vai ar tiem ir pietiekami, lai nodrošinātu Jūsu pamatvajadzības?

		%
	1. Vairāk kā pietiekami	56
	2. <i>Knapi</i> pietiek	34
	3. Tie ir nepietiekami	10
	Kopā	100

23. Vai Jums ir skaidri mērķi dzīvē?

		%
	1. Jā	84
	2. Nē	12
	3. Neesmu par to domājis	4
	Kopā	100

24. Kādi šobrīd ir Jūsu galvenie mērķi?

		%
	1. Personīgais mājoklis	32
	2. Labs darbs	49
	3. Materiālā labklājība	48
	4. Izglītība	22
	5. Stāvoklis sabiedrībā	6
	6. Sava uzņēmējdarbība	9
	7. Ģimene	56
	8. Personības izmaiņas	0
	9. Jauna sociālā vide	2
	10. Atbrīvoties no atkarības	1
	11. Palīdzēt citiem	1

25. Vai Jūs ticat, ka sasniegsiet šos mērķus?

	%
1. Noteikti	46
2. Drīzāk jā	48
3. Drīzāk nē	6
Kopā	100

26. Vai Jūs šobrīd gribētu turpināt mācīties (skolā, vidusskolā, augstskolā)?

	%
1. Jā	55
2. Nē	40
3. Nezinu/ NA	5
Kopā	100

27. Novērtējiet, cik iespējams, ka Jūs kādreiz turpināsiet mācīties?

	%
1. Ļoti iespējams	40
2. Diezgan iespējams	20
3. Diezgan neiespējams	20
4. Pavisam neiespējams	16
5. Nezinu /NA	4
Kopā	100

28. Es minēšu dažādus apstākļus, kuri varētu ietekmēt lēmumu turpināt mācības. Novērtējiet, lūdzu, katru no zemāk minētajiem apstākļiem, cik - ļoti, mazliet vai itin nemaz tie pamudinātu Jūs turpināt mācības?

	Ļoti %	Mazliet %	Itin nemaz %
Vecāku pamudinājums/ spiediens	13	22	65
Personīgs uzaicinājums no skolas	6	32	62
Stipendija	27	35	38
Darba devēja prasība	56	27	17
Vēlme iegūt labāku darbu	74	12	14
Iespēja apvienot darbu ar mācībām	42	17	41
Draugu pamudinājums	15	30	56
Lai veiksmīgi apprecētos	28	25	47
Cits	0	0	0

29. Es Jums nosaukšu dažas zināšanu jomas. Novērtējiet, lūdzu, cik - ļoti, mazliet vai itin nemaz, Jums šodien pietrūkst zināšanu katrā minētajā jomā?

	Ļoti %	Mazliet %	Itin nemaz %
Angļu valoda	16	28	56
Latviešu valoda	1	0	99
Prasmes strādāt ar datoru	5	33	62
Kā rakstīt dažādas vēstules un iesniegumus	6	16	78
Kā sastrādāties ar cilvēkiem	1	11	88

	Auto vadīšanas prasme	22	27	51
	Kā meklēt darbu	6	17	77
	Kur vērsties pēc palīdzības krīzes situācijā	3	10	88
	Kur mācīties	1	22	77
	Cits	0	0	0

30. *Atcerieties, lūdzu, savas skolas gaitas pamatskolas laikā. Novērtējiet, vai zemāk nosauktās lietas bija raksturīgas Jūsu skolas gaitām pamatskolā?*

	Jā %	Dažreiz %	Nē %	
	Labas attiecības ar klases audzinātāju	39	51	10
	Draudzīgs klases kolektīvs	62	31	7
	Konflikts ar vienu vai vairākiem skolotājiem	22	54	24
	Bieži gāju pie skolas psihologa	3	5	92
	Klasē es biju starp līderiem	34	21	45
	Jutos izstumts no kolektīva	3	16	81
	Bija sliktas atzīmes uzvedībā	29	37	34
	Jutos slikti, jo man bija mazāk naudas kā citiem	26	23	51
	Cits	0	0	0

31. *Katrs skolas laikā ir bastojis skolu. Kas bija tās lietas, ko Jūs darījāt, kad negājāt uz skolu?*

	%
1. Uzturējies mājās	30
2. Satikos ar draugiem	33
3. Staigāju apkārt	37
4. Apmeklēju dažādas iestādes – kino, veikalus, kafejnīcas	5
5. Cits	0

32. *Izvēlieties no piedāvātajiem atbilžu variantiem to, kurš visprecīzāk raksturo Jūsu piedalīšanos dažādos skolas rīkotajos pasākumos (klases vakaros, ekskursijās, svētku pasākumos)?*

	%
1. Jā, piedalījos gandrīz vienmēr	22
2. Jā, piedalījos, bet tikai dažreiz	23
3. Nē, gandrīz nekad nepiedalījos	41
4. Nekad neesmu piedalījies	14
5. Nezinu/ NA	0
Kopā	100

33. *Visi cilvēki nav teicamnieki. Runājot par pamatskolas laiku, kā Jūs vērtējat, ja Jums bija problēmas ar mācībām, kurā klasē tās parādījās?*

	%

1. 3.klase	1
2. 4.klase	5
3. 5.klase	11
4. 6.klase	16
5. 7.klase	26
6. 8.klase	18
7. 9.klase	9
8. Problēmu mācībās nebija	14
Kopā	100

34. Runājot par pamatskolu, vai bija brīži, kad uz skolu vispār vairs negribējās iet? Ja bija - kurā klasē Jūs sākāt bastot biežāk?

	%
1. 3.klase	0
2. 4.klase	0
3. 5.klase	6
4. 6.klase	17
5. 7.klase	26
6. 8.klase	24
7. 9.klase	11
8. Skolu nebastoju	16
Kopā	100

35. Kas bija galvenie iemesli, kāpēc Jūs sākāt bastot biežāk, vai varbūt vispār pārtrauci iet uz skolu?

	%
1. Slinkums	23
2. Darbošanās ar hobijs mājas, ārpus skolas intereses	4
3. Skolā neinteresanti	19
4. Draugi ārpus skolas	11
5. Konflikts ar klases biedriem	6
6. Slodze liela, grūti apgūt vielu	7
7. Konflikts ar skolotājiem, slikta attieksme	5
8. Problēmas ģimenē	3
9. Nevēlos mācīties	19
10. N/A	3

36. Novērtē, lūdzu, katru no zemāk uzskaitītajām personām, kā pamatskolas laikā kāds no viņiem interesējās par Jums un Jūsu problēmām skolā?

	Jā, ļoti %	Mazli t %	Nē, nemaz %	Neatcero s %
Klases audzinātāja	32	61	7	0
Skolas direktors	24	61	13	1
Skolas psihologs	3	7	88	2
Sociālais pedagogs	0	2	95	2
Sociālais darbinieks	0	4	91	5
Bāriņtiesas darbinieks	0	1	95	4
Nepilngadīgo lietu	0	3	93	5

	inspektors				
	Klases vecākais	5	17	77	1
	Citi klases biedri	9	31	61	0
	Vecāki	54	23	23	0
	Citi ģimenes locekļi	13	18	68	0
	Draugi	21	15	64	0

37. *Novērtē, lūdzu, katru no zemāk uzskaitītajām personām, cik ļoti viņu palīdzība Jums būtu bijusi nepieciešama skolas laikā, risinot Jums aktuālās problēmas.*

	Jā, ļoti %	Mazlie t %	Nē %	Nezinu %	
	Klases audzinātāja	33	22	31	14
	Skolas direktors	25	21	41	14
	Skolas psihologs	27	14	33	26
	Sociālais pedagogs	22	10	40	28
	Sociālais darbinieks	9	7	48	36
	Bāriņtiesas darbinieks	0	1	61	38
	Nepilngadīgo lietu inspektors	0	3	61	37
	Klases vecākais	6	19	53	22
	Citi klases biedri	24	22	41	14
	Vecāki	53	10	25	12
	Citi ģimenes locekļi	28	18	41	14
	Draugi	53	15	19	14

38. *Kā Jūs raksturotu situāciju ģimenē skolas laikā? Novērtējiet, vai zemāk minētie apgalvojumi attiecas vai neattiecas uz Jūsu situāciju tajā laikā.*

	Jā %	Dažrei z %	Nē %	
	Vecāki tikās ar skolotājiem, runāja par manām skolas lietām	40	42	18
	Skolas laikā ģimenē bija problēmas	30	19	51
	Vecāki vai citi ģimenes locekļi man palīdzēja mācībās	38	26	37
	Vecāku viedoklis skolas laikā man bija svarīgs	40	27	33
	Viens vai abi vecāki (audzinātāji) bija bez darba	42	13	45
	Vecāki vai citi ģimenes locekļi daudz slimoja	6	11	83
	Vecāki bija ļoti aizņemti; nepievērsa man uzmanību	15	26	60
	Mājās bija smagi sadzīves apstākļi	34	17	49
	Man nācās daudz strādāt ģimenes labā/saimniecībā	17	33	50

39. *Novērtē, lūdzu, cik daudz zemāk minētās aktivitātes šobrīd veido Jūsu tipisku ikdienu?*

	Galvenok ārt %	Mazlie t %	Nema z %
Algots darbs	46	5	50
Darba meklējumi (cita, jauna, papildus)	5	13	83
Bērnu audzināšana/ citu ģimenes locekļu aprūpe	16	4	80
Darbs savā lauku saimniecībā	7	26	67
Citi mājāsaimniecības pienākumi	11	73	16
Intereses, hobiji	12	38	50
TV	13	67	20
Internets	15	24	62
Satikšanās ar draugiem	33	45	22
Iepirkšanās	7	11	82
Grāmatu lasīšana	1	15	84
Dažādi kursi, mācības	31	12	57

40. Vai Jūs smēķējat?

	%
1. Jā, regulāri (bieži)	57
2. Jā, bet neregulāri (dažreiz)	5
3. Nē, esmu atmetis/-usi	5
4. Nē, nekad neesmu smēķējis/ -usi	33
Kopā	100

41. Vidēji, cik bieži Jūs pats vispār mēdzat iedzert, tajā skaitā arī alu?

	%
1. Alkoholu nelietoju	19
2. Esmu pamēģinājis tikai dažas reizes dzīvē	9
3. Reti, dažas reizes mēnesī	24
4. Vidēji reizi nedēļā	27
5. 2-3 reizes mēnesī	16
6. Vidēji reizi nedēļā	4
7. Dažas reizes nedēļā	1
8. Katru vai gandrīz katru dienu	0
Kopā	100

42. Vai esat mēģinājis lietot narkotikas?

	%
1. Nē	99
2. Esmu pamēģinājis reizi vai divas dzīves laikā	1
3. Esmu lietojis, bet vairs nelietoju	0
4. Reizēm lietoju	0
5. Lietoju regulāri	0
Kopā	100

43. Vai Jums pietiek informācijas par ...

	Pietiek %	Nepietie k	Informāci ja nav

		%	aktuāla %
Kas jādara, lai saņemtu bezdarbnieka pabalstu	84	5	11
Kur ir iespējams reģistrēties kā bezdarbniekam	87	2	11
Kas ir pārkvalificēšanās kursi	38	39	23
Kā pieprasīt dzīvojamo platību	37	24	39
Kā risināt dzīves vietas deklarācijas (pieraksta) jautājumus	93	4	4
Kur saņemt finansiālu atbalstu	32	60	8
Kur un kā iegādāties lētu (lietotu) apģērbu un apavus	94	4	2
Kā atrast darbu	70	23	7
Kā veikt ar darba meklēšanu saistīto dokumentu noformēšanu (CV), motivācijas vēstule	60	32	8
Informācija par brīvajām darba vietām	49	33	18
Kā veikt pārrunas ar darba devēju	55	29	16
Kā nokārtot pases saņemšanu un personas koda piešķiršanu	99	0	1
Kā atvērt rēķinu bankā	96	2	1
Kā veikt dažādus maksājumus	99	0	1
Kā saņemt medicīnisko palīdzību un reģistrēties pie ārsta	98	1	0
Kā atbrīvoties no alkohola un narkotiku atkarības	12	1	87
Kā saņemt sociālā dienesta palīdzību	13	10	77
Kā saņemt psihologa palīdzību	15	5	81
Kā saņemt garīgu palīdzību	7	7	84
Kā risināt ar izglītību saistītos jautājumus	57	21	22

44. Ar cik draugiem tu parasti pavadi kopā laiku?

	%
1. Nav neviena drauga	4
2. Viens draugs	7
3. 2-3 draugi	35
4. 4-5 draugi	21
5. 6 – 10 draugi	22
6. Vairāk kā 10 draugi	11
Kopā	100

45. Vai tavi draugi ir tikpat gadus veci cik Tu?

	%
1. Jā, gandrīz visi ir mana vecuma	69
2. Lielākā daļa ir jaunāki nekā es	17
3. Lielākā daļa ir vecāki nekā es	10
4. Nezinu/ NA	4
Kopā	100

46. Cik svarīgs – ļoti, diezgan vai pilnīgi nesvarīgs - Tev ir draugu viedoklis?

	%

	1. Ļoti svarīgs	14
	2. Diezgan svarīgs	67
	3. Diezgan nesvarīgs	18
	4. Pilnīgi nesvarīgs	1
	Kopā	100

47. Ar dažādiem cilvēkiem un cilvēku grupām jums ir dažādas attiecības. Cik ļoti lielā mērā Jūs izjūtat saikni ar zemāk minētajiem cilvēkiem un grupām?

		Ļoti lielā mērā %	Diezgan lielā mērā %	Mazliet %	Gandrīz nemaz %	Itin nemaz %
	Es jūtu ciešu saikni ar savu ģimeni	28	44	26	1	1
	Es jūtu ciešu saikni ar saviem draugiem	42	39	13	6	0
	Es jūtu ciešu saikni ar Latvijas valsti	4	29	49	15	4
	Es jūtu ciešu saikni ar Gulbeni	10	28	45	13	4
	Es jūtu ciešu saikni ar spēcīgiem cilvēkiem	12	4	16	20	49
	Es jūtu ciešu saikni ar baznīcu	0	1	11	12	76
	Es jūtu ciešu saikni ar jauniešiem	16	66	15	4	0

48. Nosauciet cilvēkus, kuri Jums varētu kalpot par iedvesmojošu paraugu savai dzīvei? Tie var būt gan pazīstami visas valsts mērogā, gan vienkārši kāds Jums zināms cilvēks.

		%
	1. Nav tādu	80
	2. Draugs, vīrs	8
	3. Pats sev	4
	4. Tēvs, māte, vectēvs, uzņēmēji, Lienīte Šrēdere, Raimonds Bergmanis, Jānis Irbe, Mezītis	8
	Kopā	100

49. Dzimums

		%
	1. Vīrietis	72
	2. Sieviete	28
	Kopā	100

50. Jūsu vecums

		%
	1. 16-17 gadi	24
	2. 18-19 gadi	39
	3. 20-21 gads	21
	4. 22-23 gadi	9
	5. 24 un vecāki	7
	Kopā	100

51. Iegūtā izglītība

	%
1. Nepabeigta 9. klase	49
2. Ar liecību pabeigta 9. klase	20
3. Pamatskolas izglītības diploms	26
4. Profesionāli tehniskās/ arodskolas izglītības diploms	4
5. Vispārējā vidējā izglītības diploms	0
6. Nav atbildes	1
Kopā	100

52. Vai Jūs patlaban mācāties?

	%
1. Pamatskolā	10
2. Vidusskolā	2
3. Vakarskolā	7
4. Profesionāli tehniskajā/ arodskolā	23
5. Nekur nemācos	57
Kopā	100

53. Skolā sekmju ziņā Jūs bijāt ...

	%
1. Lielākoties starp pašiem labākajiem	2
2. Kādreiz starp pašiem labākajiem, bet lielākoties es turējos vidējā līmenī	14
3. Nebiju ne labāks, ne sliktāks kā citi	44
4. Skaitījies nesekmīgs	39
5. N/A	0
Kopā	100

54. Kādu darbu strādā vai strādāja Jūsu tēvs (nosauciet pēdējo)

Profesija	%
1. Nezina	22
2. Strādnieks	20
3. Šoferis, mašīnists, traktorists	13
4. Zemnieks	9
5. Celtnieks	6
6. Virpotājs	4
7. Elektrīķis	4
8. Metinātājs, uzņēmuma vadītājs, dzelzceļnieks, santehniķis, invalīds, datoroperators, mežsargs, mehāniķis	16
9. Tēva nav	6
Kopā	100

55. Kādu darbu strādā vai strādāja Jūsu māte (nosauciet pēdējo)

Profesija	%
1. Strādniece	30
2. Lopkopēja	16
3. Nezina	13

	4 Sociālā aprūpētāja	7
	5. Pavāre	6
	6. Pārdevēja	6
	7. Zemniece	5
	8. Pastniece	2
	9. Nav mātes	2
	10. Medmāsa	2
	11. Invalīde	2
	12. Skolotāja	2
	13. Šuvēja, statistiķe, pasta nod.vadītāja, ugunsdzēsēja, namdare	5
	Kopā	100

56. Dzīvesvieta

		%
	1. Gulbene	16
	2. Pagasts	84
	Kopā	100

57. Kāds ir Jūsu ģimenes stāvoklis

		%
	1. Precējies/ precējusies	4
	2. Neprecējusies, bet dzīvojat kopā ar partneri	24
	3. Neprecējusies/ neprecējies	73
	4. Precējies/-usies, bet dzīvojat šķirti	0
	5. Šķīries/-usies	0
	Kopā	100

58. Ar ko kopā Jūs dzīvojat

		%
	1. Viens pats	9
	2. Vīrs/ sieva, partneris	22
	3. Bērni	15
	4. Vecāki	67
	5. Vecvecāki	11
	6. Brāļi, māšas	40

59. Kādi ir Jūsu personīgie mēneša ienākumi latos uz rokas, pēc nodokļu nomaksas?

		%
	1. Līdz 50 Ls	48
	2. 51 – 100 Ls	10
	3. 101 –150 Ls	11
	4. 151 –200 Ls	14
	5. 201 – 250 Ls	10
	6. 251 –300 Ls	1
	7. 351 Ls un vairāk	6
	Kopā	100

60. Kādi ir galvenie Jūsu iztikas avoti?

		%
	1. Oficiāla darba alga	46
	2. Darba alga „aploksnē”	11
	3. Citu ģimenes locekļu ienākumi	26
	4. Atbalsts no radiem, draugiem	2
	5. Bezdarbnieka pabalsts	0
	6. Bērna kopšanas pabalsts	11
	7. Citi pabalsti	15

61. Cik Jums personīgi būtu nepieciešams naudas latos, lai Jūs varētu dzīvot normālu/pārtikušu dzīvi (saskaņā ar saviem priekšstatiem)

		%
	1. 50 – 100 Ls	5
	2. 150 – 200 Ls	22
	3. 250 – 300 Ls	33
	4. 350 – 400 Ls	15
	5. 450 - 500 Ls	16
	6. 600 Ls un vairāk	9
	Kopā	100

62. Kāda ir Jūsu tautība?

		%
	1. Latviešu	95
	2. Krievu	5
	Kopā	100

Pielikums 2

Pedagogu aptaujas rezultātu tabulas

1. *Atzīmējiet, kurš no minētajiem atbilžu variantiem raksturo Jūsu amatu/pozīciju skolā.*

		%
	Skolas direktors/e	21
	Vietnieks audzināšanas darbā	11
	Vietnieks mācību darbā	8
	Klases audzinātāja/s	49
	Vietnieks audzināšanas darba/klases audzinātājs	4
	Vietnieks mācību darbā / klases audzinātājs	4
	Direktors/klases audzinātājs	1
	Vietnieks audzināšanas darbā/Vietnieks mācību darbā/ Klases audzinātāja/s	1
	Kopā	100

2. *Norādiet, lūdzu, Jūsu kā pedagoga darba stāžu gadus.*

		%
1.	līdz 5 gadiem	10
2.	5 -10	7
3.	10 -15	12
4.	15 - 20	18
5.	vairāk par 20	53
	Kopā	100

3. *Norādiet, lūdzu, kādus mācību priekšmetus Jūs pasniedzat skolā.*

		%
1.	Matemātika	15
2.	Mūzika	4
3.	Bioloģija	8
4.	Vēsture	15
5.	Latviešu valoda un literatūra	38
6.	Mājturība	6
7.	Datorzinības	7
8.	Sociālās zinības	13
9.	Fizika	6
10.	Mācību priekšmetus nepasniedzu	8

4. *Atzīmējiet, lūdzu, skolas tipu pēc tās atrašanās – pilsētā vai rajonā.*

		%
1.	Gulbenes pilsētas skola	26
2.	Gulbenes rajona skola	74
	Kopā	100

5. *Cik daudz skolēnu ir Jūsu audzināmajā klasē?*

		%
1.	Nav audzināmās klases	25
2.	Līdz 10	24
3.	11- 15	35
4.	16 -20	12
5.	21 un vairāk	4
	Kopā	100

6. Domājot par sekām, kādas varētu rasties, ja jaunieši neiegūst pamatizglītību. No piedāvātajiem atbilžu variantiem, lūdzu, atzīmējiet to, kurš, Jūsaprāt, visprecīzāk raksturo problēmas ietekmi.

		%
1.	Ietekmē tikai paša jaunieša dzīvi	15
2.	Ietekmē visu sabiedrību kopumā	85
	Kopā	100

7. Novērtējiet, lūdzu, cik pietiekami skolā, kurā Jūs strādājat, tiek strādāts ar riska skolēniem (psihologs, soc. pedagogs utt.).

		%
	1. Pilnīgi pietiekami	8
	2. Drīzāk pietiekami	56
	3. Drīzāk nepietiekami	34
	4. Pilnīgi nepietiekami	1
	Kopā	100

8. Atzīmējiet, kurš no minētajiem atbilžu variantiem raksturo kopējās tendences riska skolēnu uzvedībā.

		%
	1. Neatšķiras no citu skolēnu uzvedības	0
	2. Klusāki, nemanāmāki	0
	3. Skaļāki, pamanāmāki	7
	4. Tas ir individuāli, ir gan klusi riska jaunieši, gan skaļi riska jaunieši	93
	Kopā	100

9. Novērtējiet un ierakstiet tieši riska skolēniem raksturīgās gan pozitīvās, gan negatīvās īpašības.

	Pozitīvās īpašības %	Negatīvās īpašības %
1.	38% Sirsnīgi, izpalīdzīgi, labsirdīgi, atsaucīgi	26% Rupji, agresīvi
2.	22% Draudzēties gribīgi, komunikabli	22% Nevēlas mācīties, slinki
3.	21% Ļoti aktīvi sabiedriskajā dzīvē,	21% Nespēj organizēties,

	sportā, enerģiski	pabeigt iesākto
4.	17% Strādīgi uz fizisku darbu	12% Vienaldzība, pesimisms
5.	13% Radoši, inovatīvi, tiekšanās pēc atšķirīgā, uzdrīkstēšanās	12% Necieņa, bezkaunība, nepieklājīgi
6.	10% Atvērti, atklāti, vaļširdīgi	11% Nervozī, ātri aizvainojami, nesavaldīgi
7.	8% Kautrīgi, klusi	
8.	8% Patstāvīgi	9% Nespēj pārvarēt grūtības
9.	7% Līderisms	8% Nav mērķa

10. Atzīmējiet, cik pietiekamas ir Jūsu zināšanas par to, kā strādāt ar riska skolēniem.

		%
1.	Pilnīgi pietiekamas	3
2.	Drīzāk pietiekamas	55
3.	Drīzāk nepietiekamas	40
4.	Pilnīgi nepietiekamas	2
	Kopā	100

11. Vai Jums būtu nepieciešama informācija, papildus zināšanas kā strādāt ar riska skolēniem klasē?

		%
1.	Jā	64
2.	Varbūt	32
3.	Nē	4

12. Atzīmējiet, kāda informācija, apmācība Jums būtu visvairāk nepieciešama, strādājot ar riska skolēniem?

		%
1.	Literatūra	11
2.	Pieredzes apmaiņa ar citu skolu skolotājiem	44
3.	Pieredze no citām valstīm	24
4.	Praktiski apmācību semināri	69
5.	Lekcijas	5
7.	Nezinu/NA	0

13. Padomājiet par to, kas varētu būt visvairāk atbildīgs par to, ka jaunieši neiegūst pamatizglītību. Stabiņā A izvēlieties un atzīmējiet Jūsprāt pirmo atbildīgo, bet stabiņā B - otro pēc svarīguma, kas būtu atbildīgs par šo problēmu.

		Pirmais visvairāk atbildīgais %	Otrais visvairāk atbildīgais %
1.	Pats jaunietis	29	38
2.	Jaunieša ģimene	63	29
3.	Pamatskolas izglītības programma	0	11
4.	Skolotāji	0	1
5.	Pašvaldība	0	0
6.	Sabiedrība kopumā	6	18
7.	Cits	0	0
8.	Nezinu/NA	2	0

14. Vai skolā, kurā Jūs strādājat būtu nepieciešams kāds papildus speciālists, kurš tieši nodarbotos ar esošajiem un potenciālajiem riska skolēniem, viņu sekmju un uzvedības problēmām? Ja jā, tad ierakstiet viņa specialitāti.

	%
1. Jā	6
1.1 Sociālais darbinieks	6
1.2 Psihologs	27
1.3 Sociālais pedagogs	27
1.4 Skolotāja palīgs	4
2. Nē	15
3. Nezinu/NA	10

15. Atzīmējiet, cik % no visiem skolēniem vidēji katrā klasē ir riska grupā. Jau esošos problemātiskos skolēnus + tie, kuri ir uz nesekmības robežas.

	%
1. ~ 10%	21
2. ~ 20%	29
3. ~ 30%	25
4. ~ 40%	12
5. ~ 50%	5
6. Nezinu/NA	7
Kopā	100

16. Atzīmējiet, cik absolūtos skaitļos no visiem skolēniem vidēji katrā klasē ir riska grupā. Jau esošos problemātiskos skolēnus + tie, kuri ir uz nesekmības robežas.

	%
1. 1 - 2	23
2. 3 - 4	48

	3. 5 - 6	12
	4. 7 - 8	6
	5. 9 - 10	3
	6. Nezinu/NA	8
	Kopā	100

17. Atzīmējiet, cik Jūsaprāt, vecāku attieksme pret izglītību ietekmē jaunieša attieksmi pret izglītību.

		%
	1. Ļoti ietekmē	77
	2. Vairāk ietekmē nekā neietekmē	19
	3. Vairāk neietekmē nekā ietekmē	4
	4. Nemaz neietekmē	0
	Kopā	100

18. Atzīmējiet atbilžu variantu, kas visprecīzāk raksturo riska skolēnu attiecības ar klasesbiedriem.

		%
	1. Draudzīgas	7
	2. Neitrālās	37
	3. Konfliktējošas	38
	4. Individuāli	18
	Kopā	100

19. Atzīmējiet atbilžu variantu, kas visprecīzāk raksturo riska skolēnu attiecības ar skolotājiem.

		%
	1. Labas	8
	2. Neitrālas	24
	3. Sliktas	42
	4. Individuāli	16
	Kopā	100

20. Uzrakstiet, kādas ir galvenās grūtības strādājot ar riska skolēniem

		%
	1. Slinkums, motivēt darbam	35
	2. Vienaldzība, attieksmes trūkums no skolēna	24
	3. Vecāki neizrāda interesi par bērnu	24

	4. Nav atbalsta no vecākiem	23
	5. Nav laika pedagogiem	17
	6. Nepamierinoša uzvedība, disciplīnas trūkums	15
	7. Trūkst zināšanu	15

21. Miniet trīs galvenos iemeslus, kāpēc skolēni varētu nevēlēties mācīties.

		%
	1. Nav motivācijas, nekas neinteresē	48
	2. Vecāki nepievērš uzmanību, vecāki nemotivē	36
	3. Nav apguvis pamatzināšanas, zināšanu robi	28
	4. Bezdarbs valstī, izglītībai zems prestižs, neredz perspektīvu	25
	5. Trūkst gribasspēka	23
	6. Nav iemācīti pārvarēt grūtības, problēmsituācijas	23
	7. Mācību programmu saturs pārblīvēts, nesaistošs	16
	8. Ģimenes nabadzība	11

22. Miniet trīs galvenos faktoros, kas visefektīvāk motivētu visus skolēnus mācīties.

		%
	1. Ģimenes atbalsts, vecāku interese, līdzdalība	52
	2. Nākotnes perspektīva, informācija par profesijām	34
	3. Izglītoti cilvēki ir vērtība	23
	4. Vienkāršākas programmas, saistošāks mācību process	20
	5. Piederības sajūta skolai, labvēlīga vide	15
	6. Moderna mācību vide	12
	7. Vērtēšanas sistēmas maiņa	11

23. Risinot skolēniem, kuriem ir sliktas sekmes mācībās vai kavē stundas, problēmas nākas sadarboties ar dažādām iesaistītajām pusēm. Novērtējiet sadarbību ar katru no zemāk

minētajām personu grupām.

		Ļoti laba %	Sadarbība ir, bet vajadzētu aktīvāku %	Nav sadarbības %	Nezinu %
1.	Vecākiem	7	74	12	6
2.	To priekšmetu skolotājiem, kuros riska jaunieši ir nesekmīgi	45	51	0	4
3.	Izglītības pārvaldi	6	21	49	24
4.	Bāriņtiesu	16	60	12	11
5.	Skolas psihologu	8	34	33	25
6.	Sociālo pedagogu	6	18	43	34
7.	Sociālo darbinieku	11	38	26	25
8.	Nepilngadīgo lietu inspektoru	16	49	15	19
11.	Cits	0	0	0	0

24. Zemāk minētas dažādas lietas, kas CILVĒKIEM VARĒTU PALĪDZĒT gūt panākumus dzīvē. Novērtējiet, lūdzu, Jūsaprāt, cik - ļoti, mazliet vai neietekmē - katra no šīm ietekmē panākumu gūšanu?

		Ļoti ietekmē %	Mazliet ietekmē %	Nemaz neietekmē %
1.	Neapmierinātība ar esošo dzīves situāciju un savu stāvokli	75	18	7
2.	Labā biznesa ideja	41	47	12
3.	Situācija ģimenē (laulības, bērna piedzimšana utml.)	63	34	3
4.	Daudz naudas	46	46	9
5.	Atbilstoša izglītība	68	29	3
6.	Labā profesija	73	27	0
7.	Darba pieredze	69	29	2
8.	Labi sakari, pazīšanās	62	36	2
9.	Apmācības; Kursu apgūšana	33	66	2
10.	Skaidri zināt, ko tu gribi	82	18	0
11.	Veiksmīga apstākļu sakritība	49	46	5
12.	Spēja saskatīt un izmantot radušos izdevību nopelnīt	52	48	0
13.	Prasme strādāt ar datoru	44	53	3
14.	Paša centība, atbildības sajūta un disciplinētība	79	18	3
15.	Dzīvesvieta pilsētā	21	62	18
16.	Svešvalodu zināšanas	64	36	0
17.	Drosme, stiprs raksturs	79	21	0

25. Zemāk minētas dažādas lietas, kas CILVĒKIEM VARĒTU TRAUCĒT gūt panākumus. Novērtējiet, cik lielā mērā - nemaz, mazliet vai ļoti - katra no šīm lietām cilvēkiem traucē gūt panākumus?

		Nemaz netraucē %	Mazliet traucē %	Ļoti traucē %

1.	Attālums no Rīgas	31	51	18
2.	Vecums	16	46	38
3.	Dzīvesvieta pārāk tālu no darbavietas	4	68	28
4.	Ģimenes un tuvinieku atbalsta trūkums	7	23	70
5.	Pašvaldības atbalsta trūkums	15	59	26
6.	Veselības problēmas	3	14	84
7.	Nespēja saprasties ar cilvēkiem	1	16	83
8.	Nabadzība valstī	9	35	56
9.	Iedzimts slinkums	22	78	0
10.	Informācijas trūkums	1	46	52

26. Novērtējiet ar jā, dažreiz vai nē, vai zemāk nosauktās faktori ir raksturīgi riska skolēniem pamatskolā?

	Jā, bieži %	Dažreiz %	Nē %	Nezinu/Na %	
1.	Cenšas būt uzmanības centrā	45	55	0	0
2.	Grūtības iekļauties klases kolektīva	21	70	9	0
3.	Bieži kavē skolu	61	36	3	0
4.	Agresīva uzvedība	41	54	6	0
5.	Zemas intelektuālās spējas	54	40	6	0
6.	Neapmierinošas atzīmes vienā mācību priekšmetā	30	47	20	3
7.	Neapmierinošas atzīmes daudzos mācību priekšmetos	75	21	3	2
8.	Vecāki tiek ar skolotājiem, runā par jaunieša skolas lietām	16	46	35	3
9.	Viens vai abi vecāki (audzinātāji) ir bez darba	33	57	7	3
10.	Vecāki ir ļoti aizņemti; nepievērš jauniešiem uzmanību	61	36	1	1
11.	Mājās ir smagi materiālie apstākļi	41	54	6	0
12.	Nākas daudz strādāt ģimenes labā/ saimniecībā	11	34	49	6

27. Atzīmējiet no piedāvātajiem atbilžu variantiem to, kurš visprecīzāk raksturo riska skolēnu piedalīšanos dažādos skolas rīkotajos pasākumos (klases vakaros, ekskursijās, svētku pasākumos)?

	%
1. Jā, piedalījās gandrīz vienmēr	15
2. Jā, piedalījās, bet tikai dažreiz	60
3. Nē, gandrīz nekad nepiedalījās	18
4. Nekad nav piedalījies	7
Kopā	100

28. Atzīmējiet, kurā klasē, Jūsaprāt, riska skolēniem visbiežāk sākas problēmas ar mācībām?

3. klasē	4. klasē	5. klasē	6. klasē	7. klasē	8. klasē	9. klasē	10. Grūti vispārināt
4%	3%	25%	25%	25%	4%	0	

							15%
--	--	--	--	--	--	--	-----

29. Atzīmējiet, kurā klasē, Jūsprāt, riska skolēni visbiežāk sāk kavēt stundas?

3. klasē 0	4. klasē 0	5. klasē 6%	6. klasē 11%	7. klasē 26%	8. klasē 38%	9. klasē 7%	10. Grūti vispārināt 12%
-----------------------------	-----------------------------	------------------------------	-------------------------------	-------------------------------	-------------------------------	------------------------------	---

30. Novērtējiet, lūdzu, katru no zemāk uzskaitītajām personām, cik ļoti viņu palīdzība vai sadarbība Jums ir nepieciešama, risinot ar riska skolēniem saistītos jautājumus.

		Jā, ļoti %	Mazliet %	Nē %	Nezinu %
1.	Izglītības pārvalde	9	44	27	20
2.	Skolas direktors	83	15	2	0
3.	Direktora vietnieks audzināšanas darbā	73	17	4	6
4.	Skolas psihologs	78	16	5	2
5.	Sociālais pedagogs	73	18	3	6
6.	Sociālais darbinieks	58	32	5	6
7.	Bāriņtiesas darbinieks	46	39	13	2
8.	Nepilngadīgo lietu inspektors	28	61	6	5
9.	Skolas jauniešu padome	31	49	13	7
10.	Vecāki	97	3	0	0